

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

Decreto Tertia Pars Adjungitur, quæ est de Consecratione, quinque
distinctiones continens.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

DECRETI PARS TERTIA. DE CONSECRATIONE, DISTINCTIO PRIMA. CAPVT I.

Consecrationem & ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacris Domino locis absq; magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris & novi Testamenti precepta.

¶ Verba capituli sequenti in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt secundum a superioribus; quemadmodum neque in ipsa Felici quartae epistola, nisi apud ceteros collectores. Sed ob citationes doctorum non est mutatum. Nonnulla autem emendata sunt.

C. II.

Tabernaculum enim a Moyse Domino precipiente fecisse & sacrasse, cum mensa & altari ejus, & creis & vasibus utensilibus ad diuinum cultum explendum legimus: & non solum diuinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino iubente, perluisse nouimus. Qualiter autem haec facta sint, & quomodo ipsa sacra non alii, quam sacerdotes sacra unctione delibuti, Dominoq; cum vestibus sanctis sacrasse, & Levitae tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quae iubente Domino conseriptae sunt per Moysem, in lege Domini reperitur. Qualiter ergo David Regum piissimus amplificauerit cultum Dei, & templum Domino adificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas. Salomon h quoq; filius ejus id ipsum, quod ipse facere optauerat, iubente & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit, in libr. 1. Reg. legitur. *¶ Infra. 1. ¶ Fecit ergo Salomon in tempore illo festiuitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usq; ad irimum Aegypti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est, quatuordecim diebus, & in die viii. dimisit populos. Iudaei ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, diuinis habebant supplicationibus consecrata: nec in aliis, quam Deo dicatis locis, munera Domino offerebant. Si enim Iudaei, qui umbrae legis deserviebant, haec faciebant; multo magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia per Iesum Christum data est, templa Domino adificare, & prout melius possumus ornare, eaq; diuinis precibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & vasibus, vestibus quoq; & reliquis ad diuinum cultum explendum utensilibus devote, & sollemniter sacrasse, & non in aliis locis, quam in Domino sacrasse, ab Episcopis, & non a chorepiscopis (qui saepe prohibiti sunt, nisi, ut praedictum est, summa exigente*

necessitate) Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc si summa necessitas agere compulerit, non in domibus (quia in sacris canonicis sacrificiis in domibus offerri prohibita sunt) sed in tabernaculis, & in mensis Domino sacrasse, & sacra unctione a Pontificibus delibutis, pro summa, ut praefatum est, necessitate, & non pro libito iustitiam, & pigritia agatur. *¶ Infra. 4. ¶ Si autem, iungitur in concilio Laodicensi, cap. 26. hi qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in ecclesiis, quam in domibus exercitare non possunt, multo magis maioris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt consecrati quibus fungi debent, officia agi, vel sacrificia offerri non licet. Quod autem ut paulo superius praelatum est, oblationes in domibus offerri non debeant, in eodem concilio, c. 58. prohibuitur habetur, ita. [Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis & Presbyteris 6.]*

1. ¶ Fecit ergo. Antea haec verba in epistola ipsa Felici inferuntur omnia, quae in cap. 8. tertii libri Regum huius antea sunt. Burchardo autem, & Iuone etiam haec omittuntur, & concludunt caput in vers. consecrauit.

2. ¶ Si summa] Burchardus habet, nisi summa.

3. ¶ Non in domibus] Hic locus usq; ad vers. agatur, & emendatus & locupletatus est ex originali, Burchardo & Iuone. Nam antea agebatur, non in domibus offerri prohibita sunt, longe a canonis sententia.

4. ¶ Et infra] Quae hic in epistola inferuntur, habentur usq; ead. cap. sicut.

5. ¶ Offerri non licet] In originali est, offerri licet. Sed in eodem paulo superius, ubi in textu est, multo magis, in margine epistolae, multo minus. Burchardus, quidem, & Iuone habent ut Gratianus.

6. ¶ Et Presbyteris] Coniuncte cum his in originali, & apud Burchardum habentur verba capituli, solemnitate delectatissimi, infra eadem.

C. III. ¶ Ecclesiarum consecratio absq; Missa fieri non debet.

Item Hyginus Papa, cap. 5.

Omnes a basilica cum Missa debent semper consecrari. Vt ecclesia destructa, ubi aut plures sunt, quam necesse sit, aut maioris magnitudinis, quam ut ea rebus ad eam pertinentibus restaurari possint, episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

¶ Caput hoc usq; ad vers. consecrari, apud plerumq; collectores citatur ex Evaristo, aut, ex decretis Evaristi. Reliqua autem verba alio capite relata ab eisdem tribuuntur Hygino.

C. IV. ¶ Absque praeepto sedis Apostolicae non deditur ecclesia.

Item Gelasius Papa Episcopus per Lucaniam, c. 27.

De locorum consecratione sanctorum, quamvis superius strictim fuerit comprehensum, non

a al. de ecclesiarum consecratione, & missarum celebrationibus. b Ex Felice IV. in epistola omnibus Episcopis, ca. 1. Burch. l. 3. c. 57. Ivo p. 3. c. 60. Pam. l. 2. cap. 33. c Ibid. apud Felicem & collectores. d al. vero. e al. ceteris. f Exod. 31. Num. 7. Lev. 2. g 2. Reg. 7. h 1. Paral. 22. i 2. Reg. 16. k 3. Reg. 8. Burch. l. 3. c. 58. Ivo p. 3. cap. 61. l al. supplicationibus consecrabant.

a Polye. l. 3. tit. 3. Anf. l. 1. c. 23. Burch. l. 3. c. 27. & 21. Ivo p. 3. c. 26. Pam. l. 3. c. 13. b Anf. l. 1. c. 23. Burch. l. 3. c. 21. Ivo p. 3. c. 26.

his quoque patet factum est, quod abique precepto sedis Apostolicæ nonnulli factas ecclesias, vel oratoria facere præsumant.

C. V. ¶ Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicentur ecclesia. Idem.

Præcepta a synodalia, quæ ante paucos menses de sede nostrâ ad provinciam sunt directâ, & antiquis i canonibus consentiunt, & ea, quæ minus probantur esse, addidimus, & in utraque parte constat sine summi Pontificis auctoritate ecclesiam noviter conditam non posse dedicari: tæque ex hac basilica, quæ taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse Missas probabiliter comparamus. Sed quia devotus locus non debet à ministrorum gratia diu vacuus permanere, frater charissime, eorum martyrum nomine, quos b. relatio continet, auctoritatis nostræ suscepta serie consecrabis, ut populorum frequentatio, quam illic avidè convenire mandasti, servatis regulis ecclesiasticis & canonibus, integrum habeat firmata religionè conventum.

¶ Antiquis canonibus] Socrates in ecclesiastica historia, l. 2. c. 17. refert tanquam antiquissimum canonem, sive Romani Episcopi auctoritate nullam ecclesiam posse dedicari.

C. VI. ¶ Non dedicentur basilica, quæ præter auctoritatem Apostolicæ sedis fuerint adificata.

Idem Episcopi per Lucaniam, cap. 6.

Allicta noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant subire Episcopi vindicare clericos potestatis alienæ. ¶ Cum enim decreta venerabilium sanctorum nos quoque magno opere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis compendio fortasse videantur, laxanda credamus, cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nihil licere, & cum sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ patetis canonibus sunt præfixa, pio, devotoque studeat tenere proposito: satis indignum est, quenquam vel Pontificum, vel ordinum subsequenter hanc observantiam refutare, quam B. Petrus sedem & sequi videat, & docere: satisque conveniens sit, ut totum corpus ecclesiæ in hac subiret observatione concordet, quam illic vixere conspiciat, ubi Dominus ecclesiæ totius posuit principatum.

¶ Verbis capituli hujus usque ad vers. alienæ habentur etiam in Venerabili, c. 4.

C. VII. ¶ Publice processionis non fiant in oratorio, quæ præter auctoritatem sedis Apostolicæ consecrantur.

Idem Joanni Episcopo Sorano.

Etiam f. est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in ecclesia, aut in oratorio, quod sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores turvis subreptionibus contra regularum statuta prohiuerent. Sed quia Megetia spectabilis femina petitioni nobis oblatione suggestit, in possessionibus propriis suorum corpulenta condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculez funebus & sepulchris, tantùm in comprehensis petitiono locis ministeria h. noviter pro solemnitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione & processione cessante.

a Poly. l. 1. tit. 12. b al. quorum. c Poly. l. 3. tit. 3. d al. concedamus. e Sup. dist. 11. nolite. f Anf. lib. 3. c. 1. g maculet. vera lectio. h al. mysterio.

C. VIII. ¶ Sine nutu sedis Apostolicæ ecclesia non debet institui.

Item Nicolaus Papa electo & clero Nonensi ecclesia.

Ecclesia a, id est, catholicorum collectio, quomodo sine Apostolicæ sedis institueretur nutu, quando juxta sacra decreta, nec ipsa debet abique præceptione Papæ basilica noviter constitui, quæ ipsam catholicorum intra semetipsam amplecti catervam dinoscitur.

C. IX. ¶ Sine dignitate Episcopi loci, nova non dedicentur ecclesia.

Item ex concilio Aurelianensi.

¶ Nemo b. ecclesiam ædificet, antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publicè atrium designet, & ante præfinit, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant: & ostensa donatione, sic domum c. ædificet, & postquam consecrata i fuerit, atrium ejusdem ecclesiæ sancta aqua conspergat.

¶ Et postquam consecrata] Plenius & apertius in ordine Romano, postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc aspergat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam, &c.

C. X. ¶ Non consecretur ecclesia, quæ pro quasi capidatui adificatur.

Item ex concilio Bracarenfi II. cap. 6.

Si quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quæstu cupiditatis ædificat, ut quidquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eò quod basilicam in terra sua quasi causa condiderit (quod in aliquibus locis, usque modo dicitur fieri): hoc de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, nec basilicam, quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. ¶ Sacrificia non nisi super altare, & locis Deo sacratis offerantur.

Item Felix Episcopus omnibus orthodoxis, episcopa prima.

¶ Sicut d. non alii, quam sacrati Domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quam Domino sacratis locis, id est, in tabernaculis divinis precibus à Pontificibus delibutis, missas cantare, aut sacrificia offerre licet, nisi summa coegerit necessitas. Satis ergo est missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi pro summa contingat necessitate, quoniam necessitas legem non habet. Unde scriptum est: [Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.] In domibus tamen ab Episcopis, sive Presbyteris oblationes celebrari nullatenus licet.

¶ Caput hoc in Polycarpo, & apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum hinc inde ex verbis primæ illius epistolæ Felicis quartæ (cujus pars relata est supra ead. consecrationem, & c. tabernaculum) longè aliter dispositis, sed incolami sententia.

¶ Id est, in tabernaculis] In epistola, & apud Irenæum hæc non habentur hoc loco, sed paulo superius: neque hoc eodem prorsus modo, sed quomodo sunt reposita sup. c. tabernaculum.

C. XII. ¶ Non nisi in locis sacri Missarum solemnitas celebrentur.

Item ex concilio Triburiensi.

Missarum f. solemnitas non ubique, sed in locis ab

a Anf. l. 5. c. 42. Capit. l. 5. c. 226. & l. 7. c. 73. b Novella Justin. 67. c. 1. & 131. c. 7. apud Iulian. & in auth. cons. 17. col. 5. Ordo Romanus pag. 107. Poly. l. 3. tit. 2. Burch. l. 3. c. 6. Ivo p. 3. c. 8. Pann. l. 2. cap. 7. c. al. demum. d Poly. l. 3. tit. 16. Anselm. l. 6. c. 134. Ivo p. 3. c. 61. & part. 2. c. 76. e Deuter. 12. f Burch. lib. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 39. Pann. l. 2. c. 30.

Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda censemus.

In concilio Moguntino sub Arnulpho, e.g. habentur simul verba hujus cap. & cap. concedimus. infra ead. Verum & Burchardus, & Ivo, qui item utrumque conjuncte ponunt, citant ut Gratianus, ex Triburienfi, cap. 4.

C. XIII. ¶ Precibus divinis consecrentur ecclesia.

Item Clemens episc. 2. ad Iacobum.

Ecclesias a per congrua & utilia facite loca, quae divinis precibus sacrare oportet, & in singulis sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.

¶ Et in singulari] Hac usq. ad. vers. oportet. addita sunt ex originali & Polycarpo.

C. XIV. ¶ Sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis.

Item Clemens episc. 3.

Hic ergo b, id est, in presenti vita positos oportet nos agnosce e voluntatem Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata fuerit. Aliter enim non sunt haec agenda, nec rite celebranda.

C. XV. ¶ Abiciantur sacerdotes, qui in locis non sacratis Missas celebrare praesumunt.

Item Sylvester Papa in generali c. residens synodo dixit.

Nillus a Presbyter Missas celebrare praesumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cetero voluerit esse sacerdotii.

C. XVI. ¶ Singulis annis dedicationem solemnitate celebrantur, & consecratio etiam ecclesiae, de cuius consecratione dubitatur.

Item Felix Papa omnibus orthodoxis, episc. 1. cap. 1. & 2.

Solennitates a dedicationum ecclesiarum, Episcoporum, & sacerdotum, per singulos annos sollemniter sunt celebranda. ¶ De f. ecclesiarum consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecranda: nec a talis dubitatio facit iterationem; quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.

¶ Caput hoc confectum est ex verbis ejusdem epistola Felici, cap. 1. & 2. omisi nonnullis, quae in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.

1 ¶ Episcoporum] Abest vox ista ab originali, Burchardo, Trone, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: sed ab glossam non est indulta.

2 ¶ Nec talis] Ivo & Panorm. habent fore ut Gratianus, nec talis trepidatio iterationem incurrit: & huic lectio convenit interpretatio glossae. Sed in originali, & apud Burchard. legitur, ne talis trepidatio faciat deteriorationem. Atque huic lectio respondet verba B. Gregorii lib. 12. episc. 31. ad Felicens de hac eadem re loquentis, ne talis, inquit, dubitatio ruina fidelium fiat. Simili huic sententia infra dist. 4. c. placuit, hu verbis exprimitur, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privati. Et est in concilio Carthaginensi V.

C. XVII. ¶ De eodem, & quod octo diebus dedicationum sollemnitas est celebranda.

Item Gregorius Papa.

a 16. q. 7. ecclesias, Polyc. 1.3. tit. 4. b Polyc. 1.3. tit. 16. Ansel. 1.7. c. 13. Burch. 1.3. c. 19. Ivo p. 3. c. 62. c in epilog. concil. Roman. & C. 16. c. ms. d Polyc. ibid. Ansel. lib. 7. c. 13. e Polyc. ibid. Ansel. lib. 1. c. 2. Burch. 1.3. c. 51. Ead. lib. 1. c. 11. f Cap. 1.

Solennitates a dedicationum ecclesiarum & sacerdotum i per singulos annos sollemniter sunt celebranda: ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi b dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit: sicut scriptum est: [Facta sunt Encana in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat e Iesus in templo in porticu Salomonis.] Quod autem octo diebus Encana sunt celebranda, in libro d Regum pericula a dedicatione templi reperietis.

¶ Repetitur in hoc cap. prior pari antecedenti usque ad verbum celebranda: ac deinde subjunguntur verba illa episc. Felici, quae ibi erant omissa. Gregorius autem, quem hic citat, citavit, lib. 11. episc. 31. habet quidem nonnulla ad ecclesiarum dedicationem pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in v. De eccles. consecrat.

¶ Et sacerdotum] Haec duo voces in aliqui versu non leguntur.

C. XVIII. ¶ Consecrentur ecclesia, de quarum consecratione dubitatur.

Item ex concilio Meldensi, cap. 8.

Ecclesia f, vel altaria, quae ambigua sunt de consecratione, consecrantur, & superflua altaris delinantur.

C. XIX. ¶ Quando ecclesia est iterum consecranda, & salibus tantum exorcizanda.

Item Hyginus Papa.

Si motum fuerit altare, denuo consecretur ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salibus tantum exorcizetur. Si homicidio, vel adulterio ecclesia violata fuerit, diligentissime expurgetur, & denuo consecretur.

C. XX. ¶ Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.

Item ex Nicano concilio.

Ecclesia b semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiuscumque semine polluta fuerint: quia sicut infans a qualicumque sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus, iterum consecrandus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus: si tamen fidem sanctae Trinitatis tenuerint, qui eum consecraverunt.

C. XXI. ¶ De eodem.

Item Ioannes Papa Episcopus Italiae.

Ecclesias f Arrianorum, ubicumque inveneritis, catholice eas divinis precibus & operibus absque ulla mora consecrate: quas & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro religione catholica, quam pro Theodorici Regis causa negotii suadente atq; hortante, Arrianos extirpante piissimo atque Christianissimo Iustino orthodoxo Imperatore, quaecumque illis in partibus eorum ecclesiae reperire potuimus, catholice eas, Domino opem ferente, consecravimus.

¶ Pro religione] Locupletatus est hic locus in epistola Ivo, Burchardo & Ivone.

C. XXII. ¶ De eodem.

Item in dialogo k Gregorii, lib. 2. c. 20.

Arrianorum l ecclesia in regione urbis illa, quae Suburra dicitur, cum clausa usque ante biennium permanisset, placuit ut in fide catholica (introducitis illuc

a Anselm. lib. 5. c. 24. Ivo part. 3. c. 24. Pam. lib. 1. c. 11. b ad faciendum. c Ioan. 10. d 3. Reg. 3. 2. Paral. 4. e ad peralta. ad perfella. f Polyc. 1.3. tit. 16. Burch. 1.3. c. 10. Ivo p. 3. c. 51. Pam. 1.2. c. 18. g Polyc. 1.3. tit. 5. Ansel. 1.3. c. 9. Burch. 1.3. c. 11. & 12. Ivo part. 3. c. 13. & 14. Pam. 1.3. c. 20. h Dist. 61. c. 2. i Polyc. 1.3. tit. 4. Ansel. 1.5. c. 22. Burch. 1.3. c. 30. Ivo p. 3. c. 37. k Et Diocletianus in vita, lib. 2. c. 21. l Polyc. ibid. Ansel. 1.4. c. 26.

Sebastiani, & Sanctæ Agathæ virginis & martyris reliquias) dedicari debuisse: quod & factum est.
 1 Virginitatis, &c.] Absint hæc duæ voces à plebæ, manifesti & Polyarpo. In ipso dialogo legitur, B. Stephanus, & S. Marthæ martyrum. Sed in lib. 3. reg. epist. 19. ecclesia hæc vocatur ecclesia Sanctæ Agathæ. Apud Ioannem verò Diaconum lib. 1. c. 31. est, Sancti Sebastiani, & sanctæ Agnetis a martyrum.

C. XXIII. Idem 1.

Agapitus Papa vas catholicum, Evangelii tuba, præcojussita, sacra altaris fedisque velamina, sacrilegis Anthimi infecta fabulis, suis catholicis precibus delevit. b

1 Idem] Antea sequebatur Agapitus Papa, quæ voces tenent ex capite ipso irrepserant in titulum, & absint ab aliquot manuscriptis. Extat autem caput hoc in antiquo codice Registri Gregorii primi in extremo in scripto quodam, demoribus, vita, & morte Agapiti primi Papæ, in bibliotheca Vaticana.

C. XXIV. De eodem. Item Vigilius Papa ad Eucherium, epist. 1. cap. 4.

De fabrica e verò cuiuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuarium non fuerint, nihil iudicamus offere, si per eam minime aqua exoreizata ad iudicium: quia consecrationem cuiuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus Sancti artha e non ponitur, celebritatem scimus tantum esse missarum: & idco, si qua sanctorum basilica à fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit missarum solennitas celebrata, totius consecrationis f sanctificatio impeditur. Si verò sanctuarium, quæ habebat, ablata sunt, rursus eorum repositione, & missarum solennitate reverentiam sanctificationis accipiet.

1 Tribuatur Iuliano: sed ex verusis exemplaribus restitutum est Vigilio, apud quem extat: & ex ipsa citans Burchardus canon. & lvo.

1 Sine altaris motione] Absint hæc ab originali, Burchardo & Ivone. Sed exponitur in glossa. Alia verò nonnulla sunt emendata.

C. XXV. Abque Episcopi permisso in ecclesiâ consecrata non erigatur altaris. Item ex decretis Homisdæ Papæ, cap. 10.

Nullas e Presbyter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci sanctificationis est, vel permillum: ut sit discretio inter sacrum, & non sacrum: nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si verò laicus, anathematizetur.

1 Sanctificatum] Ivo habet, ab Episcopo loci, vel eius missio sanctificatum est: ut sit discretio, &c. Polyarpo & Burchardus, ab Episcopo loci, vel eius permillum sanctificatum est, ut sit, &c.

C. XXVI. Evertantur altaria, quo sine sanctorum reliquiis eriguntur. Item ex concilio Africano h, cap. 30.

Placuit e, ut altaria, quæ passim per agros, & per villas e, tanquam memorie martyrum construuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquie martyrum con-

2 al. Agathæ. b al. elui. c Poly. l. 3. tit. 6. Ansel. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 81. Ivo p. 3. c. 21. Pan. l. 2. c. 24. d al. benedicta. e ara] 109. & collect. f al. turis sanctificatio consecrationis implebitur. 109. Ivo. Burch. Poly. g Cap. l. 6. c. 109. Poly. d. 4. tit. 31. Burch. lib. 3. c. 17. Ivo p. 3. c. 20. h Et in Carthag. 3. c. 24. i Ansel. l. 5. cap. 14. Burch. lib. 3. c. 84. Ivo p. 3. cap. 37. Pan. l. 2. c. 28. k al. 109. al. vna.

ditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præfunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc propter a tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut, qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devicti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter accipetur, nisi ubi corpus, aut reliquia certæ sunt, aut origo alicuius habitacionis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunq; constituuntur altaria, omnino reprobentur.

C. XXVII. Non est consecranda ecclesia, in qua paganus sepultus invenitur. Item ex concilio Aurelianensi, cap. 3.

1 Ecclesiam b, in qua paganus sepultus est, non liceat consecrare, neq; Missas in ea celebrare, sed jactari foras, & mundari oportet.

C. XXVIII. De ecclesiâ, in qua cadavera fidelium vel infidelium sepeliuntur. Item ex concilio Agrippinensi.

1 Ecclesiam e, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & raris parietibus, vel tignis d ejus loci, reedificetur: sed si hæc consecrata ante fuerit, missas in ea celebrare licet: si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.

C. XXIX. Super monumenta in campo non distribuuntur mysticia. Item ex concilio Martini Papæ [Bracarenfis, cap. 68. & 69. synod. Gracorum.]

Non e oportet clericos ignaros & presumptores super monumenta in campum ministeria f portare, aut distribuere sacramenta, sed aut in ecclesia, aut in basilica, ubi martyrum reliquie sunt depositæ, ibi pro defunctis oblationes offerri. Nec liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.

C. XXX. Quomodo in ecclesia combusta missa possit celebrari. Item ex concilio Triburiensi g.

Concedimus h etiam, ut sicubi (quod peccatis nostris exigentibus per plurimum est factum) à Normanis, & Sclavis i, ab Vngaris k, & à malis Christianis, seu alio qualicumque modo ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrari permittimus, donec ecclesiæ ipsæ restaurari queant. In itinere verò positis, si ecclesiæ defuerit, subdio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi attulerint, missarum solennia celebrari concedimus: aliter omnino interdiciamus.

1 De hoc capite notatum est supra ad caput, Missarum solennia.

C. XXXI. Christate non unguantur altaria, nisi fuerint lapidea. Item ex concilio Epauensi, cap. 26. & 27.

Altaria l, si non fuerint lapidea, chrisimatis unctio- ne non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia ordinem quem Metropoli lironi tenent, comprovinciales observare debebunt.

1 Ivo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria, ex concilio

a al. per. b Burch. l. 3. c. 19. Ivo p. 3. c. 19. Pan. l. 2. cap. 22. Cap. l. 5. cap. 45. c Burch. l. 3. c. 38. Ivo part. 3. c. 42. Pan. l. 2. c. 13. d al. vel lotis lignis. e Burch. l. 10. c. 38. Ivo p. 11. c. 69. f al. mysteria. C. 69. g in concil. Mogun. c. 9. h Burch. l. 3. c. 36. Ivo p. 3. c. 59. Pan. l. 2. c. 31. i al. Slavus. k al. à Bulgari. l Burch. l. 3. c. 25. Ivo part. 3. c. 30. Pan. l. 2. c. 32.

pat populo suo, & hi etiam, qui non peccaverint, mala patiuntur, aut pereant, quia perijulus sapissimè pro impio.

¶ Indignum] Addita sunt hæc usq; ad vers. vitis. Itemq; ab antiquis ex originali, Burchardo & Ivone.

C. XLII. ¶ Non nisi a sacratu hominibus vestimenta sacra serventur.

Item Stephanus Episcopus familiaris amici Hilarii, epist. 1. cap. 3.

Vestimenta a ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacra debent esse, & honesta: quibus, aliis in usibus non debent fieri, quàm in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi: aut ferri, nisi a sacris hominibus: ne ultio, quæ Balthasar b Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia frumentes veniat, & correre eos faciat ad ima.

C. XLIII. ¶ Divina ministeria nuptiarum non presbentur ornatibus.

Item ex concilio Aurelianiensi 2.

Adnuptiarum a ornatu divina ministeria non præstentur: ne dum improborum contactu, pompaque secularis luxuria polluantur, ad officia sacri mysticæ videantur indigna.

C. XLIV. ¶ In ligneis vasculis Domini corporis & sanguinis sacramenta non sunt celebranda.

Item ex concilio Triburiensi, cap. 18.

Vasa, in quibus sacrosancta consueiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: quondam sacerdos aurei ligneis calicibus utebatur; nunc è contratio lignei sacerdos aureis utuntur calicibus, Zephtinus decimus sextus Romanus Episcopus patenis vitreis missas celebrari constituit. Tum deinde Urbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut è in reliquis cultibus magis & magis per interemta temporum decus succrevit ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui servi patris familiaris sumus, ne decus matris ecclesie immutetur, sed magis cumuletur & amplifietur, statuimus, ut deinceps nullus sacerdos sacramentum in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat; ne unde placari debeat, inde irascatur Deus.

C. XLV. ¶ Ex qua materia calix cum patena fieri debeat.

Item ex concilio Rhemensis, cap. 6.

Vt calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat, & infra. ¶ Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. De aere, aut nichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem aruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat missam cantare.

C. XLVI. ¶ Non in serico panno, sed puro linteo sacrificium conficitur altari.

Item ex epistola h. Eusebii Papæ & Sylvestri.

a Polyæ lib. 3. tit. 16. Anselm. lib. 3. c. 29. Ivo part. 2. c. 74. Summum velatum est. b Daniel. c al. Arvernensi. d Polyæ. lib. 3. tit. 24. Burchard. lib. 3. cap. 100. Ivo part. 2. c. 14. Pannor. 1. c. 162. e al. ministerii. f Burchard. lib. 3. c. 273. Ivo part. 3. cap. 11. g Anselm. 1. c. 91. & lib. 9. c. 2. Burch. lib. 3. cap. 98. Ivo p. 2. cap. 7. Ann. lib. 1. cap. 164. Sylvestri in epistola concil. Rom. h. Item in Ponticali.

Consulto a omnium b statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quicquam celebrare præsumat; sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto: sicut è corpus Domini nostri Iesu Christi in lindone lineamunda sepultum fuit.

C. XLVII. ¶ A quibus fuerit tradita missarum celebratio.

Item ex sexta synodo, cap. 32.

12 Iacobus d frater Domini secundum carnem, cui prius mùm credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilisus Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem circumfulsit, in 1 scripturis addiderunt nobis missæ celebrationem.

1 ¶ In scripturis addiderunt] Græcè est, ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ ἐκ κοινῆς προνοίας τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκ κοινῆς προνοίας τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. id est, qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua & vino conficiendum ediderunt. Sed nihil mutatum est, cum ob gloriam, tum quoniam collector de industria videtur summam retulisse. Absit autem hoc caput ab aliis quot vetustis exemplaribus.

C. XLVIII. ¶ Qua hora sunt missarum solennia celebranda.

Item Telephorus Papa VII. a Petro in epistola ad omnes, cap. 2.

13 Nocte è sancta natiuitatis Domini Salvatoris missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solenniter decantent: quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nunciatus est, & infra. ¶ Et subito facta est ab Angelo multitudo militum, celestium laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis f. Deo; & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis verò temporibus missarum celebrationes arte horam diei tertiam minime sunt celebranda: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super b Apostolos Spiritus descendisse legitur.

C. XLIX. ¶ Non nisi a jejuniis hominibus sacramenta celebrentur altari.

Item ex concilio Africano, cap. 8.

14 Sacramenta altaris non nisi a jejuniis hominibus celebrantur, excepto uno die anniversario, quo cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive ceterorum commendatio faciendæ est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inveniuntur.

C. L. ¶ Ante missarum solennia circa horarum nonam decantata, in Quadragesima comedere non licet.

Item ex concilio Cabilonensi. h.

15 Solent l plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere m. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vel pertinuum celebratur officium. Concurrentium est enim ad missas, & auditis missarum solennibus, & vespertinis officiis, & largitis elemosynis ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam

a al. consultu. b Polyæ. 1. c. 11. g. Anselm. 1. c. 29. Burch. lib. 3. cap. 99. Ivo p. 2. c. 14. Pannorm. 1. c. 162. c Marc. 15. Luc. 22. d Galat. 1. e Bedam Martyr. mens. Septembr. Concor. concilio Aurelianiensi 3. c. 14. Polyæ. lib. 3. tit. 25. f al. altissimus. g Martini 1. h Alder. 2. i Anselm. 1. c. 174. Burch. lib. 3. c. 93. Ivo p. 2. c. 72. & part. 3. c. 65. Pann. 1. c. 40. k Concor. cap. 29. concilio Carthage 1. 1 Polyæ. ibid. Burch. lib. 3. c. 12. Ivo p. 2. c. 23. Pann. 1. c. 24. m al. manducate.

venire non valeat, atimata vespertina hora, completa oratione sua jejunium solvet.

¶ Sic etiam citat Ivo & Panormia: Burchardus autem ex decreto Sylvestri Papa: Polycarpus ex Eusebio. Habetur in capitulis Theodulphi Avelanensis Episcopi, cap. 39.

16 pars. In jejunio etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in sabbato vespertino circa nocturnum missarum solennia sunt celebranda. Unde Leo Episcopus: b [Quod a patribus nostris.] Item Gelasius: c [Ordinationes Presbyterorum.] Item Pelagius: [Dilectionis tua respicit.] Require in tractatu ordinandorum. In prima quoque parte dies, missarum solennia non incongrue celebrantur.

C. LI. ¶ Etiam prima parte dies missarum celebrare licet.

Unde Leo Papa Dioscuro Alexandrino Episcopo, epist. 79. al. 21. cap. 2.

Necessesse est autem, ut quaedam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum missae, more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studioso ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostrae consuetudini ex forma paternae traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fidei, & actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Polifidonio Presbytero, hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui in nostris processionibus atque actionibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicae sedis auctoritas teneret, agnovit.

¶ Apert. liex sedis] In epistola ipsa legitur, quid in omnibus Apostolicae auctoritatis tenemus, sed omnes Gratiani codices & Ivo concordant.

C. LII. ¶ Missae peculiares non sunt in publico cantanda.

Item Augustinus. f

Et hoc attendendum est, ut missae peculiares, quae per dies solennes a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter eas populus a publicis missarum solennibus, quae hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur. ¶ Sed sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, & populus in unam ad missarum publicam celebrationem conveniant: exceptis i Deo sacris foeminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

¶ Exceptis] Hac usq. ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo & Ivo: apud quos passim etiam lege alia, quae post vesp. abstrahatur. a Gratiano sunt omissa.

C. LIII. ¶ Quae missae in die sacerdoti celebrare licet.

Item Alexander secundus.

Sufficit h sacerdoti unam missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, & valde felix est, qui unam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui vero pro pecuniis aut adulationibus i secularium una die praesumunt plures facere missas, non ultimo evadere damnationem.

C. LIV. ¶ Ex Salvatoris & Apostolorum docemur exempla hymnos cantare.

Item ex concilio Toletano IV. cap. 12.

a alia, abolvere debet. b Sup. d. 75. c Sup. d. 76. d Burch. l. 3. c. 28. Ivo p. 2. c. 87. & p. 3. c. 262. e. al. ordinationibus. f al. Gregorius. g Habetur in capit. Theodulphi. c. ult. Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. lib. 2. c. 54. Ivo p. 2. c. 119. h Vide Valerium Strabonem, cap. 2. Ivo p. 2. c. 51. i al. oblationibus.

De hymnis a canendis, & Salvatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Mattheo & Evangelista attestante. [Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti.] Et Paulus Apostolus e ad Ephesios scribit, dicens: [Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismet ipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.] Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo, quod de scripturis sanctorum canonum, vel Apostolica traditione non existunt: respiciant ergo, & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium Psalmorum dicimus: [Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in saecula saeculorum, Amen.] Nam & iste hymnus, quem pato in carne Christo Angeli cecinerunt: d [Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis.] & reliqua, quae ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur missae, sive preces, vel orationes, seu commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantentur in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet haec fieri, atque hortatur Timotheum & Apostolus dicens: [Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt.] Sicut ergo orationes, ius & hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet, sed pari modo in Gallia, Hispaniaque celebrent; ex communicatione plectendi, qui hymnum rejicere fuerint auri.

C. LV. ¶ In Novo Testamento qui hymni ab Angelis decantati inveniuntur.

Leo nonus f.

Hi duo solummodo hymni ab Angelis in Novo Testamento inveniuntur decantati g, Alleluja, atque Gloria h in excelsis Deo. Quos pariter in Septuagesima intermittimus: quia peccato hominis veteris a conventu Angelicae jubilationis expulsi in huius miseræ vitæ Babylonem i, super flumina eius sedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus k. Quod novem hebdomatibus Alleluja intermittimus, non incongrue per novem hebdomadas, novem ordines Angelorum accipimus: quorum decimus ordo per l superbiam corruens, angelicum numerum minuit, & a felicitate perturbavit. Qui condolentes suæ diminutionis, & parem ruinam sibi timentes, a perfecta laude creatoris fuere praepediti. Quorum reparationi & consolationi, consulens omnipotens Deus creator m, primum hominem de limo terræ formavit, qui sui generis multiplicatione damna caelestis patris resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret. Qua spe Angelicus chorus non modicum n letatus est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit perturbatus. Unde novem ordinum concentus in laudem Dei creatoris permansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit lapsus ille protoplastus. Ibi augmento sui collegii, & spe meliori Angelicus exercitus gavissus, in novum Alleluja confurrexit totus, & in eo persistat devotus. Quem & nos pro modulo nostro imitantes, a Septuagesima, quando lapsus protoplasti

a Polyc. lib. 3. tit. 22. b Matth. 27. c Ephes. d Luc. 2. e i. Tim. 2. f al. octavus. g Apoc. 19. h Luc. 2. i Psal. 64. j Esa. 14. Apoc. 11. m Genes. n alia. ad roodum letatus. in eccle-

in ecclesia recitatur, Alleluja novem hebdomatibus inter-

C. LXI. ¶ In cena Domini, Gloria in excelsis decantetur.

Item Nicolaus Papa Rhodolpho Archiepiscopo Buturicensi.

Porro, a Gloria in excelsis Deo, ab Episcopis in cena Domini inter missarum solennia more nostro dicenda est. Pallio vero Apostolico. i. eadem die uti est illis licitum, quibus est ab Apostolica sede permittum.

¶ Apostolico Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus: Ivo tamen habet.

C. LVII. ¶ Cum baculo, aut capite velato ad celebrandum missarum solennia clericus non ingrediatur.

Item Zacharias. i. Papa in synodo Romana, c. 13. & 14.

Villus h. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solennia missarum celebranda praesumat cum baculo introire, aut velato capite altari Dei assistere: quoniam & Apostolus prohibet viros velato capite orare in ecclesia: & qui temere praesumpserit, communione privetur. Cum vero ingressus fuerit Episcopus aut Presbyter ad missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua invenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, nisi ab alio Episcopo vel Presbytero missarum solennia suppleantur: sed qui initium ponit, supplet usque in finem, quis scriptum est: e. [qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.] Si quis vero praesumpserit praeter quod postumus agere, a sacro corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi sit suspensus.

¶ Zacharias. Anna legebatur, Macarius. Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus, & ceteris collectoribus. Et capitulum habetur in concilio manuscripto Zachariae.

C. LVIII. PALEA.

[Item ex decretis Soteris Papae.]

VT illud divini oraculi singuli praecaveant, quod scribitur: [Vx soli, quia cum ceciderit, non habet sublevatum.] summopere verendum nobis est, atque evadendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus Deo psallitur vel sacrificatur, unicusque divinis singulariter officiis insistenti perniciosa passio, vel corporis qualiter invalendo e. occurrat: quae aut corpus subito subtrahat facio: aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro huiusmodi ergo casibus praecaveant, necessarium duximus instruere, ut ubi temporis, vel loci, aut aquae sacrificans post se vicini solaminis adjutorem: ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus, & officium inceperat adimpleat.

C. LIX. ¶ Quos testes Episcopus sacrificans secum habere debeat.

Item Anacletus Iesus Christus servus omnibus: Episcopus, epist. 11.

Episcopus s. Deo sacrificans testes secum habeat, ps. plures, quam alius sacerdos: sicut enim majoris honoris gradu fruitur, sic majoris testimonii incrementum indiget. In solennioribus quippe diebus aut festis, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi ejus dicuntur, & subdiaconos, atque reliquos ministros secum

habeat: qui sacris induti vestimentis a fronte & a tergo, & Presbyteri e regione dextra laevaque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum a malevolis hominibus, & consensum ejus praebent a sacrificio: Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus.

C. LX. ¶ Episcopi sine religiosi testibus Domini sacramenta non conficiant.

Item Lucius Papa Episcopo Gallia & Hispania, c. 1.

¶ Vbemos i. b. Apostolica auctoritate, ut semper testes i. vobiscum sacerdotes & Levitas e habeatis. Et licet conscientia propria sufficere possit, tamen propter malevolos, juxta d. Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ab his, qui socii sunt: quoniam & in hac sancta sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium ecclesiasticum.

¶ Vbemos Apostolica [In epistola ipsa sic legitur: Propter tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta ecclesia constitutum habemus, ut semper, &c.]

C. LXI. ¶ Nisi duobus praesentibus, Presbyter missam celebrare non praesumat.

Item Soter e. Papa:

¶ Hoc quoque s. statutum est, ut nullus Presbyterorum missarum solennia celebrare praesumat, nisi duobus praesentibus, sibi que respondentibus ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, [Dominus vobiscum,] & illud in secretis [orate pro me.] aptissime convenit, ut ipse respondeatur salutationi.

¶ Burchardus etiam & Ivo citant ex decretis Soteris Papae. Et in Micrologo, c. 2. scribitur fuisse id ab Anacleto & Sotere statutum. Similem sententiam Burchardus lib. 3. cap. 68. refert ex concilio Nannetensi, cap. 30. Ferè autem idem habetur in Moguntino primo, cap. 43.

C. LXII. ¶ Communione priventur, qui usque ad finem missarum solennia non audierunt.

Item ex canone. 2. Apostolorum 10.

¶ Omnes b. fideles, qui conveniunt in solennitatibus i. sacris ad ecclesiam, & scripturas Apostolorum & Evangelium audiant. 2. Qui autem non perseverant in oratione, usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines ecclesiae commoventes convenit communionem privati.

¶ In solennitatibus sacris [In tomis conciliorum ad marginem praefatae versionis sunt haec eadem verba, quae hic apud Gratianum Burchardum & Ivo. & in Polycarpo. Graecè est absolute, τὰς ἐκείνων, id est, qui ingrediuntur. & ita in codice canonum, omnium ex versione Dionysii.]

¶ Audiant. Qui autem [Ita in eodem margine. & in Polycarpo. Sed Burchardus & Ivo propius ad verba Graecae, audiunt, non autem perseverant.]

C. LXIII. ¶ De eodem.

Item ex concilio Carthaginensi 4. cap. 24.

¶ Sacerdote: i. verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicatur.

C. LXIV. ¶ Die Dominico missas ex integro sacculares audire debent.

Item ex concilio Agathensi, cap. 47.

¶ Missas die Dominico secularibus totas audire, & speciali ordine praecipimus: ita, ut ante benedi-

a. al. praebentes. b. Polyc. l. 4. tit. 19. Anselm. l. 8. cap. 240. c. al. diaconos. d. i. Tim. 3. e. al. Anacletus. f. Polyc. l. 4. tit. 31. Anselm. l. 7. cap. 136. Burchard. l. 3. c. 74. Ivo p. 2. c. 107. Pann. l. 1. c. 139. g. Erencomib. Antioch. c. 2. h. Polyc. l. 3. tit. 18. Burch. l. 2. c. 67. Ivo p. 6. c. 108. i. Burch. l. 2. c. 66. Ivo p. 6. c. 108. k. al. teneret.

tionem sacerdotis egredi populus non praesumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.

C. LXV. ¶ Populus non ante discedat, quam missa ex integro celebretur.

Item ex concilio Aurelianensi 1. cap. 25.

¶ VIII ad a celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam missae solennitas compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

C. LXVI. ¶ Excommunicetur, qui praetermissa ecclesia conventu ad spectacula vadit.

Item ex concilio Carthaginiensi 4. c. 88.

¶ VI die b solenni, praetermissa solenni ecclesiae conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

C. LXVII. ¶ Ubi ad missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibetur.

Item ex concilio Carthaginiensi 4. cap. 84.

¶ Episcopus e nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive haeticum, sive Iudaeum, usque ad missam catechumenorum.

C. LXVIII. ¶ Evangelia non sedendo, sed stando audire debemus.

Item Anastasius Episcopus Germaniae & Burgundiae, epist. 1. cap. 1.

¶ Apostolica d auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in ecclesia recitantur, ut sacerdotes & ceteri omnes praesentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi, in conspectu Evangelii stantes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent.

¶ Curvi] Sic in orig. nati, & apud Ivoem part. 6. cap. 99. sed apud eundem part. 2. cap. 137. & apud Burchardum vox ista non habetur.

C. LXIX. ¶ Ad missarum solennia semper aliquid est offerendum.

Item Gregorius VII. in synodo Romana habita anno Domini 1073. c. 73.

¶ Omnis e Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & credere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit: f [Non apparebis in conspectu meo vacuus.] Etenim in collectis sanctorum Patrum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum enim primum est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. Verum homines praepostero ordine ante sibi opem ab hominibus accersunt. Vbi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

¶ Ad ipsum] Hinc usq. ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neq. apud Anselmum, aut Polycar.

C. LXX. ¶ Quare [suscipit corda] in praefatione dicitur.

Item Cyprianus sermo 6. de oratione Dominica.

¶ Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat: nec quidquam tuum animus, quam id solum cogitet, quod praecatur. Ideo & sacerdos ante orationem praefatione praemissa parat fratrum mentes, dicendo [suscipit corda], ut dum responderet plebs, [habemus ad Dominum,] admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

a Burch. lib. 3. c. 29. Ivo p. 3. c. 34. b Ivo p. 4. c. 8. c Burchard. lib. 3. c. 23. Ivo p. 3. c. 33. Pann. lib. 2. c. 41. d Bur. lib. 3. cap. 103. Ivo p. 2. c. 131. & p. 6. c. 99. e Poly. lib. 3. c. 16. Anselm. lib. 2. c. 49. & Erod. 24.

C. LXXI. ¶ Quae praefationes in missa sunt canandae.

Relagius II. Romanae ecclesiae, & Apostolicae sedis Episcopus universis Germaniarum atq. Galliarum Episcopis.

¶ Nvenimus a has novem praefationes in sacro cano- logo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana ecclesia haecenus servavit: id est, unam in albis Falchalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantummodo dicendam. Has praefationes tenet & custodit sancta Romana ecclesia, his tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. ¶ In omnibus missarum solennibus pro defunctis oratio fiat.

Item ex concilio Cabilonensi secundo, cap. 39.

¶ Vltim b praeterea nobis est, ut in omnibus missis solennibus, pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: ita nunquam nulla dies excipi debet, quin pro quibuslibet fidelium precibus Domino in missarum solennibus fundantur. Antiquitus istum hunc morem sancta tenet ecclesia, ut & in missarum solennibus, & in aliis precibus Domino spiritus quiescentium commendet: dicente beato Augustino, e non sunt praetermittendae supplicationes pro spiritibus defunctorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate laudamus. Defunctorum etiam nominibus eorum, quos sub generali commemoratione suscepit ecclesia: ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi.]

¶ Laudamus] Apud collectores sunt nonnulla verba. B. Augustinus (a quo parum variat & concilium, & Anselmus lib. 4. c. 42.) sic habet: Quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate defunctis, etiam raris nominibus quorumcunque sub generali commemoratione suscepit ecclesia. Ceterum glossa fecit, ne maluerit.

C. LXXIII. ¶ Ante preces non sunt a sacerdote nomina recitanda.

Item Innocentius Episcopus urbis Roma Decretio Eugubino, epist. 1.

¶ De nominibus recitandis, antequam precem faceret, faciat, atque eorum oblationes, quorum nominum recitanda sunt, oratione sua commendet, quam superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cuius hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen infames quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

C. I. ¶ Panis, & vinum, & aqua in sacramentis sunt offerenda.

Item Alexander urbis Romana Episcopus orthodoxis omnibus, epist. 1. cap. 4.

¶ In sacramentorum d oblationibus, quae inter Missarum solennia Domino offeruntur passio Domini recitanda est: ut ejus, cujus corpus & sanguis continetur.

a Poly. lib. 3. tit. 20. Anselm. lib. 2. c. 111. Bur. lib. 3. c. 69. Ivo p. 3. cap. 77. Pann. lib. 1. c. 118. b Bur. lib. 3. c. 64. Ivo p. 3. c. 66. c Ivo p. 2. non existimemus. in lib. de Cura pro mortuis agenda, cap. 4. d Poly. lib. 3. tit. 9. Anselm. lib. 2. c. 111. Bur. lib. 3. c. 63. Ivo p. 3. cap. 77. & 68.

vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vini tantum efficientia designatur, sacramentum nostrae salutis negligitur, quod per aquam significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utriusque sibi miscatur. Et ideo, quia jam ex hoc plurima & multiplex majorum manavit sententia, omnis deinceps talis error, atque praesumptio cessare debet: ne perverforum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum sit aliud in sacrificiis divinis offerre nisi, juxta antiquorum sententiam conciliorum panem tantum, & calicem vino & aqua permixtum. De cetero aliter, quam praescriptum est faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima poenitentiae satisfactione correctus, ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

1 ¶ Expressum vinum] Sic apud Ivoem, & in Pannormia, & in Bracarenfi. In aliquot tamen vetustis est, expressum botrum, ut paulo inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus habet, non expressum vinum.

2 ¶ Alios vero pannum] Hoc usque ad versum. Quod quam sit, non sicut in Bracarenfi: neque, etiam illa, sed si necesse sit, usque ad versum quia.

3 ¶ Juxta canonum] In Bracarenfi est, juxta quod quidam doctor edidit. Significatur autem B. Cyprianus civitas supradicta in sanctis hanc.

4 ¶ Sententia] In Bracarenfi sequitur, quorum pietas in Deum religiosa sacramentorum horum & efficientias copiose didicerit, & institutiones verissime declaravit.

C. VIII. ¶ Nulla oblatio corpori & sanguini Christi comparari valet.

Item Alexander Papa quintus a Petro, epist. 1.

2 ¶ Nil in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed haec omnes praecellit: quia pura conscientia Domino offerenda est, & pure mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est ceteris, ita potius excoli & venerari debet.

C. IX. ¶ Ante confecta mysteria pacem non debemus offerre.

Item Innocentius Papa Decentio Eugubino Episcopo salutem, epist. 1. cap. 1.

3 ¶ Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis impertiri, vel sibi inter se sacerdotes tradere: cum post omnia (quae aperire non debeo) pax sit necessario indicenda, per quam constet populum ad omnia, quae in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur, praebuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrantur.

C. X. ¶ Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit.

Item Anacletus Papa, epist. 1.

¶ Peracta consecratione omnes communicent, qui non fuerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia.

¶ Tribuebat Calixto, Restitutum est Anacleto, ex aliquot vetustis exemplaribus, & Burchardo: cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist. 1. Episcopus.

C. XI. ¶ Quisq. sacerdos, quatuor Missas celebrat, toties sacramentum percipiat.

Item ex concilio Toletano 12. cap. 25.

a al. corruptus. b Burch. l. 1. c. 5. Ivo par. 2. cap. 15. & 68. c Supra de consecr. dist. 1. omnes fideles. Burch. l. 3. c. 77.

¶ Relatum a est nobis quosdam de sacerdotibus non quot sacrificia in uno die videntur offerre: sed si in una die plurima per se offerant sacrificia, in omnibus oblationibus a communione suspendant, & in sola tantum extrema sacrificii oblatione communione sanctae gratiam sumant: quasi non sit toties illi vero & singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi immolatio facta confiterit. Nam ecce Apostolus dicit: e [Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?] Certum est, quod hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Domini sacramenti. Quicumque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se a communione suspendentis, ab ipsa, quae se indecenter privavit, gratia communione anno uno repulsam se noverit. Nam quale erit illius sacrificium, cui nec ipse sacrificans participes esse cognoscitur? Ergo modis omnibus est tenendum, ut quotiescumque sacrificans corpus & sanguinem Iesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties percipiens corporis & sanguinis Christi participem se praebet.

C. XII. ¶ Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere.

Item Gelasius Papa Majoris & Iuliani Episcopi.

¶ Comperimus autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione a calice sacrificii abstineant. Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divitiis minus ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

¶ De hoc capite notatum est sup. 25. quae 2. c. fin. apud Anselmum, & in Polycarpo tit. 30. (nam in nono titulo est cap. per se) esse partem epistolae, quae sic inferitur.

C. XIII. ¶ Eucharistia communione quam quotidie accipit, nec reprehendatur, nec laudatur.

Item Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53.

¶ Quotidie Eucharistia communione percipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi gravari magis dico Eucharistia percipiente, quam purificari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciatur lacrymis & orationibus: & confidens de Domini miseratione, qui peccata pie confessioni domine confuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non gravant. Idem epist. 117. cap. 1. ¶ Dixerit quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam: alius affirmet quotidie: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie credidit esse faciendum. Neque enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contemderunt. Neque enim lingaverunt inter se, aut quispiam eorum se alteri praeponuit, Zachaeus scilicet & ille centurio.

a Ivo par. 2. c. 114. b al. extremi. c 1. Cor. 10. d Abrologus c. 19. Algerus 2. cap. 8. Polyc. l. 3. tit. 9. & 30. Anselm. l. 1. cap. 147. Ivo p. 2. c. 89. e Valsfrid. de rebus eccl. cap. 12. Sent. dist. 12. Alger. l. 1. cap. 22. & 20. Polyc. l. 3. tit. 10. Anf. l. 3. c. 9. Burch. l. 3. c. 15. & 16. Ivo p. 2. c. 25. & 26. Pann. l. 1. c. 110. Amaler. de eccles. offic. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & ibid. glossa d. Augustini f. Luc. 19. Matth. 8. g. Luc. 19. Matth. 8.

quo, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit & Dominum, alter dixit, non sum dignus, ut intres...

Capitulum hoc ex duobus B. Augustini locis constitutum, & in facian redactum, ex istis, ubi opus esse visum est, & emendatum est, & auctum. Algerus autem, & Valfridus Strabo...

¶ Ad hoc valet] Locus apter legendus est in originali.

C. XIV. ¶ Qui semper peccat, caelestis sacramenti medicinam semper accipiat.

Item Ambrosius lib. 4. de sacramentis, cap. ult.

Si quotiescumque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeat illum semper accipere, ut semper sibi peccata dimittantur.

C. XV. ¶ Non abstineat a corpore Domini, nisi qui excommunicari meretur.

Item Hilarius Episcopus.

Si non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, non se debet a medicina corporis & sanguinis Domini separare.

¶ Cateris autem collectores, & Algerus citans ex Hilario: apud B. Augustinum epistola 118. hac habentur, Si peccata tanta non sunt, ut excommunicatus quisquam homo iudicetur, non se debet a medicina Domini corporis separare: nec multo aliter apud Bedam 1. Cor. 11.

C. XVI. ¶ Ter in anno quisque, fidelium communiceat.

Item Fabianus Papa ait.

Et si non e frequentius, saltem in anno ter laici homines communiceant (nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur) in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

¶ Apud istos collectores eodem modo citatur. Verum preter ista verba, in Pascha videlicet, &c. habentur in concilio Turonensi, in c. 30, & Capit. l. 2. c. 45.

C. XVII. ¶ Etiam in cena Domini sacramentum communiceare debemus accipere.

Item Soter Papa f ait.

In cena Domini a quibusdam perceptio Eucharistia negligitur, quae quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus inhibuitur) percipienda sit, ecclesiasticus usus demonstrat: cum etiam poenitentes eadem die ad percipiendum corporis & sanguinis Domini sacramenta reconcilientur.

C. XVIII. ¶ Projiciatur ab ecclesia, qui a communione sacramenti se pro luxuria sua avertit.

Item ex concilio b Martini Bracarenfis, c. 83.

a al. susceperit. b Sap. 16. c Alg. l. 1. c. 22. Sent. ibid. Poly. ibid. Burch. l. 3. c. 19. d Alg. ibid. Poly. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 18. fop. 2. c. 1. Rab. de insti. cler. c. 31. e Sent. 4. dist. 12. Poly. ibid. Burch. l. 3. cap. 17. f 10 p. 2. c. 27. Pann. l. 1. c. 111. f In Cabilon. 2. c. 27. g Poly. ibid. Burch. l. 3. cap. 20. f 10 p. 2. c. 30. h In cap. synod. Cracovian. ex concilio Antiocheno, c. 2.

Siquis intrat in ecclesiam Dei, & sacras scripturas audit, & pro luxuria sua averit se a communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplina, illum talem proiciendum de ecclesia catholica esse decernimus, donec poenitentiam agat, & ostendat fructum poenitentiae suae, ut possit communione percipere indulgentiam promereri.

¶ Communionem percipere] In recentioribus conciliorum editionibus legitur: [ut possint communionem percipere indulgentiam promereri] Editiones vero antiquae, & Vaticanae codices habent ut Gratianus. Concilio Antiocheni capite secundo (unde hoc videtur sumptum) haec sunt verba, & παρακαλεσθησθε τας υψους & ορηνας & ορηνας. id est, & implorantes consequi veniam possint.

C. XIX. ¶ Non habeantur catholici, qui in tribus temporibus communicare desinunt. a

Item ex concilio Agathensi, c. 18.

Seculares b qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur.

C. XX. ¶ Corripiantur, qui in ecclesia communicare contemunt.

In concilio Toletano primo, c. 13.

Hi, qui intrant in ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur. Quod si non communicant, ad poenitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant: si non fecerint, abstineant.

¶ Abstineant] In originali legitur, abstineantur, quae admodum in fine capituli, etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossa magis convenit verbo, abstineant.

C. XXI. ¶ Ante sanctam communionem a propria uxore quisque, contineat.

Item ex concilio Eliberitano.

Omnis c homo ante sacramentum communionem a propria uxore abstinere debet tribus, aut quatuor d, aut octo diebus: nec inter catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicaverit.

¶ Nec inter] Haec usque, ad finem abstinere hoc loco a Burchardo & Ivone, sunt, summa quadam capituli, Seculares, supra ead.

C. XXII. ¶ Quare tres partes sunt ex corpore Christi.

Item Sergius Papa ait.

6 Triforme e est corpus Domini. Pars oblata r ps in calicem missae, corpus Christi, quod jam resurrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari usque ad missae finem remanens, corpus jacens in sepulchro: quia usque ad finem saeculi corpora sanctorum in sepulchris erunt.

¶ Oblata] Antea legebatur oblata. Emendatum est hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atq. ex aliis scriptoribus indicatis.

C. XXIII. ¶ A quibus sunt conservanda sacramenta Dominica.

Item ait Clemens Papa, epist. 2.

7 Tribus f gradibus commissa sunt sacramenta ps divinatorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & ministro: qui cum timore & tremore clerico-

a al. parvipendant. b Burch. l. 3. c. 23. f 10 part. 2. cap. 31. c Burch. l. 3. c. 22. f 10 p. 2. c. 32. Pann. l. 3. c. 112. d al. quing. aut septem. e Glossa ordin. 1. Corinth. 11. Sent. 4. dist. Amalarius lib. 3. c. 35. Alcuinus fol. 79. Micrologus cap. 17. Rabanus de insti. cler. cult. Alg. l. 1. c. 19. f Ordo Romanus fol. 5. Pannorm. lib. 1. c. 141.

zum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent. *Item ibidem.* ¶ Tanta a in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non referentur, sed cum timore, & tremore, clericorum diligentia consumantur. Qui autem relidua corporis Domini, que in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sancta portioni miscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio edatur, usque ad sextam jejurent ministri, qui eam consumperunt: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vespem. Sic secreta sanctificatione, aeterna custodienda sunt sacramenta. & infra. ¶ Præcipimus etiam, ne unquam ex terno clerico ecclesie, sive laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Unde scistu, qui passim sanctuarii d panes indignis impendis? Hinc & David ab Abimelech sacerdote interrogatus, cum panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset a muliere, cum se mundum antea triduum profiteretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. ¶ Infructuuntur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desinunt.

Item Isidorus lib. 1. de summo bono, c. 24.

¶ Qui non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nil ad mundationem sibi proficere, dicente Propheta: [Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelerata multa? Numquid carnes sancta auferent a te malitias tuas?] & Apostolus: [Prober, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.]

C. XXV. ¶ Damnationem, non salutem accipiunt, qui indignè sacramenta Christi communicant.

Item ex octava synodo, Basilius Episcopus dixit.

Timorem docet nos Apostolus dicens: [Qui s manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.] Fidem verò edocet nos sermo Domini dicens: [Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.] & infra. ¶ Et Apostolus h de unigenito Dei filio: [humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.] Cum ergo animo fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriæ ipsius, & admiratur nimitatem humilitatis, quomodo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita; puto, quia provocari possit ad affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui i unico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. & infra. ¶ Talem ergo affectum & fidem preparare debet in animo suo is, qui panem & calicem Domini percipit.

¶ Hoc Basilius caput est ex versione Russini c. 70. quibusdam rationem misit. Ex hac autem citatione, quam nunc afferi Gratianus, & alius ejusdem loci, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basili post octavam synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.

C. XXVI. ¶ Non a quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.

Item Augustinus lib. questionum Numerorum, quest. 30.

a Ordo Romanus fol. 87. Poly. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 11. lvo p. 2. c. 21. & 64. & 76. Pann. l. 1. c. 149. b al. commisseri. c excommunicato. d orig. d al. sacrarii. e infra dist. 4. qui in materis, s. qui scelerate. Hier. 11. Ex Basili regalis in reuoribus, 6. 172. f 1. Cor. 11. g Luc. 22. h Philip. 1. i Ioan. 3.

ET dixit Dominus ad a Moysem, & ad Eleazarum filium Aazon sacerdotem: [Tollite thuribula aeterno medio exustorum, & ignem alienum hunc seminate: ubi: quia sanctificaverunt thuribula peccatorum horum in animabus i suis: & fac ea laminas ductiles, circumpositionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israel.] Notandum novo modo dicta sanctificata poena eorum, quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia per eum exemplum datum est ceteris, quo timent. Circumpositionem autem altari cur ex eis fieri voluit, ad illud dicens: [quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata facta sunt in signum filiis Israel.] Non ergo in eis probari voluit, quod a talibus oblata sunt; sed hoc potius attendi ante quem oblata sunt, id est, quia ante Dominum, ut plus in eis valerent nomen Domini, ante quem oblata sunt, quam pessimum meritum eorum, a quibus oblata sunt.

¶ In animabus suis] Apud B. Augustinum legitur in manibus suis: sed apud Sepuaginta, quos ille sequi solent, est: *cu reus puzas av tar.*

C. XXVII. ¶ Penitentia eius, cuius negligentia de Christi sanguine aliquid stillat.

Item ex decreto Papa Pii.

¶ Si d per negligentiam aliquid de sanguine & de ps mini stillaverit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, si quis corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & sacerdos quadraginta diebus poeniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillantibus diebus poeniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla pervenerit, quatuor diebus poeniteat. Si usque ad tertium, novem diebus poeniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus poeniteat, & linteamina, que tergerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice superposito: & aqua ablutiois fumatur, & juxta altare recondatur.

C. XXVIII. ¶ Qua penitentia sit impenitenti, qui sacramentum evomunt.

Item ex penitentiis Bedæ Presbyteri, c. de ebrietate.

¶ Si per ebrietatem s, vel voracitatem Eucharistiam evomerit, quadraginta diebus poeniteat, si laicus est clericus, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri septemdecim diebus poeniteant: Episcopi x. & si pro infirmitatis causa evomerint, septem diebus poeniteant.

¶ Apud Bedam & collectores innotuit varietas est, penitentium in dierum numero, qui apud Bedam omnino diffinitur est.

C. XXIX. ¶ Sacerdotes non nisi per se divina sacramenta ministrant.

Item ex concilio Rhemenis, c. 1.

¶ Pervenit h ad notitiam nostram, quod quidam ps Presbyteri in tantum parvipendant divina mysteria, ut laico, vel foemine sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacrum ingrediatur, nec ad altare appropinquent, nisi sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animo advertit prudentia. Igitur interdict per omnia synodus ne talis temeraria presumptio ulterius fiat: sed omnimodis Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.

a Num. 6. b semina. orig. c Omittuntur aliqua verba. d Poly. l. 3. tit. 16. Burch. l. 1. c. 47. lvo p. 2. c. 58. Pann. l. 1. c. 156. e al. calice. f Burch. l. 1. c. 26. lvo part. 2. cap. 20. Pann. l. 1. c. 155. g al. ex. h Burch. l. 1. c. 47. lvo p. 2. c. 58. Pann. l. 1. c. 154.

C. XXX. Quando celebratur missa, Presbyterium laicum ingredi non praesumat.

Item Clemens Papa.

Sacerdotum a, aliorumque clericorum ecclesiis servientium honores a laicorum loco discretè apparere convenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, ubi sacerdotes, & reliqui clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando missa celebratur, consistere, ut libere ac honorifice possint sacra officia exercere.

Exa caput hoc in Synodo Eugenii secundi (ex qua utamur citat Augustinus) itemq. in Synodo Leonii quarti, c. 33. & in 7. lib. Capit. 171.

C. XXXI. Sicut in metropolitana ecclesia, ita ubiq. missarum sollemnia celebrantur.

Item ex concilio Gerundensi, c. 1.

Constitutio e missarum, sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus & provinciis tam ipsius missae ordo, quam psallendi d, vel ministrandi consuetudo servetur.

Omniibus provinciis: In concilio ipso legitur, In Tarraconensi provincia: apud Turich, vero & Ivonem, in omnibus comprovincialibus ecclesiis.

C. XXXII. Quid sit sacrificium, quid sit sacramentum.

Item Augustinus in lib. 10. de civit. Dei c. 5.

Sacramentum i visibile e, invisibile est sacramentum, id est, sacrum signum. Item alibi. Sacramentum 2 est invisibilis gratia visibilis forma.

Sacramentum In originali, & apud Lanfrancum, & Ivonem dicitur, Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est: sed ob glossam non est mutatum.

Sacramentum In libro de catechizandis rudibus, c. 26. hoc legitur. De sacramento sanè, quod accepi, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari. In epistola autem 166. haec. Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam: ipse autem donat invisibilem gratiam.

Ex quibus locis videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.

C. XXXIII. Quid sit signum.

Idem in lib. 2. de doctrina Christiana, c. 1.

Signum f est res praeter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem g veniens.

C. XXXIV. Post consecrationem non subsistant, sed species remaneant.

Item Gregorius Papa in homilia Paschali ait.

Species b & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quae ante fuerunt, scilicet panis & vini. Vnde in fine cuiusdam m. missae oratur, & dicitur: [Perfectum in nobis, quaximus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod k nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.] Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis & vini nunc geritur, manifeste visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Ioannem ait: a. [Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quamvis non improbabiler quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem ipsam eorumdem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

manifeste visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Ioannem ait: a. [Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quamvis non improbabiler quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem ipsam eorumdem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

Ivo citat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter post verba Gregorii allata ex homilia Paschali, quemadmodum & multa alia sequentia, quae a Gratiano ex aliis auctoribus estantur, apud eundem Lanfrancum & Algerum extant, & interdum copiosius, quam apud Ivonem & Gratianum.

C. XXXV. Visibiles creaturae in Christi corpus & sanguinem invisibiliter convertuntur.

Item Eusebius Emisenus. b

Via e corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die cenae sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerbatur in pretium: ut quia quotidiana, & indefessa curebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis victima illa viveret in memoria, & semper praesens esset in gratia, vere unica & perfecta hostia fide aestimanda, non species nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnde merito caelestis confirmat auctoritas: quia [caro d mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.] Recedat ergo omne invidiositatis ambiguum: quandoquidem, qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis e sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: [Accipite, & comedite: hoc est enim corpus meum:] & sanctificatione repetita, [Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.] Ergo sicut ad nutum praecipiens Domini repente ex nihilo subsisterem excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritalibus sacramentis, ubi i praecipit virtus, servit effectus. Quanta itaque, & quam celebranda beneficia vis divinae benedictionis operetur, attende: & ut f tibi novum & impossibile videri non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia convertuntur, te ipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus ecclesiae non videndo, sed credendo transilivisti, & de filio perditionis, ad optivus Dei filius fieri occulta puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus es te ipso invisibiliter, sine quantitatis augmento, cum ipse atque idem esses, multo aliter g fidei processibus exitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est: ac si homo Christi filius effectus, & Christus hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu praeterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, & sicut hoc h, quod in te Deus laesà curavit, infecta diluit, immaculata i deterisit, non sunt oculis, nec k sensibus tuis credita: ita cum reverendum altare caelestibus cibus satianus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assiume.

a Ioan. 14. b Inter opera B. Hieron. tom. 9. c al. 4. in ferm. de corp. & sang. Domini. Sent. 4. dist. 8. Alger. l. 1. c. 16. & 17. Ivo part. 2. cap. 4. d Ioan. 6. Senten. 4. dist. 10. Pannor. l. 1. c. 129. e al. visibilis. Pasch. in epist. ad Frandegardum ex Euseb. Emis. f al. quomodo. g al. aliter. h al. hac, qua. i maculata. vera lectio. k al. sed.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

¶ Vbi præcipit] Sic apud Iuonem, & in Pannormia. Apud Paschafium legitur, ubi præcipit virtus, rei seruit effectus: & fortasse loco dictionis, ubi, legendum est, verbi. In vetustiore editione hemiliar. est, verbis præbet virtus, & rei seruit effectus. in recentiore autem, verbo præbetur virtus, & rei seruit effectus. Multa vero alia loca sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.

C. XXXVI. ¶ Quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit.

Item Augustinus.

Quia passus est Dominus pro nobis, commendavit a nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam eius, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis: ad aream Dominicam comportati estis laboribus bouum, id est, annuntianum Evangelium, triturati estis: quando catechumeni discitebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, coepistis molli jejuniis, & excoristis: postea ad aquam venistis, & conspersi estis, & panis Dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuum charitatem. Hæretici, b, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quarunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem: sic & vinum in multis racemis fuit, & modò vinum est, unum x est in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem cordis, iam in nomine Christi, tanquam ad calicem Domini venistis: & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. Item in sermone de infantibus. ¶ Ita Dominus Iesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui e accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli 2: est d aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis & sanguinis Domini fieri participem, quando in baptisinate membrum efficitur Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio; etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat: Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando in se hoc quod illud sacramentum significat, invenit f.

¶ Beda ad c. 10. prima ad Corinthios citat ex sermone de sacramento fidelium sermo 2, Pascha, neg, multo aliter Ivo.

¶ Vnum est] Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum, & multa alia. Huius vero lectionis vestigium erat in manuscriptis, & apud Iuonem. In vulgatis legebatur, Vinum in sua nativitate, calix post, &c.

¶ Nulli est] Hac usq, ad finem habentur infr. dist. 4. c. multo: & in Polycarpo citantur ex Innocentio.

C. XXXVII. ¶ Dum Hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit.

Item in libro sententiarum Prosperii.

Cum g frangitur h Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Do-

a In se eadem, commendavit, Beda 1. Cor. 10. Alg. l. 1. c. 3. & alibi. Ivo p. 2. c. 1. b Beda ibid. paulo superior ex Aug. in serm. ad infantes ad altare de sacramento. c Inf. ead. qui manducat. Sem. 4. dist. 8. d Inf. dist. 4. nulli. Sem. 4. dist. 9. Poly. l. 3. tit. 10. e. al. ipse. f al. invenitur. g al. Dum, h Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 49.

minici corporis in cruce immolatio, ejusque sanguinis latere effusio designatur?

¶ Apud Lanfrancum (apud quem ferè habentur, que à Gratiano citantur ex lib. sententiarum Prosperii, aut ex Aug. in sententiarum Prosperii,) hæc antecedunt: Sacramenta enim illorum rerum, quarum sunt sacramenta, semper similitudinem gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc quæstio ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. ¶ De veritate corporis & sanguinis Christi ambigere non licet.

Item Leo a Episcopus, & sancta synodus, que in urbe Romana convenit, clero, honoratis, & plebi consistenti: Constantinopoli, ita scribit.

IN quibus: b isti ignorantia tenebris, in quo lapsus tenus desidia torpore jacentes? ut nec audiam discere, vel lectione cognoscere, quod in ecclesia Dei omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione spiritualis alimonie hoc imperitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus? Idem est x cibus refectiois, & cibus sanguinis. Sicut enim caro Domini verè est cibus, ita sanguis verè noster est cibus. Idem est etiam corpus de quo dictum est: d. [caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] Circa hoc corpus aquilæ sunt, quæ aliis circumvolant spiritualibus. Idem. Unde & corpus Christi edimus, ut vitæ æterna possumus esse participes. Idem. Cuius datur argumentis utimur, suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruimus mysterii veritatem. ¶ Quid g hic queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus Christus partus ex Virgine?

¶ Idem est cibus] In aliquo vetustis codicibus. Idem Leo Papa. Est cibus, &c. Evidens, Leonem citat Ambrosius. Caterius apud B. Leonem non sunt inventa, sed apud Ambrosium, cuius etiam sunt sequentia, varis ex locis collecta.

¶ Cuius clarè] Gratianus infra c. revera. sic refert et Ambrosio. Sed quod argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationis, &c. Et ita etiam Algerus. Ivo reliqua eodem modo, tantummodo in hoc discrepat, quod habet incarnationisque novitate. Sed retenta est Gratiani lectio, ob glossam, tum quoniam Lanfrancus ferè concordat cum Gratiano, ubi expostiam a se catholicam veritatem confirmat Ambrosii verbis.

C. XXXIX. ¶ Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus & sanguis Christi.

Item Ambrosius in libro de catechizandu rudibus.

Panis h & calix non qualibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod ita fit nobis, quamvis sit panis & calix, alimentum est resurrectionis, non sacramentum religionis: non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum spirituali, verum etiam corporali.

¶ Ivo citat ex Augustino in libro de catechizandu rudibus. Beda ad cap. 10. prima ad Corinthios, & Algerus citat ex Augustino contra Faustum, habeturq, in libro 20. contra Fau-

a Leo 1. epistol. 23. al. 22. b Anf. l. 9. c. 6. & 7. c al. 1. tem. Est cibus. d Ioan. 6. e Amb. c. 17. Luca l. 8. c. 1. c. 22. Luca l. 10. c. 9. De u qui mittantur. c. 9. Ivo p. 2. c. 7. f Ivo ead. revera. g Sem. 4. dist. 10. h Beda 1. Cor. 10. Almonum de drv. offic. fol. 17. Alger. lib. 1. cap. 6. Ivo p. 2. c. 9. Pannorm. l. 1. c. 49. cap. 173.

panis, & vini apud Algerum & Ivonem est in summam redactum: apud Gratianum nihil in preterea loci deservit, quia ob idem causam non sunt. Verba B. Augustini sunt hæc: Noster autem panis & calix non quilibet, quasi propter Christum in specie & sacramentis ligatum, sicut illi desipiunt: sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde, quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis: nisi, quod benedicimus gratiasque agimus Domino in omni ejus munere non solum spiritali, verum etiam corporali.

C. XL. ¶ Quod ante benedictionem panis & vinum est post benedictionem est corpus & sanguis Christi.

Item Ambrosius in libr. de iis, qui mysteria ornantur, c. 9.

Ante a benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post benedictionem b. corpus significatur. Item ibidem. ¶ In illo sacramento Christus est. Item lib. 4. de sacramentis, cap. 3. ¶ Qui manducavit hoc corpus, sicut et remissio peccatorum.

C. XLI. ¶ Sub specie panis & vini invisibilem Christi carnem & sanguinem honoramus.

Item Augustinus in c. libro sententiarum Prosepe.

Non a autem in specie panis & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, Christi carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus & has duas species, ex quibus consecratur Dominicum corpus, quem admodum ante consecrationem comprehendebamus: cum fideliter sciamur ante consecrationem esse panem & vinum, quod natura formavit, post consecrationem vero Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecravit.

¶ Et vinum] Apud Lanfrancum, cum verba Augustini in libro de catechizandis rudibus ab adversario sibi objecta interpretatur, sic legitur: esse panem, vinumque, id est, res, quas natura formavit, inter sacerandum vero converti in Christi carnem & sanguinem, quas utraque res benedictio consecravit. Ivo autem habet fere ut Gratianus.

C. XLII. ¶ Confessio g Berengarii.

Go b Berengarius indignus sancti Mauricii Andegavensis ecclesie Diaconus, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hæcenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, & post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensu aliter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum trahi, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Confessio autem sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus auctoritate Evangelicæ & Apostolicæ tenendam tradidit, mihi que firmavit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini

a In p. ead. revera. Sent. 4. dist. 10. Alg. l. 1. c. 9. b al. consecrationem. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. c. 124. c Habetur apud Lanfrancum ex August. in lib. de catechiz. rudib. d Cassiod. in Pf. 109. Sent. qui ibidem. Alg. l. 1. c. 7. & n. e pendimus. vera hinc. f pendebamus. vera hinc. Ivo p. 3. c. 9. Anf. l. 1. c. 123. g al. sacramentum. h Ex al. in synod. Rom. sub Nic. II. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 19. Sent. 4. dist. 12. Ivo part. 2. c. 10. Pann. l. 1. c. 126. i al. firmavit.

nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento a, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; jurans per sanctam, & homouision Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis aeterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire aut prædicare præsumpsero, subjaceam canonum severitati. Lecto, & perlecto sponte subscripsi. ¶ Hanc b confessionem fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi à Berengario Romæ coram cxxii. Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per urbes Italia, Germania, Gallia, & ad quacunq; loca fama pravitatis ejus pervenire antè potuit: ut ecclesie, quæ prius doluerant de averfo atq; perverfo i, postea gauderent de reverso atq; converfo.

¶ In regesto Gregorii VII. lib. 3. & 6. in synodo, an. Domini 1079. habetur alia ejusdem Berengarii abjuratio. Cui repetitione quid causam dederit, exponitur in scholis conciliorum, quæ Colonia quatuor tomis sunt impressa.

¶ Perverfo] Ita enim Ivo. Lanfrancus habet, ad verfo.

C. XLIII. ¶ Quare Elementorum species referuntur, cum vere sit Corpus Christi & sanguis.

Item Ambrosius in libro de officio.

Fortè e dicas, quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non i video carnis, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, ut possit mutare, & convertere genera & instituta natura. Deinde, ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes, quod a carnem suam daret manducare, & sanguinem suum bibendum, recedebant, solus autem Petrus dixit: [Verba vitæ æternæ habes: & ego à te quo recedam?] ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror crucis, sed maneret gratia redemptionis e, ideò in similitudine quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam, virtutemq; consequeris. [Ego f sum, inquit, panis vivus, qui de cælo descendi.]

¶ Non video] Eodem fere modo est apud Ivonem: In originali autem, nec multo fecus apud Lanfrancum, hic locus sic habet. Fortè dicas: quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem.

C. XLIV. ¶ Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus & sanguinem debemus accipere.

Item Augustinus in expositione, Psal. 54.

Prima g quidem, inquit, hæresis in discipulis Christi, velut à duritia ejus sermonis facta est. Cum enim diceret: [Nisi b quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam.] Illi non intelligentes dixerunt ad invicem: [Durus est hic sermo, quis potest eum audire?] dicentes, quia durus est hic sermo, separaverunt se ab illo: remansit cum duodecim. Discendentibus illis instruxit eos, qui remanserunt. Spiritus est, inquit, qui vivificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos, spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritualiter? Spiritus & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic illa Spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt Spiritus & vita, qui spiritualiter non intelligis. Spiritualiter intelligite, quæ

a al. in sacramento. b Lanfranc. & Ivo. ibid. c L. 6. de sacramentis, c. 1. & ex eo Lanfrancus, & Ivo, sed paulò alter. Lanfrancus ibid. Ivo p. 3. c. 7. Pann. lib. 1. c. 127. d Ioan. 6. e al. redemptionis. f Ioan. 6. g Lanfrancus ibid. Alg. l. 1. c. 11. & 21. h Ioan. 6. Ivo p. 2. c. 8. Pann. lib. 1. c. 123. Sent. 4. dist. 10. Tract. 27. in Ioan. & in Psal. 98. in Psal. 54. Tract. 27. in Ioan.

locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturus estis, & bibiturus sanguinem, quem fufuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificabit vos. Caro autem non prodest quidquam: sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. [Sciens autem Iesus, ait: hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?] Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc planè, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in caelum, utique integram. Cùm videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certè vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur moribus. Item tractatu 30. in Iohannem. ¶ Donec saeculum finiatur, sussum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem eius ubique diffusa est.

¶ In cadavere venditur] Ita etiam Algerus & Ivo: apud quem totum hoc caput eodem modo, atq. apud Gratianum habetur, sed hinc male collectum, verbis interdum transpositis, in summam redacta, mutatis. Beatus autem Augustinus & Lanfrancus hoc loco sic habent, quomodo in cadavere laniamur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. ¶ Quomodo Christi corpus, quod in cruce pendit, accipitur, & quomodo

Item Augustinus, in epistola ad Irenaeum.

¶ Non hoc corpus, quod videtis, manducaturus estis, & bibiturus sanguinem, quem fufuri sunt illi, qui me crucifigent: ipsum quidem, & non ipsum: ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Vnde & subditur, etsi non necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud visibiliter intelligi.

¶ Eodem modo & bis citat, & serè etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenaeum. Ivo pari. 2. c. 9. refert eodem modo: sed citat ex homilia in Psal. 98. (sic enim corrigendum est mendum ex c. 8.) ex qua etiam Beda asserti propria verba ad 11. cap. prima ad Corinthios b. Qua Lanfrancus, quomodo à Berengario catholico obijciuntur, plenus explicat, quam in hoc capite fuit; postquam ubi incipit exponere fidem sanctae ecclesiae. Hoc idem serè habetur in epistola Ivoonis Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal. 98. interpretantur: quae epistola habetur impressa apud Iohannem Garetiun, & alibi.

C. XLVI. ¶ Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem eius bibere.

Item Augustinus in sermone de verbis Evangelii.

¶ Quid est Christum manducare? non hoc solum est, in sacramento corpus eius accipere. Multi enim indigne accipiunt, de quibus ait Apostolus: Qui manducat panem, & bibit calicem Domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit: [Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] Si ita quoniam in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnam tormentum.

a Sup. ead. prima. Beda 1. Cor. 11. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 9. & 1. Guimund. l. 2. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 8. & 9. Pan. l. 1. c. 134. b Beda 1. Cor. 11. c Sent. 4. dist. 9. Ivo par. 2. c. 8. Pan. l. 1. c. 133. d 1. Cor. 11. e Iohann. 6.

¶ Si itaque] Locupletatus est hic locus ex Beda, Magistro, & Ivo.

C. XLVII. ¶ Credere in Christum est manducare & bibere Christum. Item Augustinus.

¶ Quod paras dentes & ventrem? Credo, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum manducare. Qui credit in eum, manducat eum: invisibiliter faginatur, quia & invisibiliter renascitur.

¶ Carabatur ex libro de penitentia remedio, & apud Algerum ex 2. lib. de penitentia. Videtur autem confectum ex duobus B. Augustini locis, in tractatu 25. & tract. 26. in Iohannem, ex qua expositione citat Ivo, sed conjunctim cum illi, quae utriusque ex libro de penitentia remedio.

¶ Panem vivum] In vulgatis legebatur, panem & vinum. Restituta est lectio ex plerisque vetustis, & Ivo: quemadmodum & infra ead. c. credere. Nominata praeter haec alia data, quae apud Ivoem quoque sunt.

C. XLVIII. ¶ Sacramentum & res sacramenti sacrificium ecclesiae consistunt.

Item Augustinus in libro sententiarum Prosperi.

¶ Hoc est, quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet ecclesiae duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine; sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat & constituitur Deo & homine: cum ipse Christus verus sit Deus, & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiae sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, id est, corpus Christi. Item ¶ Caro eius est, quam forma panis operam in sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie & lapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: carne & sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur visibile Domini nostri Iesu Christi corpus, palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & divina maiestate. Item ¶ Sicut ergo caelestis panis, qui est verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum, vocatur ipsi immolatio carnis, quae sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significatione mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismum intelligitur, fides est.

¶ Haec eadem habentur apud Lanfrancum (ex quo citat Ivo) & apud Algerum (qui etiam ac Gratianus ex libro sententiarum Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quidem authoribus nonnulla sunt emendata.

C. XLIX. ¶ Quot modis caro Christi intelligatur.

Hieronymus in 6. Epist. ad Episcopos ad cap. 1.

¶ Dupliciter intelligitur caro Christi & sanguis: vel spiritalis illa atque divina de qua ipse ait: [Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] & [Nisi b. manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam aeternam:] vel caro, quae crucifixa est, & sanguis, qui militis effusus est lancea.

a Infra ead. credere. Alg. l. 1. c. 8. Ivo p. 2. c. 4. Pan. l. 1. c. 137. b Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 5. & 11. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 9. Pan. l. 1. c. 138. Lanfr. paulo superius. c ad redemptoris corpus. d Lanfranc. ibid. Aug. epist. 23. ad Bonifacium. e al. qua verè. f Iud. glossa. ordm. g Alg. l. 1. c. 17. Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 2. c. 10. Pan. l. 1. c. 139. h Iohann. 6.

Panis est in altari usitatus ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & ejus sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, Iesus Deo deferretur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Vbi venit, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus & omnis creatura generata est. Vides ergo, quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, ut sint quæ i erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mislum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Sed forte dicis: speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *cap. 5.* ¶ Vis scire, quia verbis cœlestibus consecratur? Accipe, quæ sunt verba, dicit sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: qui pridie, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, frantumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc enim est corpus meum quod pro multis confringitur. Similiter & calicem, postquam cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide omnia illa verba Evangelicæ sunt usque ad [accipite] sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecratur, panis est: ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi univèrsam convertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de ejus fide & testificatione dubitare?

1. ¶ Ut sint, quæ erant] *Hæc B. Ambrosii verba, quia Berengarius catholicis obicibat, accurate explanantur a Guimundo lib. 3. & ab Algero lib. 1. c. 7. Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi. Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant, quantò magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur?*

2. ¶ Acceptabilem] *In codicibus Gratiani erat, rationa-*

a I. infranc. ibid. Alger. l. 1. c. 7. & alibi Guimundus l. 3. Sent. 4. dist. 10. l. 10 p. 2. c. 7. b Hic sunt maxime referuntur sententia, verbi hinc inde collectis

bilem, &c. *Addita verò sunt omnia usq. ad vers. Vide. (quod antea erat, inde.) Multum enim videtur facere ad ea, quæ sequuntur, intelligenda.*

C. LV. ¶ *Non corpus, sed anima substantiam sicut panis vita æterna.*

Idem Ambrosius lib. 3. de sacramentis, cap. 2.

Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vite æternæ, qui anima nostra substantiam fulcit. *cap. post.* ¶ Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

C. LVII. ¶ *Etiã secundam carnem Christus est panis vivus.*

Item Augustinus in b. epistola ad Irenæum.

Christus panis est, de quo qui manducat, vivit æternum: de quo ipsemet dicit: c. [& panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita, &c.] Determinat, quomodo sit panis, non solum secundum verbum, quo vivunt omnia, sed etiam secundum carnem assumptam, pro mundi vita. Humana enim caro, quæ erat peccato obnoxia, & ideo mortua, carni quæ vivit de Spiritu ejus, sicut corpus de suo spiritu. Qui vero non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu, vivit, Christi.

C. LVIII. ¶ *Quomodo Christus vitaliter in sacramento spiritualiter manducatur & bibit.*

Item Augustinus d. sermone 2. de verbis Apostoli.

Qui manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare, est refici: illum bibere, est vivere. Quod in sacramento visibilitèr sumitur, in ipsa veritate specialiter manducatur & bibit. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & non tantum fideles, quemadmodum manducant carnem Christi: unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Totus erat apud patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. *cap. infra.* ¶ Quod videtur g. panis est, & calix, quod etiam oculi renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. *cap. infra.* ¶ Ista ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituales. *cap. infra.* ¶ Qui b. accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

¶ *Sententia prioris partis hujus capitis est apud B. Augustinum in sermone 2. de verbis Apostoli, & sensus quidem explicata. Latina autem a vers. Manducatur Christus, usque ad finem suum apud Bedam: & pars referunt etiam infra c. invitata.*

a Sent. ibid. l. 10 p. 2. c. 7. b In summa res dicitur verba, idem verò habetur apud B. August. serm. 21. de verbo Domini. In glossa ord. ad c. 6. Ioan. c. Ioan. 6. d Beda 1. Corin. 10. & ibi glossa ord. c. Infr. invitata. & qui manducat me. Alger. l. 1. c. 7. 11. & alibi. Bertramus de sacrament. eudo. Sentent. 4. dist. 11. l. 10 p. 2. cap. 1. f hic.] glossa. g ergo vidisti.] orig. h Supra ead. quæ passus.

C. LXIX. ¶ Quomodo spiritaliter corpus Christi accipiendum. Item Augustinus super a Ioannem, ad cap. 6. tract. 26. & 27.

Redere b in Iesum Christum, hoc est, manducare panem vivum. Qui credit in eum, manducat. Invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur. [Et, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.] Participazione enim filii (quod est per unitatem corporis Christi & sanguinis) homo manducans vivit, non sumens tantum in sacramento (quod & mali faciunt) sed usque ad spiritus participationem, ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus spiritu vegetetur: quod est, dum ejus mandata servat. ¶ Ad altare Dei invisibile (quo non accedit injustus) ille pervenit, qui ad hoc prærens justificatus accedit. Inveniet illic vitam suam, qui hic dilacerat causam suam.

[Capit hoc confectum est ex dictis B. Augustini in tractat. 26. & 27. in Ioannem, & in Psal. 42. & ex Prospero, in suis locis est indicatum.]

C. LX. ¶ Spiritus Sanctus invisibiliter corpus & sanguinem Christi sanctificat.

Idem in c. 163. de Trinitate, s. 4.

Corpus & sanguinem Christi dicimus illud; quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, in summum ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sitam magnum sacramentum, nisi operante invisibiliter Spiritu Dei, cum hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur.

¶ Corpus] Apud B. Augustinum hæc antecedit. Nec linguam quippe eius (de Paulo loquitur) nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod ex fructibus terræ, &c. præstat, omnino locum illum in scriptura legere.

C. LXI. ¶ Per benedictionem panis efficiuntur corpus Christi.

Idem.

Non d' omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi.

C. LXII. ¶ Dupliciter corpus Christi intelligitur.

Idem.

Commendavit nobis Christus in isto sacramento corpus & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus.

C. LXIII. ¶ Sacrificium altaris, sacramentum est unitatis.

Idem tractatu 26. ad c. 6. Ioannem.

Hoc sacramentum pietatis est, signum unitatis, vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat: accedat, credat, & incorporetur, ut vivificetur, & trahatur. ¶ Hunc itaque cibum & porum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum: quod ecclesia in prædestinatis.

¶ Hoc sacramentum] In originali est, o sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis. Ex quo quædam originalia reliqua sunt emendata & aucta.

a Beda 1. Corinth. 10. c. 17. b Sup. ead. ut quid, Alg. l. 1. c. 8. c. 12. Sen. 4. dist. 9. Ivo p. 2. s. 4. c. Alcinus de div. off. fol. 89. in l. sen. August. ad. Prospero, serm. 129. & ex August. in Psal. 42. d Beda 1. Corinth. 10. ex Aug. e Beda ib. sup. quia passus. f Beda ibid. Alg. l. 1. c. 2.

C. LXIV. ¶ Spiritualiter magis, quam corporaliter corpus Christi debemus accipere.

Idem ibidem.

20 Panem & cœlestem a spiritualiter manducare, est innocentiam ad altare apportare. Peccata enim sunt quotidiana, vel b non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite, quod dicatis, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes.

¶ Panem cœlestem] In originali legitur: Panem cœlestem spiritualiter manducate: innocentiam ad altare apportare: Itemq; apud indicatos collectores: sed habita est ratio ejus, qui casum scripsit, & Gratiani lectionem secutus est etiam B. Thomas in catena ad eum Ioannis locum. Reliqua vero sunt emendata & locupletata.

C. LXV. ¶ Sacramentum, non veritatem Christi corpus accipit, qui ab eo distordat.

Idem c. in libro sententiarum, c. 339.

¶ Qui d' discordat a Christo, nec manducat carnem ejus, nec sanguinem bibit: etiam si tantæ rei sacramentum ad judicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

C. LXVI. ¶ Sæcra nocent malis, & mala profunt bonis.

Idem tractatu 6. & 62. in Ioannem.

ET sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Vnde Apostolus: e [Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit:] non quia res illa mala est, sed quia malus male accipit quod bonum est. Non enim mala erat buccella f, quæ tradita est Iudæ a Domino. Salutem medicus dedit: sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem suam accepit. Et mala profunt bonis, sicut Angelus satanæ profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, cum bene accipitur malum.

¶ Quæ multo sustulit apud B. Augustinum explicantur tractatu 6. & 62. in Ioan. hic in summam quandam sunt collecta.

C. LXVII. ¶ Non prohibentur mali de mensa Domini manducare.

Idem g.

Non prohibeat dispensator manducare pingues terræ in mensa Domini, sed exactorem moneat timere.

C. LXVIII. ¶ Et qui indigne accipit, corpus Christi accipit.

Idem in lib. 15. de baptismo, c. l. h.

Sicut Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo præbuit, sic indigne quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit: aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat: Apostolus: [Qui manducat indigne, judicium sibi manducat & bibit.]

a Beda 1. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. l. 1. c. 20. Ivo p. 2. c. 4. b abest ab Ivo. c ad. Prosper. d Beda ibid. & gloss. ordin. Alger. l. 1. c. 21. Sentent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. l. Beda, & gloss. ordin. ibid. Sentent. 4. dist. 9. e 1. Corinth. 11. f Ioann. 13. g in gloss. ordin. in Psal. 48. vers. Manducaverunt & aduraverunt. ex Augustin. h Beda 1. Corinth. 11. Lanfranc. ibid. Alger. l. 1. c. 21. Guzmanus 13. Sent. 4. dist. 9. Anf. l. 9. c. 15. Ivo part. 2. c. 4. i 1. Corinth. 11.

C. LXX. *g* Quibus exempli prater naturam substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi converti probetur.

Item Ambrosius in libro de his, qui mysterii imitantur, c. 8. & 9.

Verba a mirabile est, quod manna Deus piuit patribus, & quotidiano cœli pasciebatur alimento. Vnde dictum est: [panem Angelorum manducavit homo.] Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipis, iste panis vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de cœlo, hoc super b cœlum: Illud cœli, hoc Domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiosè gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit; tu, cum biberis, sitire non poteris: & illud in umbra, hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum istud est, cuius & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud patres facta est: [Bibebant, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Hac autem in figuram facta sunt nostri.] Cognovisti præstantiora: potior enim lux, quam umbra; veritas, quam figura; corpus auctoris, quam manna de cœlo. Forte dicas, aliud video: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quamvis igitur, utrimus exemplis, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam e tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant f Egypti flumina puro aquarum meatu: subito de fontium venis sanguis cepit erumpere, non erat potus in fluviis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Egyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgam g levavit Moyses: separavit se & aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Iordanis h retrorsum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exortium. Nonne claret naturam, vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum i, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath k fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam insula subito gratia temperavit. Sub l Helisæo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est: rogavit Helisæum, qui amiserat ferrum: misit etiam Helisæus lignum in aquam, & enatavit ferrum. Utique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quam

a. Lanfranc. sp. firm. Alg. Guirmond. sim. Ivo p. 2. c. 7. b. al. supra. c. 1. Corint. 10. d. exempli probemus. orig. e. Exod. 4. f. Exod. 7. g. Exod. 17. h. Iosue 4. Psal. 67. i. Numer. 20. k. Exod. 15. l. 4. Reg. 6.

aquarum liquor. Advertimus igitur majoris a potestatis esse Dei gratiam, quam naturam: & adhuc tamen Prophetica benedictionis numeramus gratiam. Quid si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, nisi verba ipsa Domini salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone consecratur. Quod & si tantum valuit sermo Helix, ut ignem de celo e deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mater elementorum? De totius mundi operibus legitur, [quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.] Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erat? Non enim minus est novus i rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid, d argumētis utimur suis e utamur exemplis, incarnationis quæ exemplo astruamus mysterii veritatem. Nunquid natura us præcessit, cum Dominus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinem quarimus, viro mista foemina generare consueverat. Lique igitur quod præter naturæ ordinem virgo generavit. Et hoc, quod consecimus, corpus ex virgine est. Quid hic, quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus? [Hoc est corpus meum.] Ante benedictionem verborum cœlestium alia species non natur: post consecrationem corpus Christi significatur b. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna i fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

i. Novas rebus dare? Antea legebat: Non enim minus est dare, quam mutare naturas rebus. Emendatum est ex originali. Apud Guirmondum, Lanfrancum, Algerium, Ivo nem legitur, novas res dare, quam mutare naturas.

C. LXX. *g* Quomodo per partes Christus manducatur, & integer permanet.

Item Augustinus in quodam sermone de verbis Evangelii.

Invitat k Dominus i servos, & preparavit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? & tamen ait: [qui m manducat me, vivit propter me.] Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed mortuus vivificat. Quando manducatur, reficit; sed non deficit. Non ergo timeamus, fratres, manducare illum panem, ne forte finiamus illum, & postea quid manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus; quia surrexit occisis: nec quando manducamus partes de illo facimus. Et quidem in sacramento dicit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: uniusquisque accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur, & manet integer totus; per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. *g* Quæstionum sacrificationem non reiteratio est passionis Christi, sed commemoratio.

a. al. virtutu. b. 4. Reg. 1. Sent. 4. dist. 10. c. al. de peccatis. d. al. quo ad. e. Sup. eadem in quib. f. al. novitate. g. Sup. ead. ante benedictionem. h. al. signatur. i. al. membra. k. al. invitavit. l. Beda 1. Cor. 10. ex eod. & in quest. 9. 11. Alg. 1. 1. c. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. m. Iosue. qui manducavit me, Iosue sup. ead. qui manducant.

Item Paschalis in lib. de corpore & sanguine Christi, cap.

Iteratur & quotidie hac oblatio, licet Christus semel & passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salverit mundum: ex qua morte idem resurgens ad vitam, mors ei ultra non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc providit. Primo quidem quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalitatis infirmitas vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Vnde i. Psalmista, [Benedic anima mea Domino, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Et iterum, quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur: & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hac sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Vnde oramus, e. [dimitte nobis debita nostra.] quia si f. dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item infra eod. cap. Iteratur hoc mysterium ob commemorationem passionis Christi, sicut ipse ait: [Hoc & quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem sumitis, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annuntiat, donec veniat.] Non utique sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia iam ultra non moritur: sed donec ipse Dominus ad iudicium veniat. Interdum h. autem semper mors Christi pro saculi vita posteris nuntianda est, ut discant, qua charitate dilexerit suos, qui pro eis morti dignatus est, cui omnes vicem debemus rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilexit, cum esset in gehennam filii, ut diligeremus eum a morte iam liberati.

1. Vnde Psalmista] Hac Propheeta verba, & nonnulla alia, que neg. apud Paschasium, neg. apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramentis altaris illum citat, leguntur, habent tamen in se. lib. citat. Rabanus memorat.

G. LXXII. Non solum sub figura, sed & in veritate, Dominici corporis & sanguinis sacramentum celebratur. Item Augustin.

Verum i. sub i. figura, an in veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat, Veritas ait: [caro & mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.] Alioqui quomodo mecum i. erit: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.] nisi vera sit caro? Sed quis Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hanc panem & vinum in mysterio vere carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti potenter creare, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: uticut de Virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus Christi consecratur. Corpus Christi, & veritas, & figura est: veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute in ipsius ex panis & vini substantia efficitur: figura vero est id, quod exterius sentitur. Iteratur n. autem quotidie hac oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalitatis infirmitas vivere non potest. Et iterum, quia quotidie delinquimus, Christus quoque mystice pro nobis immolatur: ita & catholicam ecclesiam in mysterio corpo-

a. de sacramento altaris: b. Rabanus de sac. Euchar. 22. inf. c. pro: c. Rom. 6. d. Psal. 102. e. Mat. 6. f. i. Ioan. 1. g. Luc. 1. Cor. 11. h. interm.] vera lectio. i. Pasch. Rabanus. Algerus. i. i. i. i. k. Ioan. 6. l. al. verum, Ioan. 6. m. al. verbo. n. i. i. i. i. o. i. q. i. ultra catholicam. Sent. 4. dist. 2. Poly. 13. in. p. i. Paschasio.

ris Christi nihil a bono majus, nihil a malo minus percipitur sacerdotis: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit a vinum in sanguinem. Vnde & sacerdos, [jube, inquit, per manus Angelus sancti in sublime altare tuum in conspectu divinx majestatis tuæ.] Vt quid perferenda in lucem deponit, nisi ut intelligatur, quod ista fiant in eius sacerdotio? Hanc 3. igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscribamur, per quam omnes in caelo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi esse censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicuimus, per hanc acceptabiles ejus unico filio sumus. Nihil rationabile, ut quia nos iam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumamus, & similitudine pretiosi sanguinis potemur: ita ut & veritas non desit in sacramento, & ridiculum nullum fiat pagani, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, [qui non manducet meam carnem, &c.] Sed dixerunt, a. [durus est hic sermo.] quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta censeantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procreantur b. Reliqua omnia, que sacerdos dicit, aut clerus chori cantat, nihil aliud quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones. Vnde & sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens [qui pridie, quam pateretur, &c.] Porro d. deinceps sunt verba Dei, potestate & omni efficientia plena: [Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.] In hoc ergo creatur illud corpus.

1. Vtrum sub figura] Apud Paschasium, ex cuius locis videtur consuetum hoc caput, hac habetur pro titulo quarti capiti, utrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. Caput autem sic incipit: Quod in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Vnde veritas ait, &c. Algerus autem, qui e. 16. hac eadem ser. habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramento altaris, & hoc facit initium, Veritas ait, &c.

2. Transi] Paschasius, & Polycarpus ex Paschasio ad Placidum habent, transfundit sanguinem. sed ob gressum non est mutatum.

3. Hanc igitur] Apud Paschasium & Rabanum (idem enim ser. opus est huius atque illius nomine inscriptum) integra est oratio. Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: adscribamur, per quam nos omnes in caelo censeamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur c: quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles in ejus unico filio sumus.

4. Porro deinceps] Sunt hac addita ex Paschasio, cap. 11. usq. ad vers. In hoc ergo, ut sententia ipsa perciperetur.

C. LXXIII. In sanguine agni, Christi sanguis, qui vere nunc sumitur, olim prafigurabatur.

Item Gregorius Papa in homilia Paschali, id. est, 22. Evang.

Quid sit a sanguis agni, non jam audiendo, sed

a Ioan. 6: b recreantur. c dignetur. Poly. d. Luffe. ibid. Guimundus 1. 3. Alger. 1. 1. cap. 11. 671. Sent. 4. dist. 22. l. 100 p. 2. cap. 37.

bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumque possem a ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Item dial. l. 4. cap. 18.* ¶ Hæc salutaris b. v. d. illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens e. à mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter & incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio moritur. Eius quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem d. patitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensamus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? summa e. & ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex invisibilibus atque visibilibus fieri? *Idem.* ¶ Vno 2, inquit, eodemque f. tempore ac momento in cœlo rapitur ministerio Angelorum corpori Christi consociandum, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. *Et infra.* ¶ Tanta est ecclesiæ unitas in Christo, ut unusquisque sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis ejus. Calix enim, quem sacerdos catholicus sacrificat, non est alius, nisi ipse, quem Dominus Apostolis tradidit: quia sicut divinitas verbi Dei una est, quæ totum implet mundum; ita licet multis locis, & innumerabilibus diebus illud consecratur corpus, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed unum corpus Christi, & unus sanguis eum illo, quod sumptum in utero Virginis, & quod dedit Apostolis. Divinitas enim verbi replet illud, quod ubique est, & conjungit, & facit, ut sicut ipsa, una est, ita conjugatur corpori Christi, & unum corpus ejus sit in veritate. Unde animadvertendum est, quia sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes aequaliter corpus Christi integerrime sumunt, & generaliter omnes, & specialiter unusquisque. *Item.* ¶ Mysterium fidei dicitur g. quia credere debes, quod ibi salus nostra consistit. Providens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur & bibitur in veritate: sed integer, & vivus, atque immaculatus manet 3; & ideo magnum, & pavendum est mysterium; quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis dicitur? figuram panis & vini habet, faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere, & bibere sanguinem.

1. ¶ Moritur] In originali est. Sacre oblationis immolatur. Sed ob glossam non est mutatum.

2. ¶ Vno inquit] Hæc habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, s. de celebratione missæ, qui Gregorium citat.

3. ¶ Manet] Quæ post hoc verbum sequuntur, apud Alcuinum, sic habent: Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus in similitudine nostræ, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere. Facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, sicut ipse dicit.

C. LXXIV. ¶ Post consecrationem licet figura panis & vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus & sanguis Christi.

a Exod. 12. b al. singularis. c Rom. 6. d al. paritur.] vera lectio. e summa vna. f Alcuinus de div. offic. p. 89. & 87. Remigius Episc. Antistod. in con. d. 11. g al. est.

Item Ambrosius a.

Omnia b. quæcumque voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra.] Et quia vult, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Unde ipsa verum ad discipulos: c. [Hæc, inquit, caro mea est, pro mundi vita.] Et ut mirabilis loquar, non alia planè, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de lapide: hæc inquam, ipsa est. Et ideo Christi caro est, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur, & cum dignè percipitur, vitam d. utiq; æternam in nobis operatur. Item 1 quidem istum, quem sumimus in mysterio, illum utiq; intelligi panem, qui manu Sancti Spiritus formatus est in utero Virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis e enim Angelorum factus est cibus hominum: unde ipse ait: f. [Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.] & item: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.] Ex his namq; duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis iste & ille, non duo, sed unus panis & una caro, proculdubio unum corpus efficiunt, illud verè, illud sanè, quod sumptum est de Virgine, quod passum est, & sepultum, quod surrexit, & in cœlum ascendit, & sedet ad dexteram Dei Patris, & quod est verum judicare vivos & mortuos.

¶ Panem quidem] Hæc usque ad finem, quæ a Magistro etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Paschasium aut Rabanum. Sed simile quiddam habetur apud Petrum Chrysologum sermone 67.

C. LXXV. ¶ Quamvis quotidie manducatur Christus, integer tamen permanet vivus.

Item Augustinus ex g. sermone Domini de verbis Domini.

¶ Vi h. manducat me, vivit propter me.] Non ergo fratres timeamus manducare panem istum, ne forte finiamus illum, & postea quod manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramentis sic fit. Et operantur fideles, quemadmodum manducant carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramentis, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virgine: implevit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carne, ut eum homines manducarent, & manebat integer apud patrem, ut Angelos pasceret.

¶ Hæc eadem serè habentur sup. c. qui manducat. & c. v. c.

C. LXXVI. ¶ Corpus & sanguinem Christi secundum se nulli edere licet.

Item Hieronymus in 1. Leviticum.

DE hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa verè, quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet.

C. LXXVII. ¶ Corpus Christi in singulis portionibus singulis totum accipitur.

Item in sermone Dominico quinta post Epiphaniam.

Singuli & accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis l.

a Ex lib. 4. de sacramentis, c. 4. & 6. Paschasius in eod. lib. Rabanus c. 3. b Ps. 134. c Ican. 6. d al. cœta æternam reparatur. Petrus Chrysologus serm. 67. e Psal. 77. f Ican. 6. g Beila 1. Cor. 10. & ibi gloss. ordm. sup. ea. moviat. h Prop. 1. i Origenes hom. 7. super Leviticum. k Ans. 11. c. 15. Guzman lib. 1. colum. 6. Sen. 4. dist. 12. l al. singularis.

Habetur in missali Ambrosiano in prefatione Dominica quinta post Epiphaniam a. & in antiquo etiam prefationibus in prefatione eiusdem Dominice. Ex Ambrasio citant Algerus & Ivo, quoniam Magister ex Hieronymo. Guimundus aut esse ex prefatione, que per totum orbem latinum decantatur.

C. LXXVIII. De eodem. Item Hilarius.

Vbi b pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quia in manna, quod in eius figura precessit, de quo dicitur: e [qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus paraverat, invenit minus]. Non est omnino quantitas visibilis in hoc asstima-manda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. Corpus Christi, quod sumitur, & figura est in specie, & veritas in substantia. Idem.

Corpus d. Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interior creditur. Ivo citat ex Hilario, & j. ead. e. in Christo. in extremo, refertur una cum verbis Hilarii: apud quem tamen non est in-venum. Algerus citat Augustinum de sacramento altaris. Idem fortidubatur apud Paschasium, c. 4. & ceteros, qui hoc idem argu-mentum tractant.

C. LXXX. Carnem triviscatricem, & ipsius verbi propriam factam in altari accipi-mus. Item ex symbolo e. Ephesum.

Necessario f igitur & hoc adijcimus. Annunciantes enim secundum carnem mortem unigeniti filii Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in celos ascensionem pariter consentientes, in incrementum celebramus in ecclesiis sacrificii servitutum. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & preiosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes (quod absit) nec, ut viri sanctificati, & verbo conjuncti secundum dignitatem unitatem; aut sicut divi-nam possidentis habitationem, sed vere vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam.

Caput hoc in nemis prope angustias conclusum, sua integritate servatum est, potissimum ex originali.

C. LXXXI. Quomodo manna & aqua de petra fuerint, cum nostro cibo & potu. Item Augustinus tract. 26. ad c. 6. Joannem.

Nquit g. Apostolus: b [omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.] spiritalem utique eandem: nam corporalem aliam, quia illi manna, nos aliud. Et adjungit: [& omnes eundem potum spiritalem biberunt.] Aliud illi, aliud nos: sed specie visibili. Quod tamen idem est virtute spirituali.

Plenus hæretici a B. Augustino expuntur. Sed Ivo habet se, ut Gratianus.

C. LXXXII. Quod veritatem Domini corpori & sanguini sumimus.

Item Hilarius de i. Trinitate, lib. 8.

Christo pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque vere sub mysterio,

a al. Toesphaniam. b Simile apud Eusebium Emissemum homilia, que est quinta de Pascha; seu de corpore & sanguine. c. Esed. 16. d. Infr. ead. in Christo. e. Ex epist. Cyrilli. & Synodi Alexandrina ad Nestorianos, que proponitur Ephesino conc. f. Paschasius in epist. ad Burdegundum, Lanfran. Guimundus l. 1. Al. h. 1. Ivo p. 2. c. 4. g. Ivo p. 2. c. 4. h. 1. Corint. 10. i. Bede, Corint. k. Al. l. 1. c. 3. Guimundus l. 3. Ivo p. 2. c. 4.

carnem corporis eius sumimus, & per hoc unum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntas unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietates perfectæ sacramentum sit unitatis? Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentiam a, atque impudentem prædicationem, dictorum celestium sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ perveritas est extorquenda. Quæ i scripta sunt, legamus, & quæ legerimus intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo didicimus b, stultè atque impie dicimus. Ipse enim ait: c [caro mea verè esca est, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est: & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secundum hoc, quod nos sumus, in Deo est. Quod autem in eo per sacramentum communicata carnis & sanguinis sumus, ipse testatur, dicens: f d & hic mundus jam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos viveris: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quandam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit? nisi, ut cum ille in patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursum in nobis per sacramentorum inesse mysterium crederetur: ac sic perfectæ per mediatorem unitas doceretur: cum nobis in se manentibus ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis: & ita ad unitatem patris proficeremus, cum eo qui naturaliter secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipse in nobis naturaliter permanente. Quod autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus e est: [Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.] Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantum in se assumptam habens carnem, qui suam sumperit. Perfectæ autem hujus unitatis sacramentum superius jam docuerat, dicens: f [sicut misit me vivens pater, & ego vivo per g patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivet per me.] Vivit ergo per patrem, & quomodo per patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur, secundum propositum exemplum assequamur. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum vivat ipse per patrem? Item j. Hæc autem idcirco commemorata a nobis sunt, quia voluntatis tantum inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum urebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietates indulgeretur: cum & per honorem nobis datum Dei filii, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysterium veræ ac natu-

a al. violentiam. b al. dicimus. c Ioan. 6. d Ioan. 6. e Ioan. 6. f Ioan. 6. g al. propter.

ralis unitatis sit prædicandum. Item 2 Corpus à Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interiori creditur.

1 ¶ Quæ scripta] Addita hæc sunt usq; ad vers. De naturali. ex ipso originali, itemq; alia nonnulla, quæ facere videbantur ad sententia integratam.

2 ¶ Idem] Antea legebatur, id est. Emendatum est ex vetustis codicibus. De hoc, autem loco notatum est supr. ead. c. corpus.

C. LXXXIII. ¶ Quare in sacrificio aqua vino miscetur.

Item Ambrosius in lib. 3. de sacramentis, c. 1.

24 ¶ N calicem mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis, quomodo ergo b Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aquæ? Rationem accipe. & paucis interjectis. ¶ Iussit Deus Moyse, ut tangeret petram de virga: teigit petram, & petra undâ maximam fudit, sicut c Apostolus ait: [bibebant autem de consequenti eos petra: petra autem erat Christus.] Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Etrru bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est, Propheta: virga, hoc est, verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram: & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundata aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. & paucis interjectis. ¶ De d lateris eius aqua fluxit, & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua, ut emundaret: sanguis, ut redimeret. Quare de lateris: quia unde culpa, inde gratia: culpa per sœminam, gratia per Dominum Iesum Christum. I. tem c. 3. ¶ Audi Psalmum. Vide quemadmodum aptus sit cœlestibus sacramentis [Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.] Virga imperium, baculus passio est: hoc est, æterna divinitas Christi, sed etiâ passio corporalis. Illa creavit, hæc redemit: [Parasti in conspectu meo mensam, &c. & poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.] & 7.

¶ Quotiescunq; bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu. Vnde & Apostolus f ait: [Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.] Vno enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et idè præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. Item g. c. 4. ¶ [Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.] Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in celo, vel in terra. Sanctificatum est cœlum: dejectus est diabolus, ubi h versatur homo, quem ille decepit. Et paulo post. ¶ Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur. Vbi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait: [Panem nostrum?] Panem quidem dixit, sed in 18 c. 10, dixit, hoc est, supersubstantialem.

¶ Caput hoc ex indicatis B. Ambrosii locis confectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot locis acceptum.

C. LXXXIV. ¶ Veram Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus & bibimus.

Item in lib. 6. de sacramentis, c. 1.

25 ¶ Sicut verus i est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius est substantia patris: ita vera

2. supr. corpus. b Gen. 14. c 1. Cor. 10. d Ioan. 19. e Genes. 2. f Ephes. 3. g Multi onus. h ibi vers. factus panis & homo. i Orig. j Alg. 1. c. 12. Guirmandus 13.

caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus eius sanguis est i potus. Item paulo post. [¶ Ego a sum, inquit, panis vivus, qui de celo descendit.] Sed caro non descendit de celo, hoc est, carnem in terris assumptam ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis de celo, & panis vivus? quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & divinitatis, & corporis. Et tu, quia accipis panem, divinx eius substantiæ in illo participas b alimentum.

1 ¶ Est potus] Post hæc verba in originali sequitur, cap. supra. 7. eadem.

C. LXXXV. ¶ In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus.

Item in lib. de hu, qui mysterii insistentur, c. 3.

¶ N e illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Vnde & Apostolus de typo ejus ait n, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale, corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. ¶ Carnem à Christo susceptam, & corpus transfigurationis in altari offerimus.

Item in sermone de Abel & Cain, est, in lib. de incarnationis Domini, sacramento, c. 4. &

¶ I credas à Christo carnem esse susceptam, & offeras transfigurationum f corpus in altariis, nec distinguis tamen naturam verbi g, & corporis, & tibi dicitur, licet offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. ¶ In Cena Christus fuit convivia & convivium.

Item Hieronymus ad Hadrinam, quasi. 2.

¶ N Ec b Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse convivia & convivium, ipse condens & qui comeditur.

C. LXXXVIII. ¶ In veritate sui corporis & sanguinis Christi sui discipuli presentavit, quod Melchisedech sacramentaliter obtulit.

Item Hieronymus super Mattheum, lib. 4. ad c. 26.

¶ A ccipite i, & comedite. Hoc est corpus meum. Postquam & typicum Pascha fuerat completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus i Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in m veritate sui corporis & sanguinis representaret.

C. LXXXIX. ¶ Christus idem est sacerdos & sacrificium.

Item in lib. de membris Domini, al. de hu, quæ Deo in scripturis attribuantur.

¶ S acerdos Dei patris dictus est filius Dei, non secundum divinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos, qui & sacrificium.

C. XC. Judas credentes biberunt sanguinem, quem in cruce suderant.

Item Augustinus lib. 30. born. serm. 27. de utilitate agenda penitentia.

¶ T vnc eis Petrus n annunciavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sientes.

caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus eius sanguis est i potus. Item paulo post. [¶ Ego a sum, inquit, panis vivus, qui de celo descendit.] Sed caro non descendit de celo, hoc est, carnem in terris assumptam ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis de celo, & panis vivus? quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & divinitatis, & corporis. Et tu, quia accipis panem, divinx eius substantiæ in illo participas b alimentum.

1 ¶ Est potus] Post hæc verba in originali sequitur, cap. supra. 7. eadem.

C. LXXXV. ¶ In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus.

Item in lib. de hu, qui mysterii insistentur, c. 3.

¶ N e illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Vnde & Apostolus de typo ejus ait n, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale, corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. ¶ Carnem à Christo susceptam, & corpus transfigurationis in altari offerimus.

Item in sermone de Abel & Cain, est, in lib. de incarnationis Domini, sacramento, c. 4. &

¶ I credas à Christo carnem esse susceptam, & offeras transfigurationum f corpus in altariis, nec distinguis tamen naturam verbi g, & corporis, & tibi dicitur, licet offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. ¶ In Cena Christus fuit convivia & convivium.

Item Hieronymus ad Hadrinam, quasi. 2.

¶ N Ec b Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse convivia & convivium, ipse condens & qui comeditur.

C. LXXXVIII. ¶ In veritate sui corporis & sanguinis Christi sui discipuli presentavit, quod Melchisedech sacramentaliter obtulit.

Item Hieronymus super Mattheum, lib. 4. ad c. 26.

¶ A ccipite i, & comedite. Hoc est corpus meum. Postquam & typicum Pascha fuerat completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus i Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in m veritate sui corporis & sanguinis representaret.

C. LXXXIX. ¶ Christus idem est sacerdos & sacrificium.

Item in lib. de membris Domini, al. de hu, quæ Deo in scripturis attribuantur.

¶ S acerdos Dei patris dictus est filius Dei, non secundum divinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos, qui & sacrificium.

C. XC. Judas credentes biberunt sanguinem, quem in cruce suderant.

Item Augustinus lib. 30. born. serm. 27. de utilitate agenda penitentia.

¶ T vnc eis Petrus n annunciavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sientes.

a Ioan. 6. b al. participas. c Alg. 1. c. 11. d 1. Cor. 10. e Genes. 4 secundum 70. f al. transfigurationum corpus in altari. g al. divinitati. h Alg. 1. c. 12. 1. v. p. 2. i Ioan. 6. i Matt. 26. j Paschasus in eadem Martini locum. l Psal. 103. m ut. veritate sui. n Alg. 1. c. 12. C. XCI.

C. XCI. *¶* Corpus, quod ex Virgine sumptum est, a fidelibus accipitur.

Item Ambrosius episcopus in libro ad Iulianum.

Corporum illud manna nunc est tanti res miraculi: quia venit, quod perfectum est: perfectum autem panis de caelo, corpus ex Virgine, de qua satis Evangelium te docet.

¶ Nunc est. Apud B. Ambrosium sic legitur: Et corpus quidem illud manna hodie plerisque in locis invenitur: sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit, &c. Verum ob glossam non est emendatum.

C. XCII. *¶* Verum Christi corpus, verumque eius sanguinem quotidie manducamus & bibimus.

Item Augustinus in Psalmum 33.

Accesserunt ad b. Iesum Iudaei ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus eius & sanguinem accipiamus. Item 7. Verè magnus Dominus, & magna misericordia eius verè, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quanta perpessus est, & sanguinem bibere. Item in Psalm. ad Iudaeos. *¶* Jam & securi bibite sanguinem, quem sudistis. Item in Psalm. 65. *¶* Ipsum sanguinem quem per infamiam fuderunt, per gratiam biberunt. Item e in Psalm. 98. *¶* De carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. Item d in Psalm. 33. *¶* [David e ferebatur i manibus suis.] Manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David, secundum litteram non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: [Hoc est corpus meum.] Ferebatur enim illud corpus in manibus suis.

Item Iohannes in tractatu 3. Quousque biberent sanguinem, quem fuderant, de sua salute desperaverunt. Item in Psalm. 54. *¶* Iudaei patiebantur tanquam de poena Domini. Nam & nos de cruce Domini patimur, quia corpus ipsius manducamus. *¶* 7. *¶* Habent ergo impii epulas suas, habent & pii suas. Audi epulas piorum: [Beati 8, qui cessantur & situnt iustitiam.]

¶ Ferebatur. In Graeca vulgata est *μαρτυρετο*, id est, collabebatur.

C. XCIII. *¶* Pro infirmis Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam.

Item ex Concilio Vuormaciensi h.

Presbyter i Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus i fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

¶ Infirmatus fuerit. Apud Burchardum & Ivonem (qui item citant Concilium Vuormaciense, c. 5.) & in capitularibus lib. 1. ubi habetur, post ista verba inseruntur haec, aut parvulus infirmus fuerit.

C. XCIV. *¶* Penitentia eius, qui non bene sacrificium custodit.

Item ex Concilio Arelatensi k.

Qui bene non custodierit sacrificium, & mens, vel aliquid aliud animal illud comederit, quadraginta diebus poeniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inventa fuerit, triginta dies poeniteat.

a Lanfran. 100 p. 2. c. 9. b Lanfrancus. Guirmondus lib. 3. c. 12. d. 100 part. 2. c. 9. e Elferm. 4. de Stephano. d. Concilio prima. e. 1. Reg. 21. f. Ferebat. orig. g. Mat. 7. h. In Cap. 1. i. Bur. 1. c. 10. 100 p. 2. c. 20. Pann. lib. 1. c. 1. k. al. Arelatensis. l. Bur. lib. 5. c. 51. 100 p. 2. c. 60. Pann. 1. c. 137.

C. XCV. *¶* Histrionibus sacra non committantur mysteria.

Cyprianus Eucrato fratri salutem, lib. 1. epist. 10.

Pro dilectione a tua, & reverentia mutua consulendam me existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus, in ejusdem adhuc artis suae dedecore perseverat, & magister, & doctor non erudiendorum, sed. perdendorum: puerorum id, quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum. Quod ego puto nec majestati divinarum, nec Evangelicæ disciplinae congruere, ut pudor, & honor ecclesiae tam turpi & infamæ contagione foederetur.

C. XCVI. *¶* Post conversionem non est deneganda gratia communione.

Item ex Concilio Carthaginensi III. b; c. 26.

Genicis & atque histrionibus, ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel reversis ad Dominum, gratia vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. *¶* Presbyter in altari missam non celebrat, in quo eadem die Episcopus celebravit.

Item ex Concilio Vrbico d.

In altari, in quo Episcopus missam cantavit, Presbyter eodem die aliam celebrare non praesumat.

DISTINCTIO III.

C. I. *¶* Tempora feriendi in missa sunt laicis mutanda.

Item ex Concilio Lugdunensi.

Ronunciandum f est laicis 1, ut sciant tempora feriendi per annum, id est, omnem Dominicam a vespera usque ad vesperam, ne Iudaeis capiantur. Feriendi vero per annum isti sunt dies, Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Iohannis Evangelista, Innocentium, sancti Sylvestri, octava 2 Domini, & Theophaniae, Purificatio sanctae Mariae, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Iohannis Baptista, duodecim Apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri & Pauli, qui mundum sua praedicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctae Mariae, Nativitas sanctae Mariae, Dedicatio ecclesiae 3, sancti Michaelis Archangeli, Dedicatio cujuscunque oratorii, & omnium sanctorum, & sancti Martini, & illa festivitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus h cum populo collaudaverint, quae vicinis tantum circummorantibus indicenda sunt, non generaliter omnibus. Reliquas vero festivitates per annum non sunt cogendi ad feriendum, nec prohibendi. Indictum vero jejunium quando fuerit denuntiatum, ab omnibus observetur.

¶ Laicis. Hic vox abest à Vaticanis exemplaribus, Burchardo & Ivone.

¶ Octava Domini. Ita in plerisque, vetustis exemplaribus & in Capitularibus, & apud Ivonem, & ceteros ferè veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilominus ipsa octava dierum ipsius Natalis significatur. Cur autem numero multitudinis praeratur, declarat Alcuinus in c. de octava Domini.

C. II. *¶* In sanctorum solemnitatibus, divini officii, non saltem in illis, vel cantilem, populi debent vacare.

Item ex Concilio Toletano III. c. 23.

a Bur. 1. c. 21. 100 p. 3. c. 31. & p. 11. c. 83. Pannorm. lib. 1. c. 138. b Et in Afric. c. 12. c Bur. 1. c. 36. 100 p. c. 230. d Concil. Antisp. c. 10. e Bur. 1. c. 220. 100 p. 3. c. 270. Pann. lib. 2. c. 27. f Cód. de ser. le. omnes dies. Novel. Leon. 74. Mogunt. 1. c. 30. Capit. 1. c. 164. & 1. c. 31. Bur. 1. c. 77. 100 p. 4. c. 14. Balsamon. ad tit. 7. Innocentius. g. al. Bassica. h. al. episcopi.

Irreligiosa a consuetudo est, quam vulgus per sanctorum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent officia diuina attendere, saltationibus & turpibus inuigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officis perirentes b. Hoc etenim, ut ab omnibus c. provinciis depellatur, sacerdotum & iudicum a concilio sancto curz committitur.

C. III. ¶ Ante Ascensionem Domini tribus diebus litania celebrantur.

Item ex Concilio Aurelianensi l. c. 29.

Rogationes d., id est, litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut praemisum e. triduum ieiunium in Dominica Ascensionis solennitate solvatur. Per quod triduum serui & ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs uniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur.

C. IV. ¶ Episcopus die Dominico non desit ecclesiae.

Item ex concilio f. eodem, c. 33.

Episcopus g, si infirmitate non fuerit impeditus, ecclesiae, cui proximus fuerit, die Dominico desse non debet.

C. V. ¶ Hos dies cubicus in villa celebrare non licet.

Item ex eodem, c. 27.

Non licet in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

¶ Et quadragesima ¶ Sic etiam in originali impresso. Sed Ivo habet, vel quinquagesima. Burchardus, vel Pentecostes, & ita est in Concilio Agathensi, cap. 63. & in Aruernensi, cap. 14.

C. VI. ¶ Ante solennitatem Pasche Quadragesima est celebranda.

Item ex eodem Aurelianensi, c. 26.

Sacerdotibus omnibus est decretum, ut ante Pascha solennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur.

C. VII. ¶ Quinta feria ultima septimane Quadragesimae ieiunium solui non licet.

Item ex Concilio h. Martini Papae Bracarenensis, c. 50.

Non liceat quinta feria nouissima septimane ieiunium solvere, & omnem exhonore Quadragesimam, sed sincere abinentes totam Quadragesimam peragere.

C. VIII. ¶ De eadem.

Item ex Concilio: Laodicensi, c. 50.

Non oportet & in Quadragesima, quinta feria ultima hebdomadae ieiunium dissolui, & totam Quadragesimam inhonorari: sed per totos hos dies ieiunare, & eis abinentia conuenientibus, id est, aridioribus uti.

C. IX. ¶ Exceptis diebus Dominicis in Quadragesima non soluantur ieiunium.

Item ex Concilio Agathensi, c. 12.

Placuit, ut omnes ecclesiae filii, exceptis diebus Dominicis, in Quadragesima etiam die sabbathi l. sacerdotali oratione. i. & discretione communionis ieiunent.

¶ Oratione ¶ In concilio legitur, ordinatione, & distractione m. comminatione ieiunent, sed ob glossam non est mutatum.

a Ivo p. 4. cap. 12. b abest ab orig. c omni Hispania. orig. Beda de officiis, tomo 7. d Albinus pag. 67. Burch. l. 13. c. 17. Ivo p. 4. c. 11. e al. post missam. f Con. Aruernense, c. 14. Et Agathense, c. 63. g Burch. l. 2. c. 75. & l. 19. ca. de sacilegio. Ivo p. 4. c. 12. h In Capit. gra. Syn. i Et in Syn. c. 29. k Burch. lib. 13. cap. 8. Ivo par. 4. c. 41. l al. sabbatho. m al. distinctione.

C. X. ¶ Nec in die Dominica, nec in diebus Pentecostes in oratione genua flectantur.

Item ex Concilio Nicarno, cap. 20.

¶ Quoniam a sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, statutum est a sancta synodo (quoniam consona, & conueniens per omnes ecclesias custodienda consuetudo est) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. ¶ Quo tempore est esu carnum sit abstinentum.

Item Leo. Papa IV.

De esu carnum apud vos b. vetustissima, & non improbanda traditio semper est tenenda, ut a cena termino, qua fit in principio noctis quarta feria, qua lucefcit in quarta feria, usque in diluculum quinta feria, & similiter a cena noctis sexta feria, qua lucefcit in sexta feria, non imperite ieiunatio usque ad sabbathi lucem, quantum de diei parte aliquis ieiunare maluerit vel debuerit, protendatur.

C. XII. ¶ Nec die sabbathi seruandum, nec die Dominico lavacrum est prohibendum.

Item Gregorius c. dilectissimi civibus Roma, lib. 11. epist. 3.

¶ Peruenit ad me quosdam peruersi spiritus homines prava inter vos aliqua, & sanctae fidei aduersa feminasse: ita ut die sabbathi aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud, nisi Antichristi praedicatorum dixerim? qui veniens diem sabbatum, atque Dominicum ab omni facit opere custodiri. Quia enim moysi se, & resurgere simulat, haberi in veneratione vult diem Dominicum: & quia iudaeorum populum compellit, ut exteriorem legis ritum reuocet, & sibi Iudaeorum perfidiam subdat, colit vult sabbatum. & paulo post. ¶ Aliud quoque ad me perlatum est, vobis a peruersis hominibus esse praedicatum, ut Dominico die nullus debeat lavari. Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quae lavari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec die Dominico prohibemus.

C. XIII. ¶ Ob reverentiam sepulturae Dominica sabbatho ieiunare debemus.

Item Innocentius Papa, epistola prima ad Decentium, c. 4.

¶ Sabbatho vero e. ieiunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam, si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum: ipsius diei imaginem frequentamus, a sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum praetermittere non debemus: quoniam f. inter tristitiam & ieritiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto & in meroere fuisse, & propter metum Iudeorum se oculuiffe. Quod utique non dubium est in tantum eos ieiunasse biduo memorato, ut traditio ecclesiae habeat illi biduo sacramenta penitus non celebrari. Quae utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno sabbatho ieiunandum, ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda.

C. XIV. ¶ Die Dominica, & quinta feria non est celebrandum ieiunium.

Item Melchias g. Papa ad Episcopos Hispaniarum, c. 3.

a Burch. l. 2. c. 88. Ivo p. 4. c. 18. Pam. l. 2. cap. 174. b om. Gra. c Et Nicolaus Papa ad consilia Bulgarorum, cap. 10. d Ivo p. 4. c. 6. Pam. l. 2. c. 169. e Anselm. praefat. c. 1. Poy. l. 3. tit. 31. Ivo p. 4. c. 28. Pamorm. l. 2. cap. 137. f al. quod. g al. Milindos.

ieiunium

Jejunium a Dominici diei, & quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum, & gentium, veraciter credentium, & infidelium, atque haereticorum vera, & non falsa discretio habeatur.

C. XV. De eodem.

Item ex concilio Carthageno, c. 2. b

Ne quis jejunet die Dominica causa timoris, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimam diebus ab ecclesiis fideles desint: nec habitent in tabulis cubiculorum, ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum, & praecipuum custodiant sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventum causa non conveniant. Ab universis Episcopis dictum est, anathema sit, qui haec commiserit.

¶ Timoris Hoc exponitur in glossa. Sed in concilio est, causa temporis, id est, quoniam dies Dominicus sit. De qua re habetur super dist. 30. cap. si quis, tanquam & cap. fin. Legitur etiam in Pontifici Damasi, idem Miltiadem sanxisse, ne qui die Dominico, aut feria quinta jejunaret: quia eos dies pagani, quasi sacrum jejunium celebrabant. Et apud Burchardum, l. 19. imponitur poenitentia es, qui die Dominica jejunet propter abstinentiam & religiosam.

C. XVI. Quarta & sexta feria sunt servanda jejunia.

Item ex vita S. Apollonii.

¶ Quarta & sexta legitima, id est, quarta & sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo, qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifixis crucifigere. Die autem Dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

¶ Caput hoc habetur apud Palladium in vita Apollonii Abbatum.

C. XVII. Quinta feria ultima hebdomadae Quadragesimae poenitentes remissionem accipiunt.

Item Innocentius Papa, epist. 1. ad Decentium, cap. 7.

De poenitentibus a vero, qui si ve ex gravioribus commissis, live ex levioribus poenitentiam gerunt, si nulla interveniat aegritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanae ecclesiae consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere aestimando delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem poenitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in aegritudinem incidit, atque usque ad desperationem devenit, ei est ante tempus Paschae relaxandum: ne deflexo absque communionem discedat.

C. XVIII. Singulis annis quinta feria ultima hebdomadae Quadragesimae novum christiana consecratur.

Item Fabianus Papa orientalibus Episcopis, epist. 2.

Interis e vestris inter cetera insertum invenimus, quosdam regionis vestrae Episcopos a vestro, nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in

a Eusebii Emisii in Hom. Pentecostes. Poly. ibid. l. 10 p. 4. c. 27. Pam. l. 2. c. 176. b Conc. Gangrense, c. 16. Clemens. l. 7. consilii. c. 24. Smaragdus ad c. 4. regulae S. Benedicti. l. 10 p. 4. c. 32. Pam. l. 2. c. 179. In syn. l. 6. c. 66. c Smaragdus ibid. l. 10 p. 4. c. 17. d Cap. l. 5. c. 67. Poly. l. 6. tit. 20. Bur. l. 10 p. 110. 40. e Poly. l. 6. 3. tit. 16. l. 10 p. 24. 77.

coena Domini chrisma conficere. & infra. ¶ Erant vero, qui talia excogitant, & mente vesana potius, quam recta sentientes haec audent. & infra. ¶ Sicut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismae confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum revocanda, & fidelibus tradenda: quia novum sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & vetus in sanctis ecclesiis cremandum. Ita a sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, & vobis tenenda mandamus.

¶ In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciunt.

C. XIX. Servetur ab omnibus sollemnitas inventiois Dominicae crucis.

Item Eusebius Papa, epist. 3.

¶ Crucis Domini a nostri IESU Christi, quae super nobis gubernacula sanctae Romanae ecclesiae tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in praedicto Calendarum die inventionis festum vobis sollemniter celebrare mandamus.

C. XX. Quare sit institutum, ut aqua sale confersa sanctificetur.

Item Alexander Papa V. a Petro, epist. 1. c. 5.

¶ Quam b sale confersam populis benedicimus, aut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulae, sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua, sale aspersa, divinisque precibus sacra populum sanctificat, atque mundat. Et c. si sale asperso per Helisaeum Prophetam sterilitas aquae sanata est: quanto magis divinis precibus sacra d. sal sterilitatem rerum aufert humanarum, & coquinatos sanctificat, atque mundat, & purgat, & caetera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & a phantasmatum versutis homines defendit.

C. XXI. Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.

Item Pius Papa IX. a Petro Apostolo, in primo suorum decretalium. e

¶ Nosse f vos volumus, quod Pascha Domini die Dominico annis temporibus sit celebrandum. Iis enim temporibus Hermes doctor fidei & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha praedicto die celebremus, quia tamen quidam inde dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermiae angelus Domini apparuit in habitu pastoris, & praecipit ei, ut Pascha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos apostolica auctoritate instruimus omnes eadem servare debere: quia & nos eadem servamus: nec debetis a capite quoquo modo discedere.

C. XXII. Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.

Item Victor Papa XIII. a Petro, in primo decretali suo h.

¶ Celebritatem i sancti Paschae die Dominico agi debere, & praedecessores nostri jam stauerunt, & nos illud vobis eadem die sollemniter celebrari mandamus: quia non decet, ut membra a capite discrepent, nec h. contraria gerant. A xiii. vero luna primi mensis usque ad xxj. diem ejusdem mensis eadem celebretur festivitas. Eodem vero tempore baptismi celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis pe-

a Ivo part. 4. c. 5. b Poly. ibid. Burchard. lib. 2. cap. 73. l. 10 part. 2. cap. 68. c 4. Regum 2. d al. sacra aqua. e Epist. 1. f Ivo p. 4. c. 3. g al. sollemnitate. h Epist. ad Theophilum. Et in Aurelian. 4. c. 1. i Poly. l. 2. tit. 10. & 17. Vualfridus Strabo ca. 26. Bur. l. 4. c. 3. l. 10 p. 1. c. 198. & p. 4. c. 4. k al. aut aliter gerant.

ficulum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quocun- que loco, vel momento, ubicunque euerit, sive in flu- mine, sive in mari, sive in fontibus tantum Christianae confessione credulitatis clarificata & baptizentur. Ipsi quoque quod baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum ne infideles, sed fideles inveniantur. Ipsi vero, qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, & inter fideles minime reputantur. Haec vero statuta, nulla debent improbitate convelli, nulla novi- tate mutari: quia alia est ratio causarum saecularium, alia divinarum.

C. XXIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. b. c. 6.

Pascha solennitas uno die & tempore celebranda est.

C. XXIV. *De Pascha, concilio i formatarum subscriptione omnibus intimitur.*

Item ex Concilio Carthaginensi, c. 7.

Placuit e ut dies venerabilis Pasche formatarum sub- scriptione omnibus intimitur: dies vero concilii xi. Cal. 2. Novembris servetur. Scribendum est etiam ad singularum quarumcunque provinciarum primates, ut quocumque apud se concilium congregant, istum diem non impediatur.

¶ Concilii] In aliquot vetustis est, & concilii. In originali impresso hac est huius capitis rubrica, De tempore Pascha- li seu concilii. In codice canonico in indice capitis 40. concilii A- fricani, diem pascha & diem concilii nunciandum. In Graco cap. 64. *Ἐν τῷ αὐτῷ ἡμέρας τῆς πάσχα, ὡς τῆς ἡμέρας τῆς συνόδου ἀφ' ἡμετέρας. id est, ut dies pascha in die synodi an- nunciatur.*

¶ xi. Cal.] Sic in Carthaginensi 7. In Africano autem (etiam in codice canonico) & Carthaginensi Graco est, x. Cal. Septembris.

C. XXV. *Cum in Concilio omnia statu- to fuerint, futurum Pascha an- nunciatur.*

Item ex Concilio Bracratensi, c. 9.

Placuit ut postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodis observetur, ut superventurum d. ipsius anni Pascha quota Calendarum die, vel quota luna debeat suscipi, a metropolitano epi- scopo intimitur e. Quod ceteri episcopi, vel clerus re- liqui breviculo subnotantes, uniusquisque in sua eccle- sia adveniente Natalis Domini die astante populo post Evangelicam lectionem annuncient.

C. XXVI. *Per orbem uniusversum uno die, & uno tempore Pascha cele- bretur.*

Item ex Concilio Arelatenſi I. quod confirma- vit Papa Sylvester, cap. 1.

De observatione f. Pascha Domini statuimus, ut u- no die & tempore per omnem orbem observetur: & juxta consuetudinem litera g ad omnes dirigantur.

C. XXVII. *De imaginibus sanctissimam non violandu.*

Item Gregorius Severo episcopo Marsiliensi, lib. 9. epist. 9.

Petatum b ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregis. Et qui- tiem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus. fregisse vero reprehendimus. Dic frater, a quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Si i non

a al. clarificati. b & in Africano, c. 40. & Aruſtaco, cap. 19. c s. distincti, 73. d al. superventura. e al. nunciatur. f Ivo p. 4. cap. 19. g litera ad omnes tu dirigas. h Anf. l. 13. c. 45. Burch. l. 3. c. 36. Ivo p. 3. c. 42. Epim. lib. 2. cap. 16.

aliud, vel illud te non debuit revocare, ne despectu aliis fratribus, solum te sanctum esse crederes, & sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud per picturam historiam, quid sit adorandum adorare, aliud per picturam legentibus scriptura, hoc idiotis praestit pictura certentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid scire debeant: in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Vadeb praecipue gentibus pro lectione pictura est.

¶ Si non] Hucusque ad vers. Aliud, sunt addita in originali.

C. XXVIII. *Imagines sanctorum me- moria sunt, & recordatio prae- torum.*

Item in septima a synodo, actione 6.

Venerabiles imagines Christiani non Deos appellant, neque servant eis, ut Diis, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationem futurorum venerantur eas, & adorant: sed non servant eis cultu divino, nec alicui creaturae.

C. XXIX. *Non in agni, sed in homi- nis specie Christus est signu- raudus.*

Item Hadrianus Papa b Tarasio patriar- che, in actione 2. ejusdem septi- ma synodi.

Sextam e sanctam synodum recipio cum omnibus canonibus suis, in quibus dicitur. In quibus d. picturis sanctorum imaginum agnus praecursoris digno ostensus depingitur, qui in figuram gratiae i transit, verum nobis per legem Moyſi demonstrans agnum, Iesum Christum Dominum nostrum. Antiquus ergo figuris & umbris, ad veritatis praefigurationem sanctae eccle- siae traditus, vale 2 dicentes, gratiam & veritatem proferimus, & sic plenitudinem legis recipimus. Verum igitur agnum Dominum nostrum Iesum Christum locundum imaginem humanam amodo etiam in imagi- nibus pro veteri agno depingi iubemus.

¶ De sexta synodo, & canonibus ipsius notatum est sup. sexta synodus.

¶ Gratiae transit] Et in epistola Hadriani, & quod Ivo- nem p. 4. c. 122. legitur, in typum gratiae assumptus est. Apud eundem Ivo- nem, c. 126. ex Hadriano ad Carolum, in signum relictus est gratiae. Graeci in canone sextae synodi est. 66. *ἡ τῆς χάριτος ἡμοῦ ἀποδείξασθαι τῆς χάριτος*: id est, qui in typum gratiae assumptus est. Sed ob glossam non est notatum.

¶ Valedicentes] Sic Ivo. In epistola Hadriani est, suscipientes. Graeci, *ἀποχαιρετίζοντες*.

C. XXX. *De fide Trinitatis & unitate invariabiliter servanda.*

Item Augustinus lib. 2. de Trinitate, c. 4.

Omnes e quos legere potui, qui ante me scripse- runt de Trinitate, quae Deus est, divinarum librorum veterum & novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unius ejusdemque substantiae inseparabili aequalitate divinam inſinitam unitatem: ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater filium genuerit; & ideo filius non sit, qui pater est, filiusque a patre sit genitus, & ideo non sit pater, qui filius est, Spiritusque sanctus nec pater sit, nec filius, sed tantum Patris & Filii Spiritus, patri & filio etiam ipse co- aequalis, & ad Trinitatis pertinens unitatem: non tamen eandem Trinitatem natam de Maria virgine, & sub Pon- tio Pilato crucifixam & sepulchram tertia die resurrex- se, & in caelum ascendisse; sed tantummodo filium: nec

a al. sexta. b In epist. Hadriani, ad Carolum, c. 37. s. 1. sup. 16. c Ivo p. 4. c. 122. & 126. d quibusdam, vera lectio, in 6. syn. c. 62. e Ivo p. 1. c. 2. Patm. l. 1. c. 7.

eandem

eandem Trinitatem descendisse a in specie columbae super Iesum baptizatum: aut die b Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de caelo, quasi ferretur status vehemens, & linguis divinis, velut ignis sedisse super unumquemque eorum: sed tantummodo Spiritum sanctum: nec eandem Trinitatem dixisse de caelo: c [tu es filius meus.] Sive cum baptizatus est a Ioanne, sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonavit vox dicens, [d & clarificavi, & iterum clarificabo.] sed tantummodo patris vocem fuisse ad filium factam: quamvis Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

DISTINCTIO IV.

C. I. *g* Sine sacramento visibilis, & fide invisibilis nemo salvatur.

Idem super Ioannem.

Necessarium est visibile sacramentum aquae ad ablutioem visibilis corporis: sicut necessaria est doctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animae. Idem. ¶ Renascitur homo [ex aqua,] visibili sacramento, [& spiritu] invisibili intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat. *g* Vel [ex aqua] visibili & [spiritu] sancto.

C. II. *g* In baptismo concupiscentia extinguitur, non ut sit, sed ut non elicit.

Idem in lib. 1. de peccatorum meritis, & remissio. seu de baptismo parvulorum, c. 39.

Per baptismum Christi id agitur, ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia consperga & innata repente absumatur, & non sit: sed ne oblit mortuo, quae oberat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad aetatem capacem praecipue pervenire potuerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet: si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc praestatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quae inest in membris, repugnans legi mentis, penitus eringatur, & non sit: sed, ut quidquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum fuerit, cum eidem concupiscentiae subiecta mente serviret, totum aboleatur, & velut factum non fuerit, habeatur.

g Restitutum est caput hoc sua integritate, ut melius B. Augustini sententia perciperetur. Neque enim glossa impidebat.

C. III. *g* Qui ex vitro & muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nec sine baptismo salvatur.

Idem ad Petrum Diaconem, c. 26.

Firmissime h tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubinum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortisque subiectum: & ob hoc natura ira filium nasci, de qua dicit Apostolus: i [Eramus enim & nos natura filii irae, sicut & ceteri.] A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi. Item c. 27. ¶ Firmissime h tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in utero matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur: sive cum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in

a Mar. 1. b Act. 2. c Mar. 1. d Ioan. 12. e Ex glossa d. in c. 3. Ioan. Nisi quis. f in ea glossa, ad ver. ex aqua. g al. percipiat. h Tem. 3. & inter opera Fulgentii. Ivo par. 1. cap. 26. & 27. Pannorm. lib. 1. cap. 8. & 9. i Ephef. 2. k Sentent. 4. distinct. 4. & 9.

nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno a igne puniuntur: quia etsi propriae actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & navitate traxerunt.

C. IV. *g* De eodem.

Item Ioannes Chrysostronus, b

Non est potest quis gratiam vitae caelestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sordide peccati per poenitentiae confessionem, per donum baptismi salutaris Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, qui est benedictus in saecula saeculorum.

C. V. *g* Sicut baptismo, ita olim in circumcissione remittebantur peccata.

Item Gregorius in Moralibus, lib. 4. c. 2.

Quod a autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abraham sitim prodierunt, mysterium circumcisionis.

C. VI. *g* Originale peccatum nunc in baptismo, olim in circumcissione remittebatur.

Item Augustinus ad Valerium contra Iulianum, de nuptiis, & concupiscentia, lib. 2. cap. 11.

Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum iustitiae fidei) ad significationem f purgationis valebat & parvulis originalis, veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo valere coepit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

C. VII. *g* Parvulus in baptismo offerentium prodest fidei.

Idem de libero arbitrio, lib. 3. c. 13.

Illud & percutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis proficit: cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex eo quidquam cognoscere potuerunt. Qua in re satis pie, recteque creditur, prodesse parvulo fides eorum a quibus consecrandus offertur. Et hoc ecclesiae commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat, quid sibi proficit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio i, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

g Beneficio] Eadem testis est apud Irenaeum, in Pannorm. 14. & in originali ad marginem. In textu autem est, beneficium, qui propriam non habent, potest aliena commodari.

C. VIII. *g* Per fidem & baptismum iustificamur a peccatis.

Idem de baptismo parvulorum in lib. 1. cap. 32. & 33.

Filius Dei carnem peccati i suscepit, & poenam sine culpa, ut in carne peccati & culpa solveretur & poena. Per fidem ergo, & baptismum eius a peccato homo per justificationem, & a morte liberatur per resurrectionem. ¶ Parvuli h etiam baptizati inter credentes reputantur per sacramenti virtutem, & offerentium responsum. Qui vero non sunt baptizati, inter non credentes iudicantur ex Evangelio Ioannis: [Nisi i quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.]

g Caput hoc est summa verborum B. Augustini in loci indicatis.

a Ignis aeterni sempiterno supplicio. [orig. b forte Chromatius. c Sententiarum 4. distinct. 12. Supra, de poen. distinct. 1. non potest. d Ivo par. 1. cap. 49. Pannorm. libro 1. cap. 10. e Ivo part. 1. cap. 50. Pannorm. lib. 1. cap. 11. f al. sanctificationem.] Grat. g Alger. lib. 3. cap. 7. Ivo part. 3. c. 20. Pannorm. l. 2. c. 12. h C. 32. i Ioan. 3.

1 ¶ Carnem peccati] Apud B. Augustinum longe plenus & repletus. Dominus autem, inquit, in carnem suam non peccatum transfudit, tanquam venenum serpentis, sed tantum transfudit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati poena sine culpa, unde in carne peccati, & culpa solveretur, & poena. Multum igitur interest inter carnem peccati, & similitudinem carnis peccati. Quod explicant B. Augustinus, cum alibi sapit, tum potissimum sermone 48. de verbis Domini, addebat tamen, si ergo similitudo carnis erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato damnaret peccatum in carne? solet & similitudo capere nomen eius rei, cuius est similitudo.

C. IX. ¶ Per aquam baptismi de terreno fit homo celestis.

Item Ambrosius lib. 1. de sacramentis, cap. 5.

PER aquam a baptismi transitus est a terrenis ad celestia. Hoc est enim Pascha, id est, transitus ejus, transitus a peccato ad vitam, a culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit. Non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quae habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio: aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus sanctus est. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecraverit: sicut legisti, quod cum Dominus noster Iesus Christus formam baptismatis daret, venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: [b ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit illi Christus: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam.] vide, quia omnis iustitia in baptisinate constituta est. Ergo i quare Christus descendit, nisi, ut caro ista mundaretur, caro, quam suscepit de nostra conditione? Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxii. Et paulo post. ¶ Descendit Christus: descendit & Spiritus sanctus. Quare Christus prior descendit, postea Spiritus, cum forma & usus baptismi hoc habeat, ut ante fons consecratur, & tunc descendat, qui baptizandus est: et passim interjicitur. ¶ Christus autem ante descendit: secutus est Spiritus: qua ratione? ut nunquam ipse egere Dominus IESVS sanctificationis mysterio videretur: sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

1 ¶ Ergo quare] Hac usq. ad vers. Non enim emendata sunt ex B. Ambrosio. Antea legebatur, Christus ad baptismum descendit, non ut caro mundaretur, quam suscepit de nostra conditione. Multum etiam alius loci in capite hoc restituta est vera lectio.

C. X. ¶ Aqua baptismi non purgaret peccata, nisi tactu Domini corporis esset sanctificata.

Item Chromatius 1 in Matthaum, c. 6.

NUMquam e aqua baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu Domini corporis sanctificata fuissent.

1 ¶ Chromatius] Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii.

C. XI. ¶ Generale baptisma non nisi sabbato sancto Pascha & Pentecostes celebratur.

Item Syricius Papa Himerio Tarracoeni, epist. 1.

2 NON ratione d auctoritatis alicujus, sed sola temeritate praesumitur, ut passim, ac liberè natalitius Christi, seu apparitione e, nec non & Apostolorum,

a Qui per hunc fontem transit, transit a terrenis. orig. Cap. 1.
b Matth. 3. c Sent. 4. dist. 3. Triburien. c. 12. d Sent. 4. dist. 3. Anselm. 9. c. 13. e apparitionis. orig. Burch. l. 4. c. 1. 170 p. 1. c. 38. & 200. Pann. l. 1. c. 10.

seu martyrum festivitatibus, innumera, ut afferis, plebs baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium & apud nos, & apud omnes ecclesias Dominicum specialiter Pascha defendat cum sua Pentecoste.

C. XII. ¶ De eodem.

Item Leo Papa universi Episcopi per Siciliam constituti, epist. 4. c. 5.

DVO a tempora; id est, Pascha & Pentecoste ad baptizandum a Romano Pontifice legitime sunt praefixa. Vide, quia manifestissime patet, baptizandis in ecclesia electis hanc duo tempora, de quibus locuti sumus, esse legitima; dilectionem vestram monemus, ut nullis alios dies huic observantiae miscatis.

¶ Prior pars huius capituli usq. ad vers. Unde quia. Non est isdem omnino verbus in epistola. Sed in codice canonum est rubrica loco ad hoc caput; & refertur in concilio Moguntino l. 1. ap. 4.

C. XIII. ¶ Quare in praedictis temporibus baptismum celebratur.

Idem in eadem epistola, cap. 3.

PROPRIè in morte crucifixi, & in resurrectione et mortis potentia baptismi novam creaturam condidit ex veteri: ut in renascentibus & mors Christi operetur, & vita, dicente B. Apostolo Paulo: [e Ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.] & cetera, quae latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismi disputavit: ut apparet ex huius doctrinae spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem esse, & illud tempus electum, in quo per similitudinem, formamque mysterii ea, quae geruntur in membris, quae in ipso sunt capite gesta, congruerent: dum in baptismi regis & mors intervenit interfectione peccati, & sepulcrum triduum imitatur trina demeritio, & ab aquis elevato resurgens instar d est de sepulchro: Ipsa igitur operis qualitas docet celebranda generaliter gratia eum esse legitimum diem, in quo orta est & virtus muneris, & species actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Iesus Christus, postquam resurrexit a mortuis, discipulis suis (in quibus omnes ecclesiarum praesules docebantur) & formam & potestatem tradidit baptizandi, dicens: e [Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.] De quo utique eos ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex resurrectione cepisse. Additur sane huic observantiae etiam Pentecostes ex adventu Spiritus sancti sacra f sollemnitas, quae de Paschalis festi pendet articulo: & cum ad alios dies alia festa pertineant, haec semper ad eum diem, qui resurrectione Domini est insignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiae manum, & g eos, quos a die Paschae aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit, invitavit, ut quibuslibet necessitatibus impeditis, desiderii sui effectum dono Spiritus sancti consequantur. Et infra c. 4. ¶ Hoc autem nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex Apostolica auctoritate servare satis idoneo probamus exemplo, sequentes beatum Apostolum Petrum, qui in die, quo omnium b credentium numerum promissus

a Burch. l. 4. c. 2. 170 p. 1. c. 39. Et 197. Pann. l. 1. c. 17. b 170 p. 3. c. 43. c condit. vera lectio, Rom. 6. d al. ad n. 170. e Matth. 28. f al. consecrata. g vitii. orig. h al. omnem. spiritum

Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum sua predicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Quod sancta scriptura, quae a Apostolorum aetate continet, huiusmodi historia docet, dicens: [His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos, poenitentiam inquit, agite, & baptizetur unusquisque, vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.]

C. XIV. *De eodem.*
Item in eadem epistola, c. 6.

Si quis autem e Epiphaniae festivitate (quae in suo ordine debito honore veneranda est) ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Iohannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem: nec ad eandem pertinuisse virtutem; quia per Spiritum Sanctum renascuntur, de quibus dicitur: [Qui d non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.] Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec quaerens remedium renascendi, sic voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus erat ex muliere (sicut e Apostolus ait) fieret & sub lege, quam se non venerat solvere, sed adimplere, & impendo finire: sicut B. Apostolus praedicat, dicens: [Sicut enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.] Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profuerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis.

C. XV. *In solemnitate Paschali & Pentecostes catechumeni baptizentur.*

Item ex concilio Gerandinensi, cap. 5.
De catechumenis in baptizandis id statutum est, ut in Paschae solemnitate, vel Pentecostes, quanto maiori celebritatis maior celebritas est, tanto magis ad baptizandum veniant: ceteris solemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocumque tempore convenit baptismum non negari.

C. XVI. *Necessitate cogente quolibet tempore baptizare licet.*

Item Leo Papa, epist. 4. cap. 6.
Si qui necessitate mortis, agriitudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

Apud B. Leonem sententia huius capituli est post e. duo tempora, & ante e. si quis autem, sup. ead.

C. XVII. *Nisi necessitate cogente inter Pascha & Pentecostem nullus baptizare praesumat.*

Item Gelasius Papa clero & plebi Tarenti.

Venerabilis baptismi sacramentum non nisi in festivitate Paschali & Pentecostes tradere praesumat Episcopus: exceptis illis, quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in aeternum pereant, remediis subveniri.

a. Alu. 1. b. al. remedium. c. Ivo p. 1. c. 47. Pann. lib. 1. cap. 11. d. Iuan. 1. e. Rom. 10. f. Matth. 5. g. Roman. 10. h. Ivo p. 1. c. 60. Pann. lib. 1. c. 20. i. Burch. lib. 4. c. 2. Ivo p. 1. c. 197. Pann. lib. 1. c. 29. k. In epist. Gregorii II. clero & plebi Thuringiae, & in concil. Vuormaciensi, cap. 1. l. Burch. lib. 4. c. 7. Ivo p. 1. c. 69. & 207. Pann. lib. 1. c. 21.

In Epistola Gregorii secundi clero & plebi Thuringiae, unde citat Ivo (quamvis & Gelasii esse potuerit), & in concilio Vuormaciensi, unde Burchardus, legitur, Sacrosancti baptismi, item, apud Ivo, c. 203. In capite autem 63. est, Generalis, & in margine, Venerabilis.

C. XVIII. *De eodem.*
Item Gelasius a epistola ad Episcopos Lucaniae, cap. 12.

Baptizandi sibi quispian passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, praeter Paschale festum, & Pentecostes venerabile sacramentum: excepto dumtaxat gravissimi languoris incurso, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari forrassis agrotans exitio praeventus abscedat.

C. XIX. *Non nisi sacerdos baptizare praesumat.*

Item Ildorus de officio, l. 2. c. 24.

Constat e baptismi solis sacerdotibus esse tractandum: ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explorare est licitum, absque Episcopo, vel Presbytero: nisi, his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat. Quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quispian sine remedio salutari de saeculo evocetur. Item Gelasius Papa. *Diaconos d quoque propriam, &c. us supra in tractatu ordinandorum, ubi de reverentia Diaconorum ergo sacerdotes agitur.*

C. XX. *Non praesumat mulier baptizare.*

Item ex concilio Carthagini. IV. c. 99. & 100.

Mulier e, quamvis docta, & sancta, viros in conspectu docere, vel aliquos baptizare non praesumat.

Nisi necessitate cogente. Unde Urbanus Papa II. [super quibus consultat, &c.] ut supra, in tractatu conjugis: ubi de compatri- bus agitur.

C. XXI. *Etiam laici necessitate cogente baptizare possunt.*

Item Augustinus ad Fortunatum.

In necessitate, cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.

C. XXII. *De eodem.*

Item ex decreto Martini & Papae III.

Quicunque Presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicumque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione h, & sic sine baptismo moritur, deponatur.

C. XXIII. *Non reverteratur baptismum, quod a pagano ministratur.*

Item Ildorus.

Romanus: Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

De hoc capite dictum est sup. i. q. 1. si quis per ignorantiam.

C. XXIV. *De eodem.*

Item Nicolaus ad consilia Bulgarorum, cap. 104.

Alii quodam ludzo i nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseri-

a. Conc. Paris. c. 7. b. Ansel. lib. 9. c. 22. Burchard. lib. 4. c. 4. Ivo part. 1. c. 199. c. Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 67. Pannor. lib. 1. c. 23. d. Sup. dist. 93. Diaconos propriam. sup. dist. 21. mulier. e. Sent. 4. dist. 6. Burchard. lib. 8. c. 83. Ivo p. 1. c. 6. Pann. lib. 1. c. 25. f. 30. q. 3. super quibus. Ivo p. 1. c. 191. Pann. lib. 1. c. 26. g. al. Martiniani. h. al. occasione. Polyc. lib. 3. tit. 10. Ansel. l. 9. c. 54. Burch. lib. 4. c. 47. i. i. q. 1. si quis per ignorantiam. Caput. s. c. 4. dist. 5. Alger. l. 3. c. 5. k. Sent. 4. dist. 3. c. 6.

tis, & quid de eis sit agendum consulitis. Hi profecto, in nomine sancte Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in actibus a Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius b) constat eos non esse denuo baptizandos.

¶ Iudaeo] Apud Algerum est, ut audio. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba haec, sed primum, utrum Christianus, aut paganus ipse Iudaeus exiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est.

C. XXV. ¶ Sicut per bonum, ita per malum ministrum aquae baptismi ministratur.

Item Augustinus contra Cresconium Grammaticum, lib. 3. c. 4.

¶ Inter e bonos ministros, cum sit alius alio melior, non est melior baptismus, qui per meliorem datur, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur: & ideo per ministros disparates Dei munus aequale est, quia non illorum, sed eius est.

C. XXVI. ¶ Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismo operatur.

Idem super Iohannem in part. 1. tractat. 5. ad cap. 1.

¶ Baptismus d talis est, qualis ille est, in cuius potestate datur, non qualis est ille per cuius ministerium datur. Item ibidem. ¶ Quid noverat Iohannes Baptista? Dominum. Quid non noverat? potestatem Domini baptismi in nullum hominem a Domino transiitum, sed ministerium plane transiitum: potestatem a Domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos, & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat Domini potestatem. Quid tibi faciat malus minister, ubi bonus est Dominus? Quid te impedit malitiosus praeco, ubi benevolus est iudex? Item infra. ¶ Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Item ibidem. ¶ Ego 1 dico, & nos dicimus omnes, quia iustus oportet esse omnes, per quos baptizatur: iustus oportet esse tanti iudicis ministros, si ministrare iuste voluerint. Si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me facit magister meus, de quo Spiritus eius dixit: g [Hic est, qui baptizat.] Item infra. ¶ Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: [hic est, qui baptizat.]

¶ Ego dico] Sic etiam Ivo: sed in originali. Et ego, & omnes dicimus, quia iustus oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt. Si autem noluerint, &c. Sicut autem partes huius capiti ex eodem tractatu sup. hinc inde collecta.

C. XXVII. ¶ De colora.

Idem in tractatu ad c. 7. Iohannis.

¶ Vm h baptizat malus ex aliqua vel ignorantia ecclesiae, vel tolerantia (aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quousque in ultimo ventiletur area:) illud, quod datum est, unum est: nec impar propter impares ministros, sed par, & aequale propter: [hic est, qui baptizat.]

C. XXVIII. ¶ Non reiteratur baptismus, quod in nomine sancte Trinitatis ministratur.

Idem de ecclesiasticis regulis k, c. 52.

¶ Si qui apud illos haereticos baptizati sunt, qui in

a Altor. 2. & 19. b Ambros. de Spiritu Sancto, lib. 1. c. 3. c Ivo p. 1. c. 160. Pann. l. 1. c. 30. d Baptisma tale. orig. inf. ca. aliud. Sent. 4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 156, 157, 158, & 159. Pann. l. 1. c. 31. sup. dist. 32. praeter hoc. e 1. Cor. 3. f Matt. 23. g Ioan. 1. h Sent. 4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 160. i Ioan. 1. h al. dogmatibus. l Burch. l. 4. c. 99. Ivo p. 1. c. 160. & 23. c. 1. Rotomagensi.

sanctae Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctae Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: sed doceantur integre, & instruantur, quo sensu sanctae Trinitatis mysterium in ecclesia teneatur: & si consentiant credere, vel acquiescunt confiteri, purgati iam fidei integritate confirmantur manus impositione. Si vero parvuli sunt, vel a hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondentur pro illis, qui eos offerunt iuxta morem b baptizandi: Et sic per 1 manus impositionem christi fidei communicati, Eucharistiae mysteriis admittantur.

¶ Per manus impositionem] In originali est: Et sic manus impositione & christi fidei communicati, Eucharistiae, &c. Sed ob glossam non est mutatum.

C. XXIX. ¶ De eodem.

Idem ad Orosium in lib. 6. quaestio 1. dialog. quest. 59.

¶ Quamvis e unum baptismus sit, & haereticorum (etiam scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizantur,) & ecclesiae catholicae: tamen quae foris, & extra ecclesiam baptizantur, & non sunt baptismum ad salutem, sed perniciem, habentes nimirum formam 1 sacramenti, virtutem ejus abnegantes. Et ideo eos ecclesia non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa est profecto forma sacramenti. Ideo cum reverti fuerint, accipiunt vitam Spiritus Sancti, quem d 11, qui extra ecclesiam baptizantur, nondum habent.

¶ Formam sacramenti] Ita apud Iohannem, in epistola 17, habentes quidem speciem pietatis, virtutem tamen ejus abnegantes. & rursus. Animales, inquam, Spiritum non habentes. Et idcirco eos ecclesia, &c. Virtus autem b Pauli verbi, 2. Tim. 3. & Iuda. Apostolica.

C. XXX. ¶ Baptizantur, qui tantum in nomine Domini baptizati fuerint.

Item Pelagius Papa, Gaudens Episcopo.

¶ Si e revera hi de haereticis, qui in locis tuae dilectionis vicinis commemorati g dicuntur, solummodo se b in nomine Domini baptizatos fuisse forsan contententur, sine eujusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sanctae Trinitatis nomine baptizabit. Si vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholice societate fidei maturabis: ut tali dispensatione servata, nihil aliter, quam quod Evangelica jubet auctoritas, temeritatis eujusquam Spiritu videatur effectum.

C. XXXI. ¶ An approbetur baptismus, quod a non baptizato praestatur.

Item Augustinus de novo baptismo, l. 7. cap. 53.

¶ Solet etiam i quari, utrum approbandum sit baptismus, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, si forte hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit: & utrum nihil intersit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, utrum fallens, sicut in ecclesia, vel in ea, qua putatur ecclesia: an jocans, vel in mimo i. & infra. ¶ Veruntamen, si quis forte me in eo concilio constitutum, ubi talium rerum quaestio versaretur, non praecedentibus meritis 2, quorum sententiam sequi mallem, argeret ut dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo at-

a al. &. b al. nomen. orig. c Sentent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. cap. 160. Pann. l. 1. c. 28. d al. quam. e Ivo p. 1. c. 161. Pann. lib. 7. c. 72. S. Th. 3. quest. 66. art. 6. f al. definitum vicinis. Ivo g al. commemorati. h Infra ead. multi sunt. i Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 162.

estus essent, quo etiam, cum ista dicerem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui ubique, & à quibuscumque illud verbis Evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritualem non proficeret, si charitate caruissent, qua catholice infereretur ecclesiae. [Si enim habeam 3, inquit, fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum:] sicut jam praeferis majorum statutus non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id acciperent, in ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est, [ex b nobis exierunt.] Vbi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & joculariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum iudicium per aliquis revelationis oraculum concordioratione, & impensis supplicii devotione gemitibus implorandum esse censebam: ita sane, ut post me dicturos sententias, si e quid jam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem.

1 ¶ Sicut in mimo] *Hic apud B. Augustinum, & Ivoem multa sunt interjecta, quae ad sequentia percipienda opera praetermitti debent.*

2 ¶ Meritis] *In originali, & apud Ivoem est, talibus. Sed ibi glossam non est mutatum. Multa vero alia emendata sunt.*

3 ¶ Habeam, inquit, fidem] *Sine charitate potest haberi vera fides, sed non vera fides virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secundae, quasi. 4. art. 3. Quod autem glossa videtur non satis percipisse.*

C. XXXII. ¶ Non reiteratur baptismus quod in fide sancta immutatur ab haereticis praestatur.

Idem lib. 1. contra Donatistas, c. 1.

¶ **O**stenditur illis d. impie facere, qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos recte facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audeamus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem à nobis recesserunt, in quo à nobis dissentiunt. *Item paulo superius.* ¶ Sacramentum est baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento injuria facienda est. Si discedit à malis, utrunque discedit: si permanet in malis, utrunque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab unitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat. *Item eodem libr. cap. 12.* ¶ Si ergo ad baptismum fictus accessit, dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant, quod volunt: utrumlibet elegerint, sufficere nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo Spiritus Sanctus discipulorum effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint non esse dimissa, quare, si postea fictionem suam corde concussit, & vero dolore fateretur, an denovo baptizandus iudicaretur? Quod si demeritissimum est dicere, faterentur vero baptismum Christi baptizari posse hominem, & tamen cor ejus in malitia, vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem non sinere fieri: atque ita intelligant in communionibus ab ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratio datur, & sumitur: qui tamen tunc proficit ad remissionem peccatorum, cum quis b

a 1. Corin. 13. b 1. Ioan. 2. c no quid. d orig. e Ivo ab. e Panorm. lib. 1. cap. 87. f alit. Si. g Sentent. 4. distinct. 4. h al. quisque.

reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exiit, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur.

C. XXXIII. ¶ Valet ad salutem baptismus, etsi non ea fide parentis offeratur.

Item in epistola 23. ad Bonifacium.

¶ **N**on a illud temoveat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regeneretur aeternam: sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

C. XXXIV. ¶ Effusio sanguinis implet vicem baptismi.

Item de unico baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 22.

¶ **B**aptismi b. vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: e [hodie mecum eris in paradiso.] non leve documentum idem B. Cyprianus d. assumit. Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conversionemque e cordis, si forte celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinororum suorum: nec quia credidit, passus est, sed dum paritur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: f [corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem,] in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *Et infra, cap. 24.*

¶ Et sicut g in illo latrone, quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus b, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex aetatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. *Item contra Lucianum Pelagianum, lib. 6. cap. 4.*

¶ Alienum quippe opus est, cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero. *Item eodem libr. 4. contra Donatistas, cap. 22.* ¶ Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritualiter affuit: sic & cum ipsa praesto est, si per necessitatem desit, quod latroni affuit, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas ecclesiae, cum parvuli infantes baptizantur, qui recte nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit, quin etiam flendo, & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, mysticis ipsis vocibus obstreperunt: & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari. *Item c. 25.* ¶ Quibus r rebus omnibus ostenditur, aliud esse sacramentum baptismi, aliud conversionem cordis: sed salutem hominis ex utroque compleri. Nec si unum eorum defuerit, ideo putare debemus consequens esse, ut alterum desit: quia & illud sine isto potest esse in infante: & hoc sine illo potuit esse in latrone, complemente Deo, sive in illo, sive in isto, quia non ex voluntate defuisset.

a al. Nec. infra ead. quart. 129. Sent. 4. dist. 6. Panorm. l. 1. cap. 35. Poly. 13. tit. 10. Ivo p. 1. cap. 171. b Sent. 4. dist. 4. Ivo p. 1. c. 177. Panorm. lib. 1. c. 109. c Luc. 23. d Ad Iubajantum. e al. confessionem. f Rom. 10. g Vide lib. 2. retrad. c. 28. h Infra ead. cum pro parvulis.

Cum verò ex voluntate alteri horum defuerit, reatu hominem involvi. Et baptismus quidem potest inesse, ubi conversio cordis defuerit. Conversio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest. Neque enim ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur.

¶ Quibus rebus] *Hu verbis apud B. Augustinum attestant ea, que leguntur. 7. ca. cum pro parvulis.*

C. XXXV. ¶ Non baptizatur in homine, quidquid in eo est.

Idem contra Iulianum, lib. 6. c. 6.

Siquidquid a in homine est, quando baptizatur, baptizari & sanctificari putandum est, dicturus es & ipsa in illo baptizari & sanctificari, quæ in intestinis & vesica sunt, per digestionem corporis digerenda: dicturus es baptizari & sanctificari hominem in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat, & ideò baptizari jam non debere, qui nascitur: postremò dicturus es & ipsas baptizari & sanctificari febres, quando baptizantur agroti.

C. XXXVI. ¶ Valet baptisma, etsi per laicos ministratur.

Idem ad Fortunatum.

Sanctum b est baptisma per seipsum, quod datum est in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ita ut in eodem sacramento sit etiam auctoritas traditionis per Dominum nostrum ad Apostolos, per illos autem ad Episcopos, & alios sacerdotes, vel etiam laicos Christianos ab eadem origine & stirpe venientes. ¶ Infrà. 1. ¶ Nam cum illa historia narratur, omnes, qui audiunt, propè ad lachrymas movet. Cum in navi quadam fidelis nullus esset, præter unum poenitentem, cepit imminere naufragium. Erat ibi quidam non immemor salutis suæ, & sacramenti vehementissimus flagitator: nec erat aliquis, qui dare posset, nisi poenitens ille. Accepit enim, sed pro peccato, de quo agebat poenitentiam, amiserat sanctitatem, sed non amiserat sacramentum. Nam si hoc amittunt peccantes, cum reconciliantur post poenitentiam, quare non iterum baptizantur? Dedit ergo quod acceperat: & ne periculose vitam finiret, non reconciliatus, petiit ab eo ipso, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret, & factum est: naufragium evaserunt. Cognitum habes, quod fecerunt. Nemo exiit eorum, qui non pium animum ita crederet, ut consiliis eorum illo periculo Dominum crederet affuisse. Motus enim animus religiosus, & supplex ab homine exegit sacramentum: à Deo ipse impetravit sanctitatem. Quod si forte hoc, quod narraui de his, qui naufragio imminente periclitabantur, non vult aliquis credere (non enim hoc scripturarum divinarum auctoritas, sed incerto auctore fama commendat), non repugnabo: sed interrogabo, si tale aliquid contingat, quid futurum est? Non enim potest quisquam dicere relinquendum esse illum, qui morte imminente baptizari desiderat. Quem baptizatum à poenitente quisquis non credit contigisse, oportet, ut credat posse contingere.

¶ Et infrà] *Hic apud Ivo nemò instruitur verba capituli, in necessitate, sup. cad.*

C. XXXVII. ¶ Quamvis rectè vivat catechumenus, sine baptismo non potest salvari.

Idem ad eundem.

Catechumenus c, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto 1 martyrio, ubi tota baptismi sacramenta com-

plentur. Baptizandus confiteatur fidem suam coram sacerdote, & interrogatus respondet. Hoc & marty coram persecutore facit, qui & confiteatur fidem suam, & interrogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur. Et hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne. Ille manus impositione Pontificis accipit Spiritum Sanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus Sancti, dum non est visus, qui loquitur, sed Spiritus Patris, qui loquitur in illo. Ille communicat Eucharistia in commemorationem mortis Domini: hic ipsi Christo commoritur. Ille confiteatur se mundi actibus renunciaturum: hic ipsi renunciat vitæ. Illi peccata omnia remittuntur: in isto extinguuntur.

¶ Excepto] *Emendatum est ex originali, & Magistro. Atque legebatur, excepto duntaxat, nisi martyrii completi sacramentum.*

C. XXXVIII. ¶ Non reiteratur baptisma, cuius formam constat integre colatam.

Item Leo Papa, epist. 90. ad Rusticum, c. 16.

H, de quibus a scripti sunt, qui se baptizatos sciunt, sed cuius fidei fuerint, qui eos baptizavere, se nescire profitentur; quolibet modo formam baptismatis acceperint, rebaptizandi non sunt: sed per manus impositionem invocata virtute Spiritus Sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulantur.

C. XXXIX. ¶ Et per bonos & malos ministros aqua baptizatur Orestius.

Item Augustinus super Ioh. tract. 5. ad c. 1.

Lud est b baptizare per ministerium: aliud baptizare per potestatem 1. Item infrà. ¶ Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Si quos ergo baptizabat Iudas non sunt iterum baptizati, & quos baptizavit Iohannes, iterum baptizati sunt? Planè iterum: sed non idem erat baptismus. Quos enim baptizavit Iohannes, baptizavit Iohannes: quos autem baptizavit Iudas, Christus baptizavit. Item tractatus sexto. ¶ Per hanc enim potestatem, quam Christus solus sibi tenuit, & in neminem ministrorum transfudit, quamvis per ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat unitas ecclesie, quæ significatur per columbam: de qua dictum est. [Vna est columba mea: una est matris suæ.] Si enim, ut iam dixi, fratres mei, transferretur potestas à Domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent: & iam non flaret unitas baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret Dominus noster Iesus Christus ad baptismum, descendit columba 2 in aquam: cognovit Iohannes quidam proprium ei, cui hoc dictum est: [d Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto.] Noverat, quis ipse baptizabat in Spiritu Sancto: sed quia tali proprietate, potestas ab eo non transiret in alterum, quamvis eo donante, hoc ibi didicit. Item tractatus 80. [¶] Iam e vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis. Quare non ait, mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait: [propter verbum, quod locutus sum vobis.] nisi quia & in aqua verbum mûdavit 3 Item tractatus. ¶ Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo: computo illum cum Petro: cum istis computo iustos ministros. Qui verò & iusti ministri gloriam suam non querunt (ministri enim sunt) pro ducib, 4 haberi nolunt: spem in se poni erubescunt. Ergo computo cum Paulo iustum ministrum. Quid enim dicit Paulus? [Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.]

a Ivo p. 1. c. 184. b Ivo p. 1. c. 191. c Habetur in libro de dogmatibus, eccles. 74. Sem. 4. dist. 4. Polyc. 13. tit. 20. Euseb. 1. 4. c. 16. Ivo p. 1. c. 211. Pam. 1. 1. c. 107. & 108.

a Polyc. ib. Anf. Lg. c. 6. Euseb. 1. 4. c. 42. Ivo p. 1. c. 296. Pam. 1. 1. c. 91. b Sem. 4. dist. 5. c Can. 6. d Ioh. 1. c. Ioh. 1. f Beda ad Rom. 10. 1. 9. 1. si iustus. & sup. cad. si iustus. g al. verb. h iudicibus. orig. i 1. Cor. 2.

1 ¶ Per potestatem in Hic apud B. Augustinum sequitur c. Baptismus supra ead. relatum.

2 ¶ Descendit columba] Tota hac pars, que auctori glossæ difficultatem fecit, depravata est. Nam in originali sic legitur. Antequam venisset Dominus noster Iesus Christus ad baptismum, descendit columba: in qua cognovit Iohannes quidam proprium, cum ei dicitum esset, [super quem videtur Spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizatus in Spiritu Sancto] noverat, quis ipse, &c.

3 ¶ Mundat] Apud B. Augustinum post hæc verba sequitur c. de rebus, sup. 1. g. r.

C. XL. ¶ Nec baptisma, nec baptizandi potestatem schismatica amittunt.

Item in lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 1.

Nillus autem a illorum negat habere baptismum veliam apostatas: quibus utique redeuntibus, & per penitentiam convertis, dum non redditur, amitti non potuisse iudicatur. Sic & illi, qui per sacrilegium schismatis ab ecclesiæ communione discedunt, habent utique baptismum, quem prius quam discederent, acceperunt. Nam & ipsi, si redeant, non eis iterum datur. Unde ostenditur illud, quod acceperant in unitate positi, non potuisse amittere ab unitate separatos. Quod si haberi foris potest, etiam dari cut non potest? Si dicis, non recte foris datur: respondemus, sicut non recte foris habetur, & tamen habetur, sic non recte datur, sed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiiter haberi, quod extra unitatem inutiliter habebatur: sic per eandem reconciliationem incipit utiiter esse, quod extra eam inutiliter datum est. Item lib. 3. cap. 19.

¶ Hæretici sacramenta b, & scripturas habent ad spem, non ad salutem. Item lib. 4. cap. 11. ¶ Perfidus & blasphemus si in perfidia, & blasphemia permanferit, nec extra ecclesiam, nec intra ecclesiam remissionem accipit peccatorum, aut si propter vim sacramenti ad partem temporis accipit, & foris, & intus eadem vis operatur: sicut vis nominis Christi expulsionem demonum foris etiam operabatur.

¶ Hæretici] Sic etiam refertur in Polycarpo. Apud B. Augustinum loco indicato hæc sunt inventa. Ut eorum error veritas appelleretur, & scelus eorum, iustitia putetur propter sacramenta, & scripturas, quas tenent ad spem, non ad salutem.

C. XLI. ¶ Mali non sua potestate, sed Christi virtute baptismum ministrant.

Item ibidem libr. 3. capite 20.

¶ Quomodo exaudit Deus homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quæ tamen omnia & sunt, & valent etiam per homicidas, id est, per eos, qui odierunt & fratres. Etiam in ipsa intus ecclesia, cum dare nemo possit, quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum Sanctum? & tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ipso baptizante Spiritum Sanctum. Quæ propter sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipsam verò gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos; & idem remissionem peccatorum vel per seipsum facit, vel per illius columba membra, quibus ait: [si cui dimiseritis, dimittentur: & si cui teneveritis, tenebuntur.] ¶ Manus h impositio si non adhibetur ab hæretico venienti, prout charitatis rationem copulationem (quod est maximum donum Spiritus Sancti: sine quo non valent ad salutem quæcunque

alia sancta in homine fuerint) manus hæreticis correctis imponitur. Induunt a autem homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum & bonis & malis potest esse commune: hoc autem alterum proprium est bonorum & piorum. ¶ Non b ob aliud vitium est quibusdam etiam egregiis vitis antistitibus Christi (inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat) non esse posse apud hæreticos, vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum c ab effectu, vel usu sacramenti; & quia eius effectus, atque usus in liberatione a peccatis, & cordis reformatione apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. Sed convertentibus oculis ad interioris palæ multitudinem, (cum & hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, & perditè vivunt, appareant remissionem d peccatorum nec dare posse, nec habere, quia non malignis, sed bonis filiis dicitum est, [si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui teneveritis, tenebuntur.] habere tamen, & dare, & accipere baptismi sacramentum;) satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholice & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianæ unitatis salutem ab errore corrigi, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quam improbari: quandoquidem ipsum characterem mulci & lupi, & lupis insigunt: qui videntur quidem intus esse, verum tamen ad illam ovem, quæ ex multis una est, non pertinent. ¶ Cum e malus tradit baptismum bono, id est, in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter bonum sacramentum, quod traditur, & bonam fidem, cui traditur, tradentis malitia f non separatur: & cum illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur ab eis, quibus ipsa veraci confessione coniungitur, Spiritus Sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi charitate coherentibus, sive se noverint corporaliter, sive non noverint. Similiter cum alicujus peccata tenentur, ab eis utique tenentur, a quibus ille cordis pravitate disjungitur, sive notis corporaliter, sive ignotis. ¶ Omnes g mali spiritualiter a bonis sejuncti sunt. Si tamen etiam corporaliter aperta diffensione separantur, pejores fiunt. Sed nihil interest ad baptismi sanctitatem, quanto quisque pejor id habeat, & quanto pejori tradat: Potest tamen tradere separatus, sicut potest habere separatus. Sed quàm perniciosum est habere, tam perniciosum est tradere. Ille autem, cui traditur, potest salubriter accipere, si ipse non separatus acceperit urgente mortis necessitate. ¶ Cur h hæretici foris baptizare non possunt? an quia pejores sunt eo ipso, quod foris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi, quanto pejor id tradat. Neque enim tantum interest inter malum & pejorem, quantum interest inter bonum & malum; & tamen cum baptizat malus, non aliud dat, quàm bonus. Ergo & cum baptizat pejor, non aliud dat, quàm ille, qui minus est malus. An forte non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sacramentum pertinet, ut foris dari non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset: & toties necesse esset baptizari, quoties recedens quisque ab ecclesia rursus ad ecclesiam remeasset. His 2, qui ficto & corde baptizantur, aut peccata nulla tenus dimittuntur, quia Spiritus disciplinæ effugiet fictum, aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa iterum per fictionem replicantur, ut & illud verum sit. [Quotquot i ita Christo baptizati estis, Christum induistis.] & illud:

a Ibid. cap. 24. b lib. 6. cap. 1. c 1. quest. 1. etiam corde. d 1. g. 1. remissionem. e Eod. lib. c. 4. f malitia superatur.] veralestia g Ibid. c. 5. Eug. ppus l. 2. c. 224. h Ibid. cap. 24. i Ipsi.] orig. k Ex eod. l. 12. sup. ead. ostenditur. Senz. 4. dist. 4. l Galat. 3.

C. XLIX. Quod boni & mali sacramenta ecclesie communia sunt. Idem in libro de baptismo.

Unitas ecclesie, quae late patet, in sacramentorum videlicet societate & communione: quae complectitur a cum gravis etiam paleas: quando eas corporali- ter misistis partitur, ut neque illas iusti vident, neque ab illis iusti videntur. Sic sunt in ecclesia homines mali, qui in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

Hinc capiti sententia usque, ad vers. Sic sunt, habetur in libro de unico baptismo contra Pelagianum, c. 14. & 15.

[Sicut] Sententia sumpta est ex B. Augustino in epistola primam Iohanni, & Beda in eodem locum: Glossa autem ad Iohanni ibidem sic habet: Sic sunt fidei in ecclesia, quomodo humores mali in corpore: quando evomuntur, relevatur corpus, sic quando exeunt mali, relevatur ecclesia.

C. L. Non transit ad aquam baptismi malitia benedictio.

Idem de unico baptismo contra Donatistas, lib. 3. cap. 10.

Non est aqua profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur: etiam si a profanis, & adulteris invocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsam nomen adulterum est.

C. LI. Non est rebaptizandus, qui ab hereticis baptizatus.

Item Beda homilia 30. ad cap. 3. Ioannis.

Sive hereticus, sive schismaticus, sive facinorosus quilibet in confessione sanctae Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, a bonis catholicis rebaptizari: ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. LII. Baptizari a paganis, in nomine baptizatur Trinitatis.

Item Gregorius secundus Constanti Episcopo, epist. ult.

Vos a paganis baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denique baptizetis in nomine Trinitatis, mandamus.

C. LIII. Sine exorcismis & exsufflationibus nullus baptizetur.

Item Caesarius Papa Episcopus Galliarum, epist. 1. cap. 12.

Sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae adeant, quam exorcismis & exsufflationibus clericorum, Spiritibus eis immundis abiciatur.

C. LIV. Officium baptizandi catechumens praeveniatur.

Item Rabanus de institutione clericorum, lib. 1. cap. 27.

Ante baptismum & catechizandi debet hominem apparere officium, ut fidei primum catechumenus accipiat roscimentum. Item ibidem. Prius ipse Iesus in ceteris oculis luto ex sperto facto superlinivit, & sic ad aquam sicut misit: quia prius debet baptizandus fidei incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismum jam ere-dulus admittitur: ut sciat, cuius gratia in eo est particeps, & cui iam debitor fiat deinde eps.

a. Metula. b. Ivo p. 1. c. 116. Pann. l. 1. cap. 34. c. Sent. 4. dist. 1. l. 1. cap. 173. Pannorm. l. 1. c. 88. d. Ivo p. 1. c. 61. e. in lib. de Eccl. dogmatibus, cap. 31. Polyc. l. 3. tit. 20. f. Burch. l. 1. c. 11. Ivo p. 1. c. 205. f. alii. g. Sent. 4. dist. 6. l. 1. c. 11. & 12. Pann. l. 1. c. 34. h. alii in hominem pervenire. i. Ivo p. 1.

C. LV. Quo tempore catechumeni ad exorcismorum purgationem sunt deferendi.

Item ex concilio Bracarensi 2. c. 1.

Ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni concurrant: in quibus viginti diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, spiritualiter doceantur.

C. LVI. Quo tempore competentibus symbolum est praedicandum.

Item ex concilio Agathensi, cap. 13.

Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est, ante octavo dies Dominicae resurrectionis publice in ecclesia competentibus praedicari.

C. LVII. In unaquaque ecclesia baptizandi catechizari possunt.

Item Nicolaus Papa.

Catechismi a baptizandorum a sacerdotibus uniuscuiusque ecclesiae possunt fieri: sicut in sancta hac Romana ecclesia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostrum exhibemus) solenniter fieri comprobantur.

C. LVIII. De eodem.

Item ex concilio Laodicensi, cap. 46.

Baptizandos oportet fidei symbolum discere, & quinta feria ultimae septimanae vel Episcopo, vel Presbyteris reddere.

[Fidei symbolum] Est prisca versio, & sententiam satisfactorie reddit. Hoc autem loco, Grace est, *τὸν τῆς*.

C. LIX. De eodem.

Item ex concilio f. Martini Bracarenfis, cap. 49.

Non liceat ante duas septimanas Paschae, sed antequam ad baptismum suscipere aliquem. Oportet autem, ut in his diebus hi, qui baptizandi sunt, symbolum discant: & in quinta feria novissima septimanae hoc Episcopo, vel Presbytero reddant.

C. LX. Antequam baptizentur, quilibet sunt examinandi.

Item ex concilio Carthaginensi 4. cap. 85.

Baptizandi nomen & suum dent, & diu sub abstinentia vini & carni, ac manus impositionis crebra examinatione baptismum percipiant.

C. LXI. Baptizandi quare exorcizantur, & exsufflantur.

Item Rabanus de institutione clericorum lib. 1. cap. 27.

Postquam se baptizandus per confessionem verae fidei in alterius commendaverit dominium, & per abrenuntiationem a prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sava potestas: ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui Sancto cedat fugiens Spiritus malignus.

C. LXII. De eodem.

Item Augustinus de symbolo, lib. 1. c. 1.

Sicut notis & frater charissimi, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quae decepti hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur.

a. 10. q. 1. placuit. Burch. lib. 4. c. 8. Ivo p. 1. c. 75. & 203. Pann. l. 1. c. 59. b. specialiter. c. vera lectio. c. Burch. l. 4. cap. 29. Ivo p. 1. c. 223. d. Ivo p. 1. c. 82. Pann. l. 1. c. 40. e. Burch. lib. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 205. f. In capit. synod. Gracarum. g. Burch. l. 4. cap. 11. Ivo p. 1. cap. 206. h. aliter, impositione crebra examinatur. i. Ivo p. 1. cap. 90. Pann. l. 1. c. 41. k. Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 40. Pann. l. 1. c. 42.

C. LXIII. *Quare signetur baptizandus in corde & fronte.*

Item Rabanus de institutione clericorum, lib. 1. cap. 27.

Postea signatur a baptizandus signaculo sancte crucis tam in fronte, quam in corde: ut ab eo tempore ipse apostata diabolus in vase suo pristino, suae interemptionis cognoscens signaculum b, jam sibi deinceps illud sciat esse alienum.

C. LXIV. *Quare super eum orationes dicantur.*

Item ibidem continetur.

Ex hinc jam e dicuntur super eum orationes, ut fiat catechumenus. Tunc datur in baptizando sal benedictum in os, ut per sal typicum, sapientiae sale conditus, foetore careat iniquitatis; & nec a verbis peccatorum ultra putrefiat, sed magis illis servetur ad majorem gratiam percipiendam.

C. LXV. *Quare sale mistantur Catechumeni.*

Item Beda in Esaiam, lib. 1. c. 9.

Sal caelestis d sapientiae, quo initiantur catechumeni, in cunctis operum nostrorum, sacrificiis jubemur offerre.

Antea legebatur in libro Regum.

C. LXVI. *Quare iterum exorcizentur.*

Item Rabanus de institut. cler. lib. 1. cap. 27.

De hinc e iterum exorcizatur diabolus, ut suam nequitiam agnoscat, & justum super se Dei iudicium timens, recedat ab homine: nec jam contendat cum arte sua subvertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo.

C. LXVII. *Quare sacerdotes exorcizando demonia repellunt.*

Item Gregorius Papa in homilia 29. Evangel.

Sacerdotes s cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi demonia eiciunt?

C. LXVIII. *Quare de saliva, nares & aures tanguntur.*

Item Rabanus de institut. cleric. lib. 1. cap. 27.

Postea tanguntur g ei nares & aures cum saliva: & dicitur ei verbum illud Evangelicum, quod Iesus quando surdum & mutum sanavit, tangens cum spuro linguam ejus, & mittens digitos in auriculas ejus, dixit: [Effata h, quod est, adaperire.] Hoc enim sacramentum hic agitur, ut per salivam typicam sacerdotis, & tactum, sapientia & virtus divina salutem ejusdem catechumeni operetur: ut aperiantur, ei nares ad accipiendum odorem notitiae Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei, ut i aperiantur, ei sensus in intimo corde ad respondendum.

¶ ¶ Vt aperiantur] In originali, & apud Ivo nem legitur, ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis respondendum.

C. LXIX. *Quare nares, non ora baptizandorum Episcopus tangit.*

Item Ambrosius de sacramentis, lib. 1. cap. 1.

Propter s gloriam k, muneris & operis non os tangit Episcopus, sed nares. Quare nares? ut bonum odorem accipias pietatis aeternae.

a Ivo part. 1. c. 95. Pam. l. 1. c. 43. b al. signum. c Ivo p. 1. c. 97. & 99. Pam. l. 1. c. 44. d Ivo p. 1. c. 100. Pam. l. 1. cap. 45. e Ivo p. 1. c. 102. Pam. l. 1. c. 46. f Ivo p. 1. c. 103. Pam. l. 1. c. 47. g Ivo p. 1. c. 104. Pam. l. 1. c. 48. h Marc. 7. i Ivo p. 1. c. 106. Pam. l. 1. c. 46. k gratiam operis & muneris. orig.

C. LXX. *Quare a sacerdote inungitur.*

Item Rabanus de instit. cler. l. 1. c. 27.

Deinde a b sacerdote inungitur, ut sacrum baptismum cum fide accepta, custodiat. Vngitur tunc illius pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sanctae Trinitatis mens ejus confortetur. Vngitur & inter scapulas de eodem oleo, ut undique muniatur, & ad bona opera faciendam de Dei gratiam e roboretur. Item e. 21.

¶ Consecratur post haec tons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit.

C. LXXI. *Quomodo fontem baptismi Trinitati praesentia consecrat.*

Item Ambrosius in libro secundo de sacramentis, cap. 1.

Venit d sacerdos ad e fontem, dicit precem, invocat Patris nomen, praesentiam Filii & Spiritus sancti, utitur verbis caelestibus. Coelestia verba, quae Christi sunt. Praesentia Trinitatis adest: operatur sermo veteris: ubi descendit Spiritus, primo quasi columba descendit, ut increduli vocarentur ad fidem. In principio fontem debuit esse: in posterioribus debet esse perfectus. Apostolis enim Spiritus sanctus datus est in igneis linguis propter incredulos: nobis jam in plenitudine ecclesiae non per signa, sed per fidem veritas est colligenda.

¶ Caput hoc aliquot locis in nimis prope angustias concisionem est. Quare praestat originale ipsum adire.

C. LXXII. *Quare verba errorum per imperitiam prolata non impediunt aque sanctificationem.*

Item Augustinus de unico baptismo, lib. 1. c. 25.

Si non f sanctificatur aqua, cum aliqui erroris ps verba per imperitiam peccator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa ecclesia non sanctificantur aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatae: & multa in eis reperuntur contra catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos baptizatos, cum illa preces dictae super aquam fuissent, jubebantur denuo baptizari? Quid ita? quia plerumque preces vitium superat precantis affectus: & quia illa certa Evangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuentur, quaeque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur: quemadmodum daemonium Christi nomine excluditur. Nam utique haereticus si afferat precem vitiosam, nec habet at bonum charitatis affectum, quo possit illa imperitia superari (& ideo similis est ei, quicumque in ipsa catholica invidus & malevolus, quales arguit illic Cyprianus) afferat etiam, ut fieri solet, aliquam precem, in qua loquatur contra regulam fidei (multi quippe iterant in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab haereticis compositas, & per ignorantiam simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis, arbitantes quod bona sint), nec tamen quod in eis peius est, evacuat illa, quae ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuat.

C. LXXIII. *Quid significent mysteria, quae in fonte baptismi celebrantur.*

Item Augustinus ad Neophytos, homilia 1.

Prima igitur g, & secunda praedicatione de bps tantum locuti sumus, quae vobis, priusquam ad fontem sanctum veniretis, iuxta catholice ecclesiae instituta tradidimus. Et quid significaret unctio, quae

a Ivo p. 1. c. 108. Pam. lib. 1. c. 50. b aliter benedictione fons dotali munitur. c al. gloriam. d Ivo p. 1. c. 110. Pam. l. 1. c. 100. Ivo part. 1. cap. 11. e precem dicit ad fontem. orig. lib. 1. c. 21. f Alg. l. 3. c. 13. Ivo p. 1. c. 113. Pam. l. 1. c. 52. & 53. g Ivo p. 1. c. 104. Pam. l. 1. c. 51. h al. regula. diversis

diversis corporis nostri adhibita partibus, diversum intellectum designat (prout Dominus donare dignatus est) interpretati sumus, cum ostenderemus vos per a quam sanctificationis ad auditum plenae fidei preparatos, & ad bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde ad abrenuntiandum diabolo esse communitos. Nunc vero de interioribus jam mysteriis locuti sumus, quae in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa b enim certissima cautione, qua vos abrenunciare omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus eius, & omni fornicationi diaboli spondidistis, descendistis in fontem sacrum, fontem redemptionis, fontem sanctificationis virtutis caelestis. In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus. Credis in Deum patrem omnipotentem? Respondistis, Credo. Rursus interrogavimus, Credis & in Iesum Christum filium eius, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine? Respondistis singuli, Credo. Iterum interrogavimus, Credis & Spiritum sanctum? Respondistis similiter, Credo. Hoc autem secimus iuxta Domini nostri Iesu Christi Salvatoris imperium: qui, cum ad patrem in caelum ascenderet, discipulis suis; id est, Apostolis mandavit, dicens; [Euntes & docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.] Item Quod d autem interrogavimus, Credis in sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum credatur, sic & in ecclesiam sanctam catholicam: quae propterea sancta & catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in ecclesiam, quasi in Deum crederetis: sed intelligite nos dicere, & dixisse, ut in ecclesia sancta catholica convertentes in Deum, crederetis: crederetis etiam resurrectionem carnis, quae futura est.

¶ Credis sanctam?] Legebatur, in sanctam. Inducta est particula, in, ex aliquot versibus, & Ivone. Atque ita loquendum docet Sape Augustinus.

C. LXXIII. ¶ Aliorum fide & professione parvuli baptizantur.

Item Indorus de officio, lib. 2. cap. 24. ¶ Avialisio & proficiente baptizantur, quia adhuc loqui, vel credere nesciunt, sicut etiam agri, muti, & surdi, quorum vice alius proficitur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. ¶ Aliorum testimonio agratantes sunt baptizandi.

Item ex concilio f Carthaginiensi 3. cap. 37. ¶ Egredientes, si pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizantur. Similiter & de poenitentibus agendum est.

¶ Voluntas eorum?] Nihil mutatum est ob id in verbo, dixerit. Sed in omnibus vetus Gratianus exemplarius, & in concilio Carthaginiensi tertio, & in concilio Africano in corpore conciliorum tribus tomis impresso, & apud Ivonem, qui citat Isidorum, legitur. Cum voluntas eorum testimonium sui dixerint. In eodem autem Africano, in codice canonum, & in Carthaginiensi recentiore etiam exemplum, & apud Burchardum est. Cum voluntas eorum testimonium hi, qui suis periculo proprio assuere, dixerint. In Carthaginiensi autem Gratiano, in re verba desumpta sunt ad ad dicitur baptizantur.

C. LXXVI. ¶ Sacramentum fidei, non ipsa fidei parvulum facit fidem.

Item Augustinus epist. 23. ad Bonifacium. ¶ Nihil aliud g credere, quam fidem habere: ac per hoc, cum responderet parvulus credere, qui

a. 1. Cor. 1. b. Sent. 4. dist. 6. c. Matr. 28. d. Serm. 181. de temp. c. 12. e. Sent. ibidem. f. Et in Africa. c. 12. Burch. l. 4. cap. 23. g. Pam. l. 1. c. 19. h. Rom. 6. i. Burch. l. 4. cap. 23. l. 1. c. 328. Pam. l. 1. c. 58. k. Matr. 28. l. Et in Tolet. 4. cap. 5. & in Vuormaciensi, c. 5. m. Sent. ibidem. Poylic. lib. 3. tit. 10. Ansel. lib. 9. cap. 61. lvo par. 1. cap. 130. Panormi. lib. 1. cap. 60.

fidei nondum habet a affectum, responderet fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum; propter conversionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem b pertinet sacramenti. Item infra. ¶ Parvulum e etiam nondum fides illa, quae in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere responderet, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo d, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. ¶ Alterius professionem valet ei, qui per se respondere potest. Item in lib. 4. de baptismo, cap. 24.

Cum pro e parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet: [A. tatem f habet: ipse pro se loquatur.]

C. LXXVIII. ¶ Quare trina mersio in baptismate celebratur. Item Augustinus in homilia tertia.

Postquam g vos credere promissistis, tertio capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctae Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum Dominicae exprimit sepulturae, per quam Christo conspulti estis in baptismo, & b cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando, vivatis.

C. LXXIX. ¶ De his, qui semel, non tertio in baptismate merguntur. Item ex canonibus Apostolorum, c. 50.

Si quis presbyter i, aut Episcopus non trinam mentionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate [quod i dari a quibusdam jubetur in morte Domini] deponatur. Non k enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate: sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

¶ Quod dari?] Prisca versio hoc tantum loco discrepat a Gratiano. Sic enim in ea legitur, quod dari videtur in morte Domini, eodem modo apud Burchardum. Ivo habet, quod dari jubetur in Domini mortem: Graecae autem est, αὐτὸν ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς τοῦ θανάτου τοῦ κυρίου διδόντος, id est, sed unicam mentionem, quae in mortem Domini datur.

C. LXXX. ¶ De eodem. Item Gregorius Leandro l Episcopo Hispaniarum, lib. 1. epist. 41.

DE trina mersione baptismatis nihil respondere verius potest, quam quod ipsi sensistis: quia in una fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, triduanam sepulturae sacramenta significamus: ut, dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduanis temporis exprimat. Quod si quis forte etiam pro summa Trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obstitit baptizandos semel in aquis mergere; quia dum in tri-

a al. deflection. b al. celebratorem. c Infra ead. ca. quaris. d al. abnendo. e Sup. ea. Baptis. vicem. Sent. ibid. lvo par. 1. cap. 15. f Ioan. 9. g Senten. 4. dist. 3. lvo par. 1. cap. 194. Pam. l. 1. cap. 57. h Rom. 6. i Burch. l. 4. cap. 23. lvo par. 1. c. 328. Pam. l. 1. c. 58. k Matr. 28. l Et in Tolet. 4. cap. 5. & in Vuormaciensi, c. 5. m. Sent. ibidem. Poylic. lib. 3. tit. 10. Ansel. lib. 9. cap. 61. lvo par. 1. cap. 130. Panormi. lib. 1. cap. 60.

bus personis a una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismo vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus personibus personarum trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari.

C. LXXXI. ¶ De eodem. Item Hieronymus super epistolam ad Ephesios b, lib. 2. ad c. 4.

Eodem modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum baptizantur, & ter merguntur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum, & non baptizantur in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. Item infra. ¶ Potest unum baptisma & ita dici, quod licet ter baptizemur propter mysterium Trinitatis, tamen unum baptisma reputetur.

¶ Locupletatum & emendatum est caput hoc ex originali.

C. LXXXII. ¶ De his, qui in nomine Christi semel tantum mergunt.

Item Pelagius Papa, Gaudenzio Episcopo.

Multi sunt d, qui in nomine solummodo Christi una etiam merione se afferunt baptizare. Evangelicum verò præceptum ipso Deo & Domino Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam merione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino discipulis suis: [Itē e, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.]

¶ Spiritus sancti] hic videtur sequi c. Si revera, sup. ead.

C. LXXXIII. ¶ In invocatione Trinitatis tertio in baptismo mergere debemus.

Item Zacharias P. P. Bonifacio Episcopo, in epist. cuius initium, [Sacri luminibus.]

IN synodo s Anglorum decretum, & iudicium firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicumque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est: quia si locus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit baptizatus. Hoc quoque observari in prædicta synodo sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptisma esse verum non posset. Quod pro certo verum est: quia qui unam ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem, & Filium, si confessus non fuerit & Spiritum sanctum, neque Patrem habet, neque Filium: & qui confessus fuerit Patrem, & Spiritum sanctum, & Filium non fuerit confessus, neque Patrem habet, neque Spiritum sanctum, sed vacuus est à divina gratia.

C. LXXXIV. ¶ Rebaptizentur, qui in nomine Trinitatis baptizati non fuerint.

Item Gregorius Quirino Episcopo in Iberia, lib. 9. epist. 81.

Hi verò hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani g, & Cataphryges h (quia & illi Christum Dominum non credunt: & isti sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt: quorum similes multi sunt) & alii tales, cum ad sanctam ecclesiam

a al. substentiu. b Ad vers. [Unus dominus.] Ivo part. 1. c. 131. Pann. lib. 1. cap. 61. d Ivo p. 1. c. 61. Pann. lib. 1. cap. 62. e Mar. 16. f Sent. 4. dist. 3. Ivo p. 1. c. 109. Pannorm. lib. 1. c. 63. g al. Bonifaci. h 1. q. 1. si quis. Ivo p. 1. c. 113. Pann. lib. 1. c. 64.

veniunt, baptizantur: quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime peccerunt.

C. LXXXV. ¶ Semel in baptismo mergere licet. Item ex Concilio Toletano, 4. c. 5.

Propter a vitandum schismatis-scandalum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi merionem.

C. LXXXVI. ¶ De sacerdote, qui per ignorantiam lingua latina in invocatione Trinitatis deliquit.

Item Zacharias Papa, Bonifacio Episcopo, in Epistola decretali.

Retulerunt b nuntii tui, quòd fuerit in eadem provincia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, nesciens latini eloqui, infringens linguam diceret: baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritu sancta. Ac per hoc tua reverendissime fraternitas consideravit eos rebaptizare. Sed sanctissime frater, si ille, qui baptizavit, non errore introducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra facti sumus baptizans dixisset, non possumus consentire, ut deus baptizentur.

¶ Nuntii tui] Ha dua voces addita videntur à Gregoriano (querquam Virgilius & Sidonius, qui hoc retulerunt, proprio nuntii Bonifaci non fuissent) ne ea, qua in epistola antecedunt, referre cogatur: quod tamen Eusebius & Hieronymus.

C. LXXXVII. ¶ Quare baptizati à sacerdote mergantur.

Item Ambrosius de sacramentis, tractatu, seu lib. 1. c. 2.

VENISTI e ad fontem: ingressus es: considera, quid d videris: quid locutus sis, considera e: repute diligenter: occurrit tibi levitas: occurrit presbyter; unctus es, quasi athleta Christi: ut i ad baptismum catechumenus accedas.

¶ Ut ad baptismum] Ita etiam Ivo, & alii glossæ ad vers. unctus. videtur huc spectasse: sed tota hæc clausula abest ab originali, in quo huius loca sunt verba hæc, quasi factamen huius sæculi luctaturus, professus es luctamina tui certamina.

C. LXXXVIII. ¶ Quare baptizati à presbytero unctur in cerebro.

Item Rabanus de insti. cleric. lib. 1. cap. 28.

Postquam f ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro crismate, sequente simul & oratione, ut regi Christi participet, & à Christo Christianus possit vocari.

C. LXXXIX. ¶ Quid super baptismum à sacerdote dicitur.

Item Ambrosius de sacramentis, tract. seu lib. 2. c. 7.

EMERISTI i g: venisti ad sacerdotem. Quid tibi dixit? [Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, imple te unguat in vitam æternam.] Vide, ubi unctus es: in vitam, inquit, æternam.

¶ Emeristi] Sic apud Ivo. In originali est: Ergo meristi, eodem sensu, quem elicit auctor glossæ ex verbis, Emeristi. Frequens autem est apud B. Ambrosium istius vocabuli in hæc sententiam usus.

a Ivo p. 1. cap. 129. Pannorm. l. 1. cap. 59. b Eusebius lib. 4. cap. 43. Ivo part. 1. cap. 237. Pannorm. l. 1. cap. 65. c al. Venimus. d al. quos. e Ivo p. 1. c. 109. Pannorm. l. 1. cap. 51. f Ivo p. 1. c. 140. Pannorm. l. 1. c. 46. g Ivo p. 1. c. 141. Pann. l. 1. c. 67.

C. CII. ¶ Qui non est baptizatus, nec confirmatus, alium in chrismate, vel baptismate tenere non debet.

Item ex concilio Moguntino.

IN a baptismate, vel in chrismate non potest alium suscipere in filium, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.

C. CIII. ¶ Abbat, vel monacho non licet commatres habere.

Item ex concilio Antiodorensi, c. 25.

NON b licet abbati, vel monacho de baptismate suscipere filios, nec commatres habere.

C. CIV. ¶ De eodem.

Item ex libro capitulorum.

MONACHI c sibi compatres, commatresve non faciunt; nec osculentur feminas.

¶ In indice septimi libri Capitularium numero 494. (nam capita ipsa a 478 usque ad 518. in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur) legitur ut, Ne sibi compatres & commatres monachi faciant.

C. CV. ¶ Qui in baptismate parvulos suscipiunt, pro eis apud Deum fidei iustores existunt.

Item ex sermone S. Augustini post Pascha, qui sic incipit: [Hodie vobis dicitur.]

VOs d ante omnia tam mulieres, quam viros, qui filios in baptismate suscipitis, moneo, ut vos cognoscatis fidei iustores apud Deum extitisse pro illis, quos vobis estis de sacro fonte suscipere. Ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant. & paulo post. Ante omnia symbolum, & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis, quos suscipitis de sacro fonte, ostendite.

¶ Ivo etiam recitat ex Dominica prima post Pascha. In sermone 163. de tempore, apud B. Augustinum hæc leguntur: Quicumque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter susceperunt, cognoscant se pro ipsis fidei iustores apud Deum extitisse: & ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. Similia etiam habentur in sermone 215. qui est secundus Dominica decima post festum Trinitatis.

C. CVI. ¶ Ad baptizandi officium, & ad vestimenta altaris lavanda sacerdos propria debet habere vasa.

Item ex concilio Ilerdensi, c.

OMNIS f presbyter, qui fontem lapideum habere non potest, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra ecclesiam non deponatur. Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa, in quibus nihil aliud fiat.

¶ Similia habentur in ordine Romano de officio divinis, pag. 146.

C. CVII. ¶ Neg. rebaptizationes, neg. reordinationes fieri licet.

Item ex concilio Carthaginiensi, g. tertio, c. 38.

NON licet h fieri rebaptizationes, & reordinationes, vel translationes Episcoporum.

C. CVIII. ¶ De eodem.

Item ex epistola Augustini 203. ad Maximinum.

REbaptizare i hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis k signa perceperit, quæ Christiana tradi-

a Burchard. l. 4. cap. 16. Ivo p. 1. cap. 200. Pannorm. l. 1. cap. 75. b Ivo p. 1. c. 132. Pannorm. l. 1. c. 30. c Ivo par. 1. cap. 13. Pannorm. l. 1. c. 81. d Ivo p. 1. c. 134. & p. 11. cap. 17. Pannorm. l. 1. cap. 82. e al. Meldensi. f Burch. l. 4. cap. 13. Ivo p. 1. cap. 208. g Et in Afric. cap. 15. h al. licet. Ivo p. 1. cap. 152. Pannorm. l. 1. c. 82. i Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 172. Pannorm. l. 1. c. 84. k al. sancto Trinitatis.

dit disciplina, omnino peccatum est: rebaptizate autem catholicum, immanissimum scelus est.

C. CIX. ¶ De Arrianis, quando baptizantur, & quando non.

Item ex concilio Arelatenensi, a. i. c. 2.

DE Arrianis, qui propria lege sua utuntur, placuit, si ad ecclesiam aliqui de hæc hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum: & si perviderint eos in Patre, & Filio, & Spiritu sancto esse baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum. Qui si interrogati non responderint hæc Trinitatem, baptizentur.

¶ Utuntur] In concilio, impresso sequitur, ut rebaptizentur. Ac solito fuisse ab Arrianis rebaptizari catholicos, ac fortasse etiam non catholicos narrat B. Augustinus in libro de hæresi, cap. 49. ceterum in quibusdam pertractis huius concilii conciliis sic legitur, De Afris, quod propria lege sua habetur, ut rebaptizentur placuit: &c. De Afris autem habetur dist. 95. c. Afris. (quod est Gregorius primus: & reperitur in epistola Gregorii secundi ad universum clerum & plebem Turingie) itemq. in synodo Felicis tertii.

C. CX. ¶ Baptizentur de quibus ignoratur, an sint baptizati.

Item Gregorius III.

PARVULOS b, qui parentibus subtrahi sunt, & an baptizati sint ignorant, hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio pollet.

C. CXI. ¶ De eodem.

Item ex concilio Carthaginiensi c. quinto, es.

PLACUIT d de infantibus, quoties non inveniantur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per atatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos: ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purificationem privati. Hinc etiam legati Maurorum fratres nostri consueverunt; quia multos tales a barbaris redimunt. Similiter i & de ecclesiis quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est: id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.

¶ Similiter] Hæc usque ad finem ab hinc a codici regni huius concilii, a. 72. Carthaginiensi canone Graeco, Vuormaciensi, & Burchardo. In canone autem sexta synodo neque illa habentur quæ præcedunt, id est, Hinc etiam, &c.

C. CXII. ¶ De eodem.

Item Leo Papa Zooni Ravennati Episcopo, epist. 35. cap. 1.

CVm e itaque baptismi sui nihil recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter arbitri de eo possit, qui f. sciat consecratum, nec ille qui consecratur. Scimus quidem, inexpiable esse facinus quoties juxta hæreticorum damnata a sanctis Patribus instituta cogitur aliquis lavacrum, quod regenerationis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante sententia g. quæ nobis unam prædicat in Trinitate deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptismate sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur: quoniam non potest in iterationis crimen verti, quod omnino factum esse nescitur. Atque ideo, quoties persona talis inciderit, sollicita primum examinatione discutite, & longo tempore [nisi forte supremum finis imminet] indagate, utrum nemo penitus suo, qui testimonio suo juvare possit, ignorantiam nascentis: &

a Vide Arelatense 2. c. 16. & 17. b Pro parvulis] Ivo par. 1. cap. 146. Pannorm. l. 1. cap. 92. c & in Afric. c. 15. & in Vuormaciensi. 70. & in sexta synodo, c. 81. d Angil. l. 4. c. 15. Burchard. l. 4. cap. 45. Ivo par. 1. c. 147. & 239. Pannorm. l. 1. c. 37. e Ivo par. 1. c. 48. f al. quod. g al. doctrina.

cum confiterit hunc, qui baptismatis indiget sacramento, sola inaniter suspicione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cuius in se nullum sit esse vestigium, nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante do. etur ingressus.

C. CXIII. *¶ De eodem.*
Idem epist. 90. ad Rusticum, c. 16.
Si a nulla extant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus queritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifeste pereant: in quibus quod non offenditur gestum, ratio non finit, ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse, quod ad ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, an quod eorum parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab eorum memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse nescitur: quia non temeritas intervenit presumptionis, ubi est diligentia pietatis.

C. CXIV. *¶ Non baptizatur cum matre, quod quid in ejus corpore est.*
Item Augustinus contra Iulianum, libro sexto, cap. quinto.

Si ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc vero, cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad matris corpus, cum esset in utero, pertinebat.

C. CXV. *¶ Quare non baptizatur cum matre, quae in ejus utero est.*
Item Ildorus lib. 1. sentent. de summa, c. 24.

Qui in matris utero sunt, cum matre baptizati non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest. Neque enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non praecessit. *¶ infra.* **¶** Qui a scelerate vivunt in ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communiione mundari, discant, nihil ad emundationem proficere sibi.

C. CXVI. *¶ De eodem.*
Item ex Concilio e Martini Bracarenensis, c. 14.

Si quae mulier praegnans desideraverit gratiam baptismi percipere, quando voluerit, habeat potestatem. Nam nihil participat in hoc mater infanti, qui nascitur: propterea, quod uniuscujusque propria voluntas in confessione monstratur.

C. CXVII. *¶ De hiis qui ignoranter bis baptizantur.*
Item ex penitentiali Theodori.

Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo poenitere; nisi quod secundum canones ordinati non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. Qui autem non ignari, iterum baptizati sunt,

a Poly. 1. 1. 10. Anst. l. 9. c. 13. Burch. l. 4. c. 44. Ivo p. 1. c. 298. Pann. l. 1. cap. 94. b Ivo p. 1. c. 185. Pann. l. 1. cap. 112. c Sent. 4. dist. 8. Ivo p. 1. c. 185. Pann. l. 1. c. 112. d Supra de consecr. dist. 2. qui fecerunt. e al. capitulum. f Ex conc. Neocaesariensis, c. 6. g Bur. l. 4. c. 51. Ivo p. 1. c. 245. Pann. l. 1. c. 122.

quasi iterum crucifixerint Christum, per septem annos poeniteant quarta, & sexta feria, & tres a Quadragesimas jejurent. Si pro vitio aliquo fecerint, similiter. Si pro munditia putaverint, tribus annis similiter poeniteant.

C. CXVIII. *¶ De hiis qui ex industria bis baptizantur.*
Item Felix Papa tertius, epist. 1. cap. 2. & sequentibus.

Eos d. quos Episcopos, presbyteros, vel diaconos fuisse confiterit, & seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruerit fecisse iacturam, usque ad exitus sui diem in poenitentia (si resipiscant) jacere conveniet, nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse: quibus laica tantum communio in morte est reddenda. **¶** De clericis autem, & monachis, aut puellis Dei, aut secularibus, servari praecipimus hunc tenorem, quem Nicana synodus e circa eos, qui lapsi sunt vel fuerint servandum esse constituit: ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore aut periculo, se, ut rebaptizentur, haereticis impiis dederunt, si tamen eos ex corde poeniteat, tribus annis inter audientes sint: septem autem annis subiaceant inter poenitentes manibus sacerdotum: duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non sinantur offerre: sed tantummodo secularibus in oratione socientur, nec confundantur Deo colla submittere, qui eum non timuit abnegare. **¶** Pueris g autem, quibus quod impubes h sunt, a pubertate i vocabulum est, seu clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur aetatis, aliquandiu sub manus impositione deventis, reddenda communio est: nec eorum est expectanda poenitentia, quos excipit a coercitione censura.

¶ Iacturam] Post haec verba in originali, & apud Burchardum & Ivonem multa inseruntur, quae omnino sunt legendae.

C. CXIX. *¶ Presbyteris baptizatos chrismate ungeri licet.*
Item Innocentius Papa Decentio episcopo, epist. 1. c. 3.

Presbyteris h (seu extra Episcopum, seu presente Episcopo baptizant) chrismate baptizatos ungeri licet: sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum paraclatum.

C. CXX. *¶ Baptizatos in frontibus presbyteris ungeri non licet.*
Item ex regesto Gregorii ad lamarianum episcopum Caralitanum lib. 3. epist. 9.

Presbyteri l baptizatos infantes signare sacro in frontibus chrismate non praesumant. Sed presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungeri debeant in fronte.

C. CXXI. *¶ Chrismatis in pannum secundum litteram, & super alium baptizatum mittere licet.*
Item ex Concilio apud Bellouacum.

Si quis voluerit chrismate n pannum iterum linere, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

a al. quatuor. b al. abstineant. c al. poeniteant. d Bur. l. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 295. e C. 3. f al. popularibus. g C. 4. h al. investes. i al. ambers. j al. puritate. k Beda in Act. Apost. cap. 8. Ildorus de offic. l. 2. c. fin. Allimus de divinis officiis, Sent. 4. dist. 7. Poly. lib. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 267. & 298. Pann. l. 1. c. 16. l Sent. ibid. Burch. l. 4. c. 70. m al. chrismate. n al. chrismatis.

C. CXXII. *De veteri chrismate baptismi consecrare non licet.*

Item ex concilio Lugdunensi.

SI quis de alio chrismate, quam de illo novo, quod proprii Episcopi largitione vel concessione acceperit, baptizare, nisi preoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis ausu, ipse in se flux damnationis protulisse sententiam manifestatur.

C. CXXIII. *Non nisi à proprii Episcopi Presbyteri chrismata accipiunt.*

Item ex concilio apud Valentias.

Presbyteri b, qui diocesanis regunt ecclesias, non à quibuslibet Episcopis, sed à suo, nec per minorem clericum, sed per seipsum, aut per illum, qui ejusdem ordinis sit, ante Pascha solennitatem chrismata petant.

C. CXXIV. *Consecrare chrismata, & per dies consecrata destinare omni tempore Episcopo licet.*

Item ex concilio Martini Bracarenfis, c. 37. & sequentibus.

Omni tempore Episcopo liceat chrismata consecrare, & per suas dioceses destinare, ita ut ad accipiendum chrismata Diaconus aut Subdiaconus ante diem Pascha de singulis ecclesiis ad Episcopum destinetur. Presbyter d praesente Episcopo non signet infantes, nisi forte ab Episcopo fuerit illi praecipuum. Non liceat Presbytero prius Episcopo introire in baptisterium, sed cum Episcopo: nisi forte aut absens fuerit, aut aegrotus.

C. CXXV. *Qui baptizandi recipit officium, sine chrismate proficisci non debet.*

Item ex concilio Arausicano, c. 1.

Nullus e ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi: quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacumque necessitate faciente, chrismatus non fuerit, in confirmatione sacerdos 1 commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est. Non praeducantur f cuiquam hoc dicimus, sed ut necessaria 2 habeatur chrismatio.

1 *¶ Sacerdos commonebitur.] Apud Burchardum & Ivo-
nomem (qui hic caput concludunt, quod citant ex Velsen, c. 5.) sic
legitur, in confirmatione sacerdotis perficietur: aut, ut Ivo,
perficiatur.*

2 *¶ Ut necessaria] Varietas insignis est in editione concilio-
rum Colonienfium trium tomorum. Nam & isto modo legitur, &
hoc, non necessaria habeatur rechrismatio, & non necessa-
ria habeatur chrismatio repetita. & , necessaria habeatur
chrismatio repetita, qua sola lectio retenta est in editione qua-
tuor tomorum.*

C. CXXVI. *Antequam chrismata infundantur, ad aspergendum aquam de fonte accipere licet.*

Item Capitularium lib. 6. c. 77.

In sabbatho & sancto Pascha, vel Pentecostes, si quis velit aquam consecratam ad asperionem in domo sua recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

C. CXXVII. *Unde asperionis sanctificatio ex-ordium sponsionis.*

Item Cyprianus lib. 4. epist. 7. ad Magnum.

Nec quemquam movere debet, quod aspergi, vel perfundi iubentur h aegri, cum gratiam Domini-
cam consequuntur: quando scripture sancta per Eze-

chielem a Prophetam loquatur, & dicat: [Aspergamus super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulachris vestris: & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.] Item in b Numeri. ¶ Qui tetigerit cadaver i hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus, aspergatur de hac aqua die tertio, & septimo, & sic mundabitur. Item. ¶ Si fide Trinitatis mundatus non fuerit, in resurrectione 2 apud sanctorum collegium immundus erit: Si die tertio asperus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanam animam morticium, & asperus ex hac commitione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israel: quia, qui aqua asperus non est expiationis, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. & iterum: [& locutus est Dominus ad Moysen, dicens: e. Accipe Levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos, & ita facies eis purificationem eorum, circumsparges eos aqua purificationis.] & iterum. Aqua asperionis purificatio est. Unde apparet asperionem quoque aquae, instar salutaris lavacri obtinere, & quando hac in ecclesia sunt, ubi sit & accipientis & dantis fides, quanto magis Christus solus & dies verus in ecclesia sua lumen vitae aeternae pari aequalitate largitur: Cujus aequalitatis sacramentum videmus in Exodo 1 esse celebratum, cum de caelo manna deflueret, & futurorum praefiguratione alimentum panis coelestis, & cibum Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discrimine vel sexus, vel aetatis Gomor singulis aequaliter colligebatur, Unde apparebat Christi indulgentiam, & coelestem gratiam postmodum securitatem aequaliter omnibus divisi sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine aetate personae, super omnem Dei populum spiritualis gratiae munus infundi. Plane eadem gratia spiritualis, quae aequaliter in baptismate a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur, ut in Evangelio f. Dominicum semen aequaliter feminatur: sed pro varietate terrae aliud absumentur aliud in multiformem copiam vel trigesima, vel sexagesima, vel centesima numeri fructu exuberante cumulatur. & postea post. ¶ Quod si aliquis in illo movetur, quod quidam ex his, qui aegri baptizantur, spiritibus adhuc immundis teneantur 3, sciat diaboli nequam pertinacem usque ad aquam saltem valere: in baptismate vero omnis 2, qui quitia suae virus amittere. Quod exemplum certissimum b in Rege Pharaone: qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tandem resistere potuit, & praevalere, donec ad aquam veniret: quod cum venisset, & victus esset, & extitisset. Maro autem illud, sacramentum baptismi fuisse declarat beatus Apostolus Paulus, 1 dicens: [Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & in mare transierunt, & omnes in Moysen baptizati sunt in nube, & in mari.] & addidit dicens: [Hac autem omnia, figurae nostrae fuerunt.] Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana, & potestate divina sigelleur; & uratur, & torqueatur diabolus; & cum exire se, & homines Dei h dimittere saepe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallat, & id, quod per Pharaonem prius gestum est, eodem modo l obstinationis & tra-

a Bure. l. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 281. Pann. l. 1. c. 117. b Bure. l. 4. c. 76. Ivo par. 1. c. 279. Pann. l. 1. c. 101. c al. juniorem. d Vide Meldense c. 46. Sup. dist. 31. Presbyter. C. 37. & 33. e Eur. l. 4. c. 73. Ivo p. 1. c. 267. f Ut praeducantur quidquam dico.] g Ivo par. 6. 112. Pann. l. 1. c. 108. h al. videntur.

a Ezech. 36. b Num. 19. c Num. 1. d de mensura datur.] vera lectio. e Exod. 16. f Matth. 23. g omne.] orig. h Exod. 14. i 1. Cor. 10. k al. Div. l attendacio.

secundum illorum quibus haec gesta sunt, similitudinem nuncupamus: ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed revolutione temporis, similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo, sed iam olim factum est. & infra. ¶ Itaque parvulum, a &c. & infra. ¶ Cum autem homo sapere coeperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit: eiusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit sacramentum ad eius tutelam adversus contrarias potestates: & tantum valebit, ut si antea rationis usum ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum commendante ecclesiae charitate, ab illa condemnatione, quae per unum hominem intravit in mundum, Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitrat, profecto infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum, longeque melior est ille parvulus, qui etiam fidem nondum habeat in cogitatione b, non ei tamen obicem contraria cogitationis opponit, unde sacramentum eius salubriter percipit.

¶ Semel regeneratus] Plenus apud B. Augustinum, ut semel generatus per carnalem voluptatem, cum semel regeneratus fuerit per aliorum spiritualem voluntatem, &c. Multa vero in hoc capite emendata sunt, ubi per glossam licuit. Sunt enim sententia ipsa a collectore arbitrata suo transposita.

C. CXXX. ¶ Alorum fides in baptismo parvulos salvat.

Item Bonifacio contra duas epistolas Pelagianorum, l. 1. c. 22.

In ecclesia e Salvatoris per alios parvuli credunt, sicut ex aliis ea, quae illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt: nec illud cogitatis i, eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: [Nisi d manducaveritis carnem meam, &c.]

¶ Cogitatis] Non est mutatum ob glossam. Sed in vetustis codicibus, & originals est, cogitatis, pendens, hac oratione ex superioribus: quare integer locus pertinet.

C. CXXXI. ¶ Corpore & sanguine Christi participat, qui per baptismum membrum eius efficitur.

Idem.

Nvlli est aliquatenus e ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque confortio, etiamsi, antequam panem illum comedit, & calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud sacramentum i est, invenit f.

¶ Sacramentum est] Apud Bedam (nam originale non est inventum) legitur, sacramentum significat, invenit g, ut supra dist. 2. Quia passus, vers. Nulli. & ita interpretatur nunquam aliorum glossa verbum, est.

C. CXXXII. ¶ Quare sit baptizandus, qui de baptizato nascitur.

Item de peccatorum meritis, & remissio, & baptismo parvulorum, lib. 2. c. 25. & 26.

Si h baptizata est caro Christi, quae sine peccato erat, propter exemplum imitationis: quanto magis baptizanda est caro mortis propter evitandum iudicium damnationis? Sicut vero in tempore circumci-

a supr. ead. nihil est aliud, 76. b al. cognitione. c Beda ad c. 16. Marci. Anst. l. 9. c. 43. d Ioan. 6. e Beda 1. Cor. 10. aut vers. [Celsus benedictus] sup. dist. 2. c. qua passus. s. nulli. f al. invenitur. g al. invenitur. C. 26. h Sent. 4. dist. 9. Pobj. l. 3. tit. 10. ex Innocentio. Anst. l. 9. c. 23. lvo p. 2. c. 1.

tionis, qui de circumciso nascebatur, fuit circumcidendus: sic nunc, qui de baptizato nascitur, erit baptizandus. ¶ Sacramentum enim baptismi, sacramentum est regenerationis. Quare sicut qui non vixerit, mori non potest: ita, qui natus non fuerit, renasci non potest. Ex quo conficitur, neminem in suo parente renasci potuisse non natum. Et quamvis parenti post conversionem propria peccata non obfunt, tamen illis obfunt, qui ab eo generantur. Parenti propter hoc non obfunt, quia renatus est: illis autem, qui de illo nati sunt, nisi eodem modo renascuntur, quae a parente contracta sunt, obfunt: quia etiam innovatus Pater non de novitate, sed de reliquiis vetustatis carnaliter gignit: & filii eius parentum reliqua vetustate in peccati carne propagati, damnationem sacramento regenerationis evadunt.

¶ Hoc etiam caput confectum est ex verbis B. Augustini, collectore tamen arbitrato, & immutato, & transposito, & in summam redactum. Quod in multis sequentibus capitulis ita fit, ut necessarium omnino sit ad ipsum adire auctorem. Quae pauca emendata sunt, & ea quidem ex vetustis ferè Gratiani exemplaribus, quae scilicet sensum valde obscurabant, nec glossa obscurant.

C. CXXXIII. ¶ In baptismo omnia peccata moriuntur.

Item in Enchiridio, c. 52.

Vt ostenderet Apostolus nos mortuos esse peccato: [An a ignoratis, inquit, quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?] Si ergo hinc ostenditur mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus, profecto & parvuli, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictum est, [Quicumque enim sumus illi per baptismum in morte ipsius baptizati sumus:] & ideo dictum est, ut probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autem peccato parvuli renascendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipsos pertinet, quod sequitur: b [Consepulti enim sumus illi per baptismum in morte.] & infra. ¶ Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solum majores, verum etiam parvuli baptizantur, ait: c [Sic vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu.]

C. CXXXIV. ¶ Sicut nulli baptismus negatur, ita nemo est, qui non peccato moriatur.

Item in eodem, c. 49.

Parvulo d recens nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus prohibendus est a baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed parvull tantum originali, majores autem etiam omnibus iis moriantur peccatis, quae male vivendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

C. CXXXV. ¶ In baptismo Ioannis non erat peccati remissio.

Item in eodem, c. 43.

Non regenerabantur e, qui baptismum Ioannis baptizabantur: f Sed quodam praecursorio illius ministerio, qui dicebat: [parate g viam Domino.] huic uni, in quo solo renasci poterant, parabantur. Huius enim baptismus est non in aqua tantum, sicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu Sancto, ut de illo i Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credit, de quo Christus regeneratur regenerationem h non cognovit: & passio inferius. ¶ In aqua baptizari voluit i Ioanne, non ut eius iniquitas ulla dilueretur, sed ut magna comedere

a Rom. 6. b Ibidem. c Ibidem. d Sent. 4. dist. 4. lvo p. 17. c. 4. e renascatur. orig. f Aug. addit. i a quo & ipse baptizatus est. g Esa. 40. dist. 1. h regeneratio non eguit. orig.

humanita

ita renovetur, ut animalis infirmitas corporis, ad infirmitatem spiritalem, in corruptamque perveniat. & cap. 2. ¶ Hac autem lex peccati, de qua dicit Apostolus. a [non regnet peccatum in vestro mortali corpore] non sic manet in membris eorum, qui renati sunt, tanquam non sit ejus facta remissio, ubi omnino plena & perfecta sit remissio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reviviscat, & in regnum proprium, dominationemque revocetur. Ab hac autem vetustate carnis (in qua est lex ista peccati, vel peccatum jam remissum) usque adeo Spiritus vita discernitur, in cujus novitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, ut tale etiam in presenti non solum non in peccato, sed etiam nec in carne esse dicatur, cujus desideria non sequuntur, sed in Spiritu. Ipsa verò carne corruptibili bene utitur, qui membra ejus ad bene operandum convertit, non secundum desideria carnis vivens lege peccati, quod licet jam remissum est, in vetustate tamen carnis manet: qua bene utuntur fideles conjugati, qui ex eo, quod sunt in Christi novitate, dominari sibi libidinem non patiuntur: ex eo autem, quod adhuc trahunt ad vetustatem, regenerandos immortaliter filios, mortaliter generant, cum ea propagine peccati, qua renati obnoxii non tenentur, & qui nascuntur, renascendo solvuntur, item paulo inferioribus. ¶ Sicut facta, & dicta, & cogitata iniqua anime 2 & corpori pertinent, licet autem quantum ad motus, jam præterierunt, & non sunt, eis tamen præteritis reatus eorum manet, nisi peccatum per remissionem solvatur: sic contra in hac non jam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentie reatus ejus solvitur: & non erit, cum sit in baptismo plena remissio peccatorum.

¶ Quod de multis capitibus jam significatum est, ex locis B. Augustini esse confecta, sed aliter disposita, & in summam collecta, id in hoc positionum capite apparet: in quo tamen non pauca sunt & emendata, & addita.

1 ¶ A remissione] Antea legebatur ad remissionem, &c. Emendatum est ex plerisque vetustis exemplaribus, & originali.
2 ¶ Anime & corpori] In originali est, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, jam præterierunt, & non sunt: eis tamen præteritis, & non jam existentibus, reatus eorum manet, &c. Sed ob glossam non est emendatum.

C. CXLVII. ¶ Discipuli Christi ejus baptismo te creduntur abluere.

Idem in epistola 108. ad Seleucianam.

29 ¶ Quando ab Hierosolymis exiit Iesus cum discipulis suis in ludæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per seipsum, sed per discipulos suos: quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismum Joannis (sicut nonnulli arbitrantur) sive (quod magis credibile est) baptismum Christi. Item ibidem. ¶ Respondit e Dominus Petro, [Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.] Vbi intelligitur, quod jam Petrus baptizatus fuerat.

C. CXLVIII. ¶ Apostoli omnes Christi baptismo baptizati creduntur.

Item ad Vincentium & Vilestem, lib. 3. de anima, & ejus origine, c. 6.

¶ Si d eos, de quibus non scriptum est, utrum fuerint baptizati, sine baptismo de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumniatur Apostolis; qui præter e Apostolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innote-

a Rom. 6. b Ioan. 3. Ivo p. 1. c. 309. Pann. l. 1. c. 107. c Ioan. 13. d Ivo p. 1. c. 310. Pann. l. 1. c. 105. e Act. 9.

scere potuit, quod beato Petro Apostolo Dominus ait: [Qui a lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.]

C. CXLIX. ¶ Catechumenus catholicus hæretico malo baptizato præfertur.

Idem lib. b. 4. de baptismo, contra Donatistas, cap. 21.

30 ¶ Non dubito catechumenum catholicum divina puritate flagrantem hæretico baptizato antepone- re: sed etiam in ipsa intus catholica, bonum catechumenum malo baptizato anteponimus. Nec ideo tamen sacramento baptismi, quo iste nondum, ille jam imbutus est, facimus injuriam. & paulo post. ¶ Melior enim e Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iste enim & ante baptismum sancto Spiritu repletus est: ille & post baptismum immundo Spiritu imbutus est. Veruntamen Cornelius, si etiam Spiritu sancto jam accepto baptizari noluisse, contempni tanti sacramenti reus fieret. ¶ Sicut autem bono catechumeno baptismus deest ad capessendum regnum cælorum, sic malo baptizato vera conversio. Qui enim dixit: [Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cælorum.] ipse etiam dixit: [Nisi e abundantia veritatis vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabit in regnum cælorum.]

C. CL. ¶ Non tam ablatione corporis, quam fide cordis baptisma constat.

Item in libro sententiarum Prosperii f.

¶ Verus g baptismus constat non tam abluitione corporis, quam fide cordis: quemadmodum Apostolica doctrina tradidit dicens: h [Nide mundans corda eorum,] & alibi [salvos 2 facit baptismus, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum.]

C. CLI. ¶ Sicut in veteri testamento quidam spiritaliter, ita in novo quidam carnaliter inveniuntur.

Item Augustinus libro primo de baptismo, cap. 15.

¶ Sicut in sacramentis veteris Testamenti vivebant quidam spirituales, ad novum scilicet testamentum, quod tunc occultabatur, occulte pertinentes, sicut & nunc in sacramentis e novi Testamenti, quod jam revelatum est, plerique vivunt animales: qui proficere si nolunt ad percipiendam, qua sunt Spiritus Dei, quo eos hortatur sermo Apostolicus l, ad vetus Testamentum pertinent. Si autem proficiunt, & antequam capiant baptismum m, ipso profectu & accessu ad novum pertinent: & si priusquam spirituales fiant, ex hac vita rapiuntur, custodiri per sacramenti sanctitatem in terra viventium computantur: ubi est spes nostra, & portio Dominus. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est: [Imperfectum n meum viderunt oculi tui:] quandoquidem sequitur, [& 2 in libro tuo omnes scribentur.] Item lib. 3. cap. 14. ¶ Non interest cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam: sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. Item infra. ¶ Manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat sacramentum baptismi. Item cap. 15. ¶ Si possent singuli diligenter interrogari, tot diversitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. [Animalis p enim homonon percipit ea, que sunt Spiritus Dei.] Nunquid tamen ideo non integrum sacramentum accipiunt? aut nunquid ideo si profice-

a Ioan. 13. b Per epistolam. c Act. 10. Ioan. 3. d Matt. 3. e Lanfranc. in l. de sacram. & sententia. apud B. Angul. tract. 80. ad c. 13. Ioannus. f Alg. l. 3. c. 6. g Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 110. h Act. 15. i Petr. 3. k al. sacramento. l 1. Cor. 12. m abest ab orig. n Psal. 141. o Ps. 131. p 1. Cor. 2.

ni, & opinionum carnalium vanitatem emendaverint, denno, quod acceperant, repetendum est? Accipit quique secundum fidem suam, sed quantum capit, gubernante illa misericordia Dei, de qua praesumens idem Apostolus dicit: a [Si quid aliter sapitis, id quoque vobis Deus revelabit.]

C. CLII. ¶ Non natura necessitate, sed merito peccati Adam mortuus erat. Item ex concilio b Milevitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus c Romano ecclesiae legatus contra Pelagianos, cap. 1.

Placuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerant in hac sancta synodo d, constituisse haec, quae in praesenti concilio definita sunt. Ut quicumque dicit Adam primum hominem, mortalem factum, ita ut si peccaret, si veni peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturae, anathema sit.

C. CLIII. ¶ Parvuli non solum peccata, sed culpam à parentibus trahunt. Item ejusdem concilii e, cap. 2.

Placuit f, ut quicumque parvulos recentes ab utris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos i baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expiatur (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non veritas, sed falsitas intelligatur,) anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: b [per unam hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt,] nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione munderet, quod generatione traxerunt.

i ¶ Eos baptizari] Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & ipsi originalibus Nam antea legebatur, non baptizari.

C. CLIV. ¶ Gratia & peccata remittit, & ne revertentur adjuvat. Item ejusdem i, cap. 3.

Placuit k, ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua i iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. ¶ Quid sit peccatum, gratia docet, & ut vitare, facit. Item ejusdem m, cap. 4.

Quisquis n dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

a Philip. 3. b Etm Africa. e. 76. c videtur mendum in hoc nomine. d In lib. de eccles. dog. e. 33. e Etm Africa. c. 27. f In lib. de eccles. dog. e. 74. g Burch. l. 4. c. 34. Ivo p. 1. cap. 228. h al. veri, sed falsi. h Roman. 5. i In Afric. cap. 78. de eccl. dog. c. 21. Cal. epist. 1. c. 30. k Burch. l. 20. cap. 18. Ivo p. 17. cap. 30. l al. in qua. m In Afric. 79. de dogmat. 5. 29. n Burch. ibid. Ivo p. 17. In Afric. 5. 80.

C. CLVI. ¶ Sine gratia divina mandata impleri non possunt.

Item ejusdem, cap. 5.

Placuit, ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

DISTINCTIO V.

C. I. ¶ Post baptismum confirmationis sacramentum praestetur.

Item Urbanus Papa omnibus Christianis, epist. 1. c. 7.

Omnēs fideles b per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni c Christiani inventantur: quia cum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

C. II. ¶ Quid conferat Spiritus Sanctus in baptismate, quod in confirmatione.

Item Melchias Papa in epist. ad Episcopos Hiss. c. 2.

Spiritus d Sanctus, qui super aqua baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum praestat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota aetate victuris inter invisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismate regeneramur ad vitam, post baptismum roboramur e. Et quamvis continuo transitur sufficit regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat mox in pace i beati saeculi recipiendos: confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius, & praemia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus pervenit ad mortem, confirmatur morte: quia non potest peccare post mortem.

i ¶ Pace beati] Sic emendatum ex manuscriptis, originalibus & Polycarpo. Antea legebatur, pace baptismi, vel saeculi.

C. III. ¶ Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento baptismi. Item ibidem.

De his verò, super quibus rogastis vos informari, id est, utrum majus esset sacramentum, manus impositionis Episcoporum, aut baptismus? scitote utrumque magnum esse sacramentum: & sicut unum à majoribus sit, id est, à summis Pontificibus, quod à majoribus fieri non potest, ita & majori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita conjuncta sunt haec duo sacramenta, ut ab invicem (nisi morte preveniente) nullatenus possint segregari: & unum sine altero rite perfici non potest.

C. IV. ¶ Non ab alio, quam ab Episcopis impositionis sacramentum perfici potest.

Item Eusebius Papa epist. 3. ad Episcopos Tusciae & Campaniae.

Manus f quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur

a Burch. ibid. Ivo p. 17. c. 30. Polyc. 3. tit. 10. b Ans. l. 9. c. 23. Burch. l. 4. c. 66. Ivo p. 1. c. 210. & 296. Pam. l. 1. c. 113. c plene. orig. Eusebius Emissenus in hom. in die Pentecostes. d Polyc. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 31. e al. altemur. f Polyc. ibid. Burch. l. 4. c. 63. Ivo p. 1. c. 237. & 297. Pam. l. 1. c. 113.

peractum esse: nec ab aliis, quam ab illis, qui eorum re-
nent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam
si aliter presumpsum fuerit, irritum habeatur & va-
cuum, & inter ecclesiastica nunquam reputabitur sa-
cramenta.

C. V. *¶* Quare confirmationis sacramentum bap-
tizato tradatur.

Item Rabanus de institutione cleric. lib. 1.
cap. 30.

Novissime à summo sacerdote per impositionem ma-
nus paracletus traditur baptizato, ut roboretur per
Spiritus Sanctum ad prædicandum aliis idem donum,
quod ipse in baptisinate conse. utus est, per gratiam vitæ
donatus æterna. Signatur enim baptizatus cum chrisma-
te per sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem
verò in fronte, ut in priore unctione significetur Spiritus
Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo conse-
crandam: in secunda quoque, ut eiusdem Spiritus Sancti
sepius gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & sci-
entia, & virtutis venire in hominem declararetur.

C. VI. *¶* Ad confirmationem non nisi jejuni
veniant.

Item ex concilio Aurelianensi,
cap. 3.

VT jejuni ad a confirmationem veniant perfecte ata-
tis, ut moncantur confessionem facere prius, ut mun-
di donum Sancti Spiritus valeant accipere: & quia nun-
quam erit Christianus, nisi confirmatione episcopali fue-
rit christinatus.

C. VII. *¶* Episcopi non nisi jejuni baptizatos
confirmant.

Item ex concilio Meldensi b, c. 6.

VT e Episcopi non nisi jejuni per impositionem manu-
um Spiritum Sanctum tradant, exceptis infirmis, &
morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus,
Pascha videlicet, & Pentecoste à jejuniis celebrari debet bap-
tismus; ita etiam traditionem Spiritus Sancti à jejuniis
Pontificibus convenit celebrari.

C. VIII. *¶* Secundo vel tertio nullus confir-
metur.

Item ex concilio Tarraconensi, c. 6.

Dictum d est nobis, quoddam quidam de plebe bis, vel
ter, vel eo amplius, Episcopis ignorantibus tamen,
ab eisdem Episcopis confirmantur. Vnde visum est no-
bis eandem confirmationem, sicut nec baptisma, iterari
minimè debere: quia bis, vel ter, vel amplius bap-
tizatos, aut confirmatos, non seculo, sed soli Deo sub habi-
tu regulari, vel clericali religiosissime famulari decre-
tum est.

¶ Burchardus etiam, & Ivo citant ut Gratianus. Habetur
autem in Cabillonensi 2, c. 27. usque ad vers. Quia bis. & in capi-
tularibus adjectu, c. 3.

C. IX. *¶* De eodem.

Item Gregorius III. epistol. 4. ad Bonifa-
cium.

Dehomine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denuò
illi talis reiteratio prohibenda est.

C. X. *¶* Omnia sacramenta crucis signaculo per-
ficiuntur.

Item Stephanus Papa quintus.

Nunquid non omnia christinata e sacerdotalis my-
sterii f, crucis figura perficiuntur? Nunquid g
baptismatis unda, nisi cruce sanctificata, peccata relaxan-
tur? Et, ut cetera prætereamus, sine crucis signaculo quis
sacerdotii gradus ascendit?

a Burch. lib. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 214. Pann. l. 1. c. 119. In capit. ad-
jectu, cap. 6. b In concil. Parisiensis, l. 1. c. 33. c Poly. l. 3. tit. 10.
Burch. l. 4. c. 67. Ivo p. 1. c. 261. Pann. l. 1. c. 120. d Burch. l. 4. c. 30.
Ivo p. 1. c. 244. Pann. l. 1. c. 121. e al. charismata, & al. mini-
sterii. g Ivo p. 1. c. 114. & p. 2. c. 91.

C. XI. *¶* Eurgumen omnibus diebus exorci-
citur.

Item ex concilio Carthaginensi 4.
c. 90. & sequentibus.

OMni a die exorcista eurgumenis manus impo-
nant. Eurgumeni verò pavimenta domorum
Dei verrant. Quibus affidentibus in domo Dei victus
quotidianus per exorcistas opportuno tempore mini-
stretur.

C. XII. *¶* A quibus neophyti abstinent debent.

Item ex eodem, c. 88.

Neophyti b aliquandiu à lautioribus epulis, & specta-
culis, & conjugibus abstinent.

C. XIII. *¶* De ordine officiorum.

Item ex concilio Agathensi, c. 30.

Convenit ordinem ecclesie ab omnibus æqualiter
custodiri. Vnde studendum est, sicut ubique sit,
ut post antiphonas collationes e per ordinem ab Epi-
scopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel
vespertini diebus omnibus decantentur: & in conclusio-
ne matutinarum, vel vespertinarum missarum d post
hymnos capitula e de Psalmis dicantur, & plebs colle-
cta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione
mittatur.

C. XIV. *¶* De eodem.

Item ex concilio Gerundensi, cap. 10.

ID semper placuit observari, ut omnibus diebus post
matutinas & vespertas oratio Dominica à sacerdote
proferatur.

C. XV. *¶* De eodem.

Item Gregorius VII. in generali synodo regi-
densi statuit.

In die f resurrectionis usque in sabbathum in albis, &
in die Pentecostes usque in sabbathum ejusdem tres Psal-
mostantum nocturnos g, tresque lectiones antiquo mo-
te cantamus & legimus. Omnibus diebus aliis per to-
tum annum, si festivitas est, novem Psalmos, & novem
lectiones dicimus. Aliis verò diebus duodecim Psalmos
& tres lectiones recitamus. In Dominicis diebus xviii.
Psalmos, (excepto die Pasche, & Pentecostes) & novem
lectiones dicimus. Illi autem, qui in quotidianis diebus
tres tantummodo Psalmos, & tres lectiones celebrare vo-
lunt, non ex regula sanctorum Patrum, sed ex fastidio &
negligentia probantur hoc facere. Romani verò diverso
modo agere coeperunt, maxime à tempore quo Teutonici
concessum est regimen h nostre ecclesie. Nos autem & or-
dinem Romanum investigantes, & antiquum morem no-
stræ ecclesie, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri,
sicut superius prænotavimus.

¶ Usdem verbis hoc habetur apud Radulphum, propositione
decima, ex Gregorio septimo, itaque magna ex parte in Micrologo,
cap. 14.

C. XVI. *¶* De observatione Quadrage-
sime.

Item ex homilia Gregorii Papæ.

Quadragesima i summa observatione est obser-
vanda, ut jejunium in ea (præter dies Domini-
cos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infi-
mitas impediit, nullatenus solvatur: quia ipsi dies
decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadra-
gesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ compu-
tantur, quarum videlicet dies quadraginta & duo sunt,
ex quibus dum sex Dominici dies abstinentie subtra-
hantur, non pius in abstinentia, quam triginta & sex

a Burch. l. 2. c. 253. Ivo p. 6. cap. 298. b Burch. l. 4. cap. 12.
Ivo part. 1. cap. 267. c alii. collectiones. d alii. & missarum.
e al. capitella. f Poly. l. 3. tit. 8. Anf. l. 6. c. 211. g al. noitem.
h al. regnum. i Poly. l. 3. tit. 25. Burch. lib. 13. c. 1. Ivo p. 4. c. 371.
Pann. l. 1. c. 184.

diis

dies remanent. Verbi gratia, si per ccc. xv. dies annus volviur a, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut facer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noster suo facto jejuniis consecravit, quatuor dies prioris hebdomadae ad supplementum quadraginta dierum tolluntur: id est, quarta feria, quae caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbatum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adjunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Habemur etiam & omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare, &c.

Capit hoc, quomodo à collectis referitur, sumptum quidem aliqua ex parte videri potest ex homilia 16. beati Gregorii. Sed multat hic sunt, quae ibi non leguntur. & vicissim multa ibi, quae hic non sunt.

C. XVII. *g.* Jejunia legitima non solvantur absque necessitate probabili.

Item Eusebius b. Papa. Jejunia in ecclesia à sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. *g.* Quotidiana jejuna duplicata, vel triplicata sunt praefertenda.

Item Hieronymus d. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia: sed vel singulos dies absq; ciborum luxuria fr. transigamus.

C. XIX. *g.* De eodem. Item Hieronymus ad Eustochium de custodia virginum.

Sint tibi quotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo; friduoq; transmissio vacuum portare ventrem, si post pariter obstruatur.

C. XX. *g.* De eodem. Item.

Sint tibi i. jejunia pura, & continua, moderataque; id est, quotidie esurire; & quotidie prandere. Apostolus inquit: [Noli adhuc aquam bibere: sed modico utere vino propter infirmitates tuas.] Curat enim vulnere delinquentis, curatosq; sanctificat jejunium.

Bertholdus citat ex d. d. Pimenii eremita: & habetur in vita Patrum p. 2. §. 50. v. Pamenus. Apud B. Hieronymum de vita clericorum ad Nepotianum, hoc habetur. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non in perstitiosa jejunia.

C. XXI. *g.* Medicinae praecipua de vitiis sunt cognitioni contraria.

Item Ambrosius in Psal. 118. serm. 22. ad versic. [Concupis salutare.]

Concupis salutare. Nihil prodest sine divina cognitioni praecipua medicina. A jejunio revocant: lucubrare non solum: ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque quae medicis dederit, seipsum sibi abnegat.

C. XXII. *g.* Quot modis vitium gulae tentat.

Item Gregorius in expositione in beati Job, 130. cap. 27.

Quinque modis nos gulae vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora praevenerit: aliquando vero tempus non praevenerit, sed cibos lautiores quaerit: aliquando qualibet sumenda sunt, praeparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderata refectio excedit. Nonnunquam vero & abjectus est, quod desiderat, & tamen ipso actu inmensi desiderii deterius peccat.

rit: aliquando qualibet sumenda sunt, praeparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderata refectio excedit. Nonnunquam vero & abjectus est, quod desiderat, & tamen ipso actu inmensi desiderii deterius peccat.

C. XXIII. *g.* Absque puritate mentis jejunia & orationes non proficiunt.

Item Pius Papa, episcopus. Nihil enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obreftationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. *g.* Mediocriter bonum non est magno praefertendum.

Item Hieronymus.

Non mediocriter b. erant, qui bono magno praefertunt medioere bonum. Nonne rationalis homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigiliis praefert? Sensus iniegritati, ut propter abstinentiam immoderatam, atque indilcretam Psalmorum, vel officiorum decantationem aut amentiam, aut tristitia notam incurrat? Nunquid verborum multitudinem sedit Deus ut homo potest? Non enim verbis tantum d. sed corde orandus est Deus. Melior e. est quinq; f. Psalmorum g. decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spiritali hilaritate, quam rotius Psalmorum modulatio cum anxietate cordis, & tristitia. Dum igitur pro cunctis animabus Psalmus vel missa dicitur, nihil minus, quam si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Audiam itaq; quae, quae necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam b. Dominus loquitur: [Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum.] De rapina vero holocaustum offert, qui sive ciborum nimia egestate, vel somni penuria corpus immoderate affligit. Videat itaq; quid Apostolus i. dicat: [Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis, &c.]

i. Abstinentiam] Sic est emendatione ex manuscriptis & Polycarpi. Antea legebatur, innocentiam.

C. XXV. *g.* Non à cibis, sed ab iniquitatibus abstinere est magnum & generale jejunium.

Item Augustinus k. super Joann. tra. 17. cap. 17.

Jejunium autem magnum & generale est, abstinere à iniquitatibus & illicitis voluptatibus facili. quod est perfectum jejunium. & infra. In hoc ergo saeculo quasi Quadagesimam abstinentia celebramus, cum bene vivimus; cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia haec abstinentia sine mercede non erit, expectamus: i. beatam illam spem, & revelationem gloriae magni Dei, & Salvatoris Iesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. & infra. Denarius ergo, qui accipit nomen à numero decem, redditur m, & conjunctus quadragenarius fit quinquagenarius. Unde cum labore celebramus Quadagesimam ante Pascha: cum letitia vero, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc & ipse Dominus Iesus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis:

a Sup. de pan. dist. 3. nihil prodest, Polyc. l. 3. tit. 25. b Polyc. l. 3. tit. 25. sine auctori nomine. c In regula Monach. apud Hieron. c. de contemplatione, oratione, & lect. d abest ab orig. e i. Cor. 14. f al. septem. g al. centum. h Esa. 61. i Rom. 13. Galat. 5. k Et serm. 24. ad fratres in eremo. l Tit. 2. m ab. additur in Joann. 14.

quadragesimo autem die, cum ascendisset in caelum, peractis decem diebus misit mercedem Spiritus Sancti.

C. XXVI. ¶ Raptorem, vel furem non facit necessitas, sed voluntas. Item ex dictis Apollonii.

Discipulos, cum per segetes transendo vellent spicis, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. ¶ Non necessitas, sed voluntas facit perseverantiam.

Item Hieronymus in cap. 7. Osa.

Quidquid enim necessitate fit, cito solvitur: quod voluntate arripitur, perseverat.

C. XXVIII. ¶ Ciborum temperantia salutem, abundantia contrarium parit.

Item Ioannes: aureum, homil. 29. ad cap. 12. epist. ad Hebraeos.

Nihil enim sic iucundum est, sicut cibus bene digestus & decoctus. Nihil sic salutem, nihil sic sentium acumen operatur, nihil sic agritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento & sospitatem simul procreat, & voluptatem: abundantia vero morbum facit, & molestias ingerit, & agritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem & multo pejora. Fames quippe paucis diebus auferit hominem, & liberat de hac vita penali: excessus vero ciborum consumit & putrefacit corpus humanum, & macerat agritudine diuturna: & tunc eum morte crudeli consumit.

¶ De hac vita penali. Absunt hac ab originali Graco: sed sunt in versione Scholastici, quam ut satis tolerabilem sequitur Gratianus.

C. XXIX. ¶ Ciborum delicia, si abundaverint, ledunt.

Item Hieronymus ad verba Iovinianum, lib. 2.

Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut cornetos, magno partos & perditos labore doceamus. Olerum, pomorum, ac leguminum & facilius apparatus est, & arte, impendisque coquorum non indiget, & sine cura sustentat humanum corpus: moderateque sumptus (quia nec avidè devoratur, quod irrimamenta gula non habet) celeriori digestionem concoquitur. Nemo enim uno aut duobus cibis, hisque vilibus usque ad inflationem ventris oneratur: quae diversitate carniarum, & saporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinae, ad esum sui, expleta esurie, quasi captivos trahunt. Unde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gula, vomitu remediuntur, & quod turpiter ingererunt, turpius egerunt. Hippocrates in aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quae crescendi mensuram compleverint, nisi cito ablatione sanguinis imminuantur, in paralytum, & pessima morborum genera erumpere: & idcirco esse necessariam demptionem, ut rursus habeant in qua possint crescere: non enim manere in uno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse vivere animal, nisi crescendi capax sit. Unde & Galenus b. vir doctissimus Hippocratis interpretes athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinae, nec vivere posse diu, nec sanos esse: animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus, quasi luto, involutas, nihil tenue, nihil coeleste, sed semper de carnis, & ructu, & ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. ¶ Multorum infirmitates: jejunia sanant.

Item ibidem paulo inferius.

Egimus quosdam morbo articulari & podagra humoribus laborantes, proscriptio bonorum ad sum-

a Astor. 3. b Par. 1. Aphor.

plitem mentiam & pauperes cibos redactos convalescit. Carerant enim sollicitudine dispendenda domus, & e-pularum largitate: quae & corpus frangunt, & animam. Irridet Horatius. a. appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt poenitentiam.

C. XXXI. ¶ Dies sabbathorum a carnibus abstinere debemus.

Item Gregorius VII. b. in synodo celebrata Roma anno suo Pontif. VI. cap. 8.

Quia dies sabbathi e. apud sanctos Patres nostras in abstinentia celebris est habitus, nos eorundem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, ut quicumque se Christianae religionis participem esse desiderat, ab esu carnum eadem die (nisi majori festivitate interveniente, vel infirmitate impediente) abstinat.

C. XXXII. ¶ Monacho carum gustare non licet.

Item Fructuosus Episcopus.

Carnem d. cuiquam monacho nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia: non quod creaturam Dei iudicemus indignam, sed quod carnis abstinentia utilis & apta monachis asstinetur, servato tamen moderamine pietatis erga agrotos. ¶ Quod si quis monachus violaverit, & contra sanctionem regule, usumque veterum e. velti carnis primum perierit, sex mensium spatio retrusioni & poenitentiae subiacet.

C. XXXIII. ¶ De quotidianis operibus monachorum.

Item Hieronymus ad Rusticum monachum de vivendi forma.

Nunquam de manu tua, & oculis tuis recedat liber: dicatur & psalterium ad verbum: oratio sine intermissione. Vigil sensus sit, nec vagis cogitationibus patens: corpus pauciter & animus tendatur ad Dominum. Itam i. vince patientia. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus: quae si pectori insederint, dominabuntur tui, & te deducunt ad delictum maximum, facito aliquid operis, ut semper te diabolus i. veniat occupatum. Si Apostoli k. habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessura non prepares? Vel sicellam tere junco: vel canistrum lentis plede viminibus: farturatur humus: areole a quo limite dividantur; in quibus cum oleorum ista fuerint semina, vel plantae per ordinem posita, aqua ducantur irriguae, ut pulcherrimorum verduum spectatae assitas.

Eccc l. Supercilio eltrofi tramitit undam

Elcicit: illa cadent raurum per leviam murmur

Saxa ciet, scaebriug, arenia temperat arua.

Inferantur infructuosae arbores vel geminis, vel succulis, ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis m. proverbialia; & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in parvis discere corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus. Scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. [In desideris est omnis ociosus.] Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant: non tam propter victus necessitatem, quam propter animae salutem: ne vageret perniciosus cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem omni-

a Sperne voluptates, etc. b Lib. 8. regesti sui. c Poly. l. tit. 23. d Smaragd. in exposit. regula S. Benedicti. c. 39. ex Basilien. e. al. veterem. f. Top. p. 7. c. 5. g. dicitur. vera lilia. h. al. vanis. i. Psal. 139. v. 178. k. i. Thess. 2. i. Cor. 9. l. Greg. Georg. l. 1. m. Prev. 13. n. Prev. 13. secundum 78.

transcur

transcunt divaricat pedes suos. & in sequentibus. ¶ Quid? a ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant ecclesiis, adeunt balneas, unguenta non spernant, & in omnium flore versantur. Ad quod & antè respondi, & nunc breviter respondeo, me in presenti opusculo non clericis disputare, sed monachum instituire.

C. XXXIV. ¶ Absq; pralati sui licentia canonicis nihil agere licet. Item in libro 5. c. cap. 115.

¶ In omnibus igitur (quantum humana permittit fragilitas) decrevimus, ut canonici clerici & canonice vivant, observantes divinam scripturam doctrinam, & documenta sanctorum Patrum: & nihil sine licentia Episcopi sui vel magisteriorum in compositis f. agere præsumant, in unoquoque Episcopatu, ut simul manducent, & dormiant, ubi his facultatè faciendi suppetit: vel qui de rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo g. claustrò maneant: & singulis diebus mane primò ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur. Ad mensam vero similiter lectionem audiant, & obedientiam secundum canones suis ministris exhibeant.

¶ Ministris in originali & apud Ivonem est, magistris. & ab hys non est emendatum.

C. XXXV. ¶ Presbyteri, qui simul conveniunt, abietatem, & com. Iustiones summopere vitent.

Item ex concilio Nannetensi b. c. 20.

¶ Nullus à presbytero, quando ad anniversariis Num dicitur trigelimum, vel septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunq; vocatione ad collectam Presbyteri convenit, se inebriare ullatenus præsumat: nec precatus in amore sanctorum, vel alicujus anime bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena præcatione ingurgitare, nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat: vel turpia joca, vel versu, vel tornaticibus ante se fieri patiat: nec larvas demonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & à sacris canonibus prohibuitur.

C. XXXVI. ¶ Clericus vel laicus sine jussione Episcopi non peregrinetur.

Item ex concilio Laodicensi, cap. 41. & 42.

¶ Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos præter jussionem Episcopi ad peregrinandum proficisci. Laicum etiam sine canonicis literis, id est, firmata, similiter non oportet alicubi proficisci.

¶ Latum etiam in codice Græco hic est canon quadragesimus primus, quem admodum superior hujus capituli pars est canon. Sed in nostro canone fit mentio laici (sicuti neg. in versione Divy, quam asserunt Burchardus & Ivo), sed utrobiz, est, legimus in codice Græco, id est, sacerdotalem vel clericum. In prefata versione canon 41. sic habet. Non oportet ministrum altaris vel etiam laicum.

C. XXXVII. ¶ Quibus spectaculo clericus interesse non debet.

Item ex eodem l. cap. 54.

¶ Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut scenicis exhibentur, interesse: sed antequam thymelicis ingrossentur, surgere eos de convivio, & abire.

¶ Ex quibus. b. Secretarius Hieronymi codex: vulgari habetur. c. Et in Magno, sub Carolo, cap. 9. d. Ivo p. 6. c. 407. e. al. v. dicitur. f. al. composere. g. al. uno. h. al. Marijous. i. supra distinct. 44. cap. nullus. Burchard, lib. 2. cap. 61. Ivo p. 6. c. 202. k. Burch. l. 2. c. 25. Ivo part. 6. c. 143. Capitul. 41. l. Et in Apolog. Ivo, cap. 73. m. Ivo part. 1. cap. 78. n. Cap. 1. orig.

¶ Hoc caput non est in canonum volumine, Græce Parisi anno 1540. impresso. Habetur tamen apud Balsamonem, & videtur indicari cap. 24. sexta synodi. Gratianus autem recitat ex præfata versione.

C. XXXVIII. ¶ Colorum facu mulieres uti non debent.

Item Augustinus ad Possidum, & qui eum eo sum fratres, epist. 73.

¶ Vcæ a pigmentis, quo vel rubicundior, vel campidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maximos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt femina ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam b. verus ornatus, maxime Christianorum & Christianarum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisq; pompa, sed mores boni sunt. Execranda autem superstitio ligaturarum (in quibus etiam in aures virorum, in summis ex una parte auriculis suspensæ, deputentur) non ad placendum hominibus, sed ad serviendum demonibus adhibetur.

C. XXXIX. ¶ Quod Spiritus Sanctus procedit a Patre & Filio.

Item ex simbolo c. Ephesini concilio 200. Episcoporum, quod habitum est contra Nestorianos.

¶ Spiritu dicit Dominus in Evangelio [d. ille me clarificabit.] Hoc rectissime sentientes, unum Christum Dominum, & Filium, non velut alterius egen-tem gloria, confitemur à Spiritu Sancto gloriam consecutum: quia ejus Spiritus nec melior, nec superior ipso est: sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis, virtute proprii Spiritus urebatur, ab ipso dicitur clarificari: quod virtus sua, vel disciplina qualibet unumquenque clarificet. Quamvis enim in sua substantia Spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietate, juxta id, quod Spiritus est, & non Filius: attamen ab illo alienus non est. Nam Spiritus appellatus est veritatis: & veritas Christus est. Unde & ab ipso similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per manus sanctorum Apostolorum miracula gloriosa perficiens, Dominum glorificavit Iesum Christum, postquam ascendit in cælum. Nam creditus est Christus natura Deus existere, & per suum Spiritum virtutes efficiens: ideoque dicebat: [De meo accipiet, & annuntiabit vobis.]

C. XL. ¶ De eodem.

Item Didymus in lib. 2. de Spiritu Sancto, contra errores Græcorum.

¶ Salvator 1, qui & veritas, ait: [Non enim loquor à semetipso:] hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio: quia inseparabilis à meo & Patris est voluntate, & amplius g. ¶ Quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum, quod subditur, & loquitur, à Patre & me illi b. est. [Ego veritatem loquor] id est, inspiro, quæ loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundum consuetudinem nostram, qua ad nos invicem sermoninamur & loquimur, accipiendum: sed juxta formam incorporalium naturarum, & maxime Trinitatis, quæ voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum, qui eam audire sunt digni: hoc est dicere, & loqui. ¶ Loqui ergo Patrem & audire Filium, vel e contrario Filio loquente audire Patrem, ejusdem nature in Patre & Filio, consensusq; significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, & Spiritus sapientis, non potest Filio loquente audire, quæ necit: cum hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à veritate.

¶ Fucari. orig. b. 26. q. 2. illud. c. In epist. synod. Cyrille, quæ præfixa est concilio Ephesino. Ivo p. 1. c. 4. d. Item. 17. * Item. 16. e. al. existens. Paulo post med. inter opera B. Hier. k. Ivo. 1. 4. 16. g. absunt ab orig. h. al. ille.

consolator manans de consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique, ne quis illum à Patris & Filii voluntate, & Societate discerneret, scriptum est. [a Non enim à semetipso loquetur: sed sicut audiet, loquetur.] Cui etiam simile de seipso Salvator ait,

a Joann. 16.

[a Sicut audio, & iudico.] & alibi: [Non à patre Filius dicere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.]
 ¶ Salvator. In originali hoc anteceditur: De hinc in consequentibus de Spiritu veritatis, qui à Patre mittatur, & sit paracletus, Salvator, &c.

a Joann. s. b Ibid.

FINIS.

Immortali Deo immortales gratias.

CANONES POENITENTIALIS, QVORVM NOTITIA VIRIS ECCLESIASTICIS EST VALDE NECESSARIA.

Sunt enim quedam regulae directivae ad poenitentias delinquentibus imponendas.

Considerandum est de canonibus poenitentialibus. Ad quorum intelligentiam praenotandum est, quod sicut est in scientiis practiis, quae versantur circa opera, quod sermo in universali est incertus & dubius: sed cum applicatur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potius deviet, quam se rectificet, ut patet in medicina, & scientia morali. Sic est intelligendum in proposito, quod canones instruant in generali, quomodo est poenitentia imponenda: sed descensum ad singularia Presbyteris discretis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones sicut ad regulas directivas: quia si contra canones imponant, non recte imponunt. Nulli ergo Presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare, *distin. 35. Nulli.* In canonibus autem maxime determinatur poenitentia quoad tempus: & magis quam quoad modum: quia illa determinatio est certior & communior: hae Bonaventura. Ut ergo scias, qualiter debeat procedere arbitrium Presbyteri, nota regulariter, sicut dictum est supra, septennis est pro peccato mortali poenitentia imponenda; & hoc non tantum propter temporis diuturnitatem: sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria soror Moyfi lepra percussa, separata fuit extra castra, septem diebus, *Nam. 12.* Maria significat poenitentem. Interpretatur enim amarum mare. Hac poenituit septem diebus, sed nunc poenitet septem annis, quod significatum est *Exech. 4.* Diem pro anno dedi tibi.

¶ Si quaeratur quare poenitentia sit aggravata, cum lex nova sit lex misericordiae? Respondi, quod hic est major ingratitudo propter maiorem gratiam, & major contemptus propter maiorem dignitatem novae legis, in qua Christi sanguis est effusus, & gravius peccatum propter statum peccantis, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in prae-

num statum reducat. Et quia sol in una die non recedit in idem punctum, sed in anno, ideo dies conversus est in annum. Rursus. Quia perfectum remedium est in lege nova, ideo annus multiplicari debet per septem, propter septem dona Spiritus Sancti recuperanda, & propter septem dotes: scilicet tres animae, & quatuor corporis obtinendas. Huiusmodi autem poenitentia non est omnibus imponenda, nec tamen est infirmenda: sed est infinuanda, ut cognoscatur quam gravis est culpa. hae Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis criminalibus sit statuta talis poenitentia, debet tamen imponi magis vel minus aspera, prout majoritas vel minoritas criminis cum ceteris circumstantiis hoc exposcit, ut in sequentibus patet. A praedicta namque regula exceptuntur plurimi casus, in quibus propter dignitatem peccantis vel criminis enormitatem imponitur poenitentia major: aliquando etiam ex variis causis minor. Ad hoc ergo quod Presbyter circa poenitentias disponendo cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per canones certa poenitentia imponuntur, quos scilicet canones tenetur Presbyter scire, ut dictum est supra. Sunt autem isti.

¶ Primus est, quod si Presbyter fornicationem fecerit, poenitentiam decem annorum faciat, hoc modo: scilicet, quod sit inclusus, sive à ceteris in aliquo loco remotus: sacco indutus & humi prostratus misericordiam Dei implorans: primis tribus mensibus continuis à vespera in vesperam pane & aqua utatur, exceptis Dominicis diebus, & festis praecipuis, in quibus modico vino pisciculis, & leguminibus recreetur. Elapsis autem tribus primis mensibus de illo loco exeat, non tamen in publicum procedat, ne populus in eum scandalizetur. Et per hoc videtur, quod in publico crimine loquitur. Post hoc resumptis viribus aliquantulum, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis & aliis praecipuis festis, in quibus vino, sumpmine, ovis & calce poterit uti. Finito sic primo anno